Роберт Льюїс Стівенсон

Вечірні розмови на острові

Берег Фалеза. Сатанинська пляшка. Острів Голосів

Переклад Юрія Лісняка та Олександра Тереха

Зміст

Берег Фалеза

Південноморський шлюб

Закляття

Місіонер

Чортівня

Ніч у лісі

Сатанинська пляшка

Острів Голосів

БЕРЕГ ФАЛЕЗА

ПІВДЕННОМОРСЬКИЙ ШЛЮБ

Я побачив той острів, коли вже була не ніч, але ще не ранок. Місяць стояв на заході, низько над обрієм, але був іще великий і ясний. На сході, саме посередині світанкової заграви, діамантом виблискувала вранішня зірка. Бриз із суходолу віяв нам в обличчя, несучи пахощі диких цитронів, ванілі та ще деякі не дуже приємні запахи, і від холодного подмуху я аж чхати почав. Треба вам сказати, що я чимало років прожив на пласкому острові недалеко від екватора, здебільше сам-самісінький серед тубільців. Тут усе мало здаватися новим для мене, навіть говірка буде зовсім незнайома, і вигляд оцих лісів та гір, дивні запахи від них жвавіше розганяли кров у мене в жилах.

Каштан дмухнув на каганчик у нактоузі*.

— Он! — сказав він. — Онде бачиш димок, містере Вілтшир, за бурунами на рифі? Ото Фалеза, там наша факторія — в східному кінці селища. Далі за вітром уже ніхто не живе — не знаю чому. На" бінокля, вже можна розгледіти хатини.

Я взяв бінокля, і берег стрибнув назустріч. Я побачив лісові хащі, смугу прибою, а з-між дерев визирали бурі покрівлі та чорні нутра хатин.

— Бачиш білу цятку онде далі на схід? — провадив капітан. — То твій дім. Збудований з коралового каменю, стоїть на згірку, широка веранда, можна ходити по троє в ряд, найкраща факторія в усіх Південних морях. Коли старий Адамс побачив її, то вхопив мою руку й потиснув. "О, я тут попав як сир у масло", — каже. — "Атож, — відказую. — Та й пора вже вам". Сердега Джоні! Після того я тільки раз бачив його, але він уже по-іншому говорив: що ніяк не може [60]поладнати з тубільцями, чи з білими, чи щось таке, а як ми знову вернулися сюди, він уже лежав у сирій землі. Я забив там на могилі стовпчик і надписав: "Джон Адамс, спочив у Бозі тисяча вісімсот шістдесят восьмого. Така й наша доля".

Мені його дуже не вистачало. Добрячий чолов'яга був, мухи не покривдив.

— А від чого він помер? — спитав я.

— Та від якоїсь хвороби, — сказав капітан. — Вона нібито хопила його несподівано. Казали, зірвався вночі й кинувся пити "Втамовувач болю" та ,Зинахід Кеннеді". Не помогло —"Кеннеді" вже був йому як водичка. Тоді він спробував відкрити ящик джину. Знов не помогло — недосить міцне. Тоді він, певне, ошалів, вибіг на веранду й беркицьнувся через поруччя. Другого дня, коли його знайшли, він був геть очамрілий — весь час тільки белькотів, що йому примочують копру. Сердега!

— А як гадають — це через острів? — спитав я.

— Ну, гадали, що острів, чи клопоти, чи ще щось, — відповів капітан. — Усі завжди казали, що місце тут дуже здорове. Наш попередній агент, Вігорс, тут і не чхнув ні разу. Він звільнився через те, що на цьому березі інші агенти були, мовляв, він боїться їх — Чорного Джека, і Кейса, і Джімі Свистуна, що був тоді ще живий, але невдовзі втопився сп'яну. Ну, а старий капітан Рендол весь час тут від тисяча вісімсот сорокового, вже сорок п'ять років. І нічого йому ніколи не дошкуляло, він навіть не старіє дуже. Наче він тут збирається самого Мафусаїла* наздогнати. Ні, по-моєму, підсоння тут здорове.

— Он уже шлюпка пливе, — сказав я. — Саме в проході. Начебто шістнадцятифутовий вельбот*, на кормі двоє білих.

— То ж той самий вельбот, що втопив Джімі Свистуна! —вигукнув капітан. — А дай-но бінокля. Атож, це сам Кейс, і з ним чорнюк. Слава в них — не позаздриш, але ж сам знаєш, які тут на островах язики. По-моєму, найгірший шибеник був Джімі Свистун, але ж він уже перебрався в кращий світ. Ось закладімося: вони по джин пливуть. Ставлю п'ять проти двох, що візьмуть шість ящиків.

Коли обидва агенти піднялись на палубу, мене зразу потішило, як вони виглядають, чи то радше, як обидва виглядають і один говорить. Чотири роки пробувши на екваторі, я знудився за білими сусідами; ті чотири роки видались мені за тюрму. То накладуть табу, а тоді йди до Радного Дому та проси, щоб зняли, то накупиш джину та закушпелиш, а потім каєшся, то сидиш цілий вечір у домі, з лампою за компанію, то ходиш берегом та сушиш голову, [61] яким би ще дурнем себе назвати за те, що сюди приперся. На моєму острові більше не було білих, а коли я плавав на інші острови, то й там знаходив здебільше якихсь бандюг. Тож у мене серце тішилось, дивлячись на цих двох, коли вони піднялись до нас на борт. Звісно, один із них був негр, але обидва були прибрані як годиться, в смугасті піжами й солом'яні брилі, а Кейс у будь-якому місті видався б чепуруном. Він був жовтолиций, щуплявенький, мав яструбиний ніс, дуже світлі очі й підстрижену ножицями бороду. Звідки він родом, не знав ніхто, але говорив як англієць, і ясно було, що він із пристойної родини й здобув чудову освіту. Та й у товаристві хоч куди чолов'яга: на акордеоні грав так, що ого, а дай йому уривок шворки та колоду карт, то такі фокуси покаже, незгірш від справжнього циркача. Говорити міг, якщо захоче, ніби у великопанській вітальні; а як захоче, то матюкався — куди твоєму боцманові-янкі, а голову забалакає будь-якому канакові*. Одне слово, вмів пристосуватися будь-де, от воно що за один був той Кейс, і все в нього виходило природно, ніби він таким і вродився. Він був відважний, як лев, і хитрий, як пацюк, і як він сьогодні не в пеклі, то нащо ж тоді й пекло те здалося? Одну тільки добру річ можу я сказати про нього: любив свою жінку й не був до неї лихий. Вона була самоанка й фарбувала коси на червоне, як то на Самоа* заведено; і коли він урізав дуба (а про це я маю розповісти), то по ньому знайшли одну дивну річ: він склав духівницю як добрий християнин, і в ній усе відписував удові: і свій пай, казали, і Чорного Джека, і майже весь Біллі Рендола, бо Кейс там вів усю бухгалтерію. Отож вона поїхала додому на шхуні з Мануа* і тепер там, на своєму рідному острові, пані на всю губу.

Але того першого ранку я знав про все це дідька лисого. Кейс повівся зі мною як джентльмен і як друг, познайомив мене з Фалезою, намагався всіляко прислужитись, а що я не знав тамтешніх тубільців, то

це була для мене велика поміч. Більш як півдня ми просиділи в каюті за чаркою, і я ще зроду не чув, щоб хтось говорив більше до діла. На всіх островах не було вмілішого й спритнішого агента. Я подумав, що Фалеза таки непогане місце, і з кожною чаркою в мене робилося легше на серці. Останній наш тутешній агент, обнюхавшись на острові з півгодини, вшився геть, бо нагодилось вербівне судно з заходу. Капітан, припливши сюди, застав факторію на замку, ключі, залишені пасторові-тубільцеві, та ще листа від утікача, де той признавався, що просто боїться за своє життя. Відтоді фірма не мала тут представника, і вантажитись не було чим. Крім того, вітер [62] був ходовий, і каштан сподівався за ніч допливти до дальшого острова в годину високого припливу, тому мій товар і все манаття вивантажили хутенько. Кейс мене запевнив, що труситись над ним нічого, ніхто й соломинки не візьме, на Фалезі люд живе чесний, хіба яке курча, або зайвий ніж, або зайву паличку тютюну поцуплять, тож найкраще мені сидіти спокійно, поки шхуна відпливе, а тоді прийти прямо до нього додому, познайомитись із старим капітаном Рендолом, тутешнім патріархом, під'їсти що Бог пошле, а як стемніє, йти додому спати. Отож до полудня я вже зійшов на берег Фалеза, а шхуна попливла далі.

Ще на борту я трошки хильнув, а щойно відбув довгеньке плавання, тож земля хиталась піді мною, наче палуба. Світ мені здавався ніби свіжо помальованим, ноги рухались, немов під музику, Фалеза могла б бути раєм земним, коли такий є, а коли нема, то дуже шкода! Як гарно було ступати ногами на траву, й дивитись увиш на зелені гори, й бачити чоловіків у зелених вінках та жінок у барвистих сукнях, червоних із синім. Ми йшли й ішли то під пекучим сонцем, то в холодку, і нас тішило те й те, і всі діти з селища, брунатні, з поголеними голівками, бігли за нами й тоненько сокотіли, ніби вітаючи нас.

— До речі, — сказав Кейс, — треба вам жінку знайти.

— Атож, — відповів я, — спасибі, що нагадали. Довкола нас була ціла юрба дівчат, і я виструнчився й

почав розглядатися серед них, немов турецький паша. Всі вони були повдягані, бо вийшли стрічати судно, а жінки на Фалезі, нівроку, гарні, є на що подивитись. Єдина вада — трохи заширокі в кормі, і я саме подумав про це, коли Кейс торкнув мене:

— Он гляньте, яка краля!

Я глянув у той бік і побачив дівчину, що йшла осібне від решти. Видно, щойно рибу ловила, бо мала на собі тільки спідню сорочину, та й то геть промоклу. Вона була молоденька й дуже тоненька, як на острівну дівчину. Мала довгасте личко, високе чоло, а погляд — якийсь полохливий, чудний, аж невидющий, трохи наче в кицьки, а трохи — в немовляти.

— Хто вона така? — спитав я. — Згодилась би.

— Це Ама, — відповів Кейс, підкликав дівчину й заговорив до неї тубільною говіркою. Я не знав, цю він їй каже, та коли він саме щось їй тлумачив, вона скинула на мене оком швидко й несміливо, мов дитина, що ухиляється від ляпанця, тоді знов опустила погляд і всміхнулась. Вона мала величенький рот, а губи й підборіддя незгірш як у статуї, і та усмішка сяйнула й погасла. Далі вона вже стояла, похиливши [63] голову, і слухала до кінця Кейсову мову, відповідала милим полінезійським голоском, дивлячись йому просто в обличчя, а потім уклонилась і відійшла. Трохи того уклону призначалось і мені, але оком вона більш на мене не скинула і не всміхнулась.

— Гадаю, все гаразд, — сказав Кейс, — і ви зможете її взяти. Зі старою я сам домовлюся. Тут можна за брусочок тютюну котру хочете вибрати, — додав він, оскірившись.

По-моєму, та усмішка застрягла в моїй пам'яті, як скабка, бо я відповів гостро:

— А ця на вигляд не така!

— Я не знаю, яка вона, — сказав Кейс. — Мабуть, така, як треба. Держиться самотньо, не ходить із усім кодлом, і взагалі... Ні, ні, ви не думайте, я нічого такого не кажу, Ама золота дівчина.

"Щось він дуже солодко заговорив", — подумав я, бо це мене здивувало й потішило. А він провадив:

— Я б не був такий певний, що вона за вас піде, та вона сама сказала, що вподобала вас. Вам треба тільки сидіти тихенько, а я вже оброблю матусю, як сам знаю, і приведу дівчину прямо до капітана для шлюбу.

Мені до шлюбу не припікало, і я так і сказав.

— Е, в цьому шлюбі нема нічого страшного, — відказує він. — Вінчає в нас Чорний Джек.

Попереду вже видніла оселя цих трьох білих. Адже негр тут рахується за білого, та й китаєць теж! Дивний звичай, але на островах так воно всюди. Будинок дощаний, з вузенькою хиткою верандою. Крамниця спереду: прилавок, ваги і розкішна викладка товарів — ящик чи два м'ясних консервів, барило сухарів, кілька сувоїв бавовняних тканин, супроти моїх непотріб; єдине, що було в достатньому виборі, так це контрабандні рушниці та спиртне. Ну, коли це єдині мої конкуренти, подумав я, то я тут, на Фалезі, обловлюся незгірше. Справді, одним тільки вони могли мене пере-козирнути: зброєю та трунками.

В задній кімнаті навпочіпки, по-тубільному, сидів на підлозі капітан Рендол, опасистий, блідий, голий до пояса, сивий як голуб, а очі посоловілі. Весь тулуб у нього поріс сивою шерстю, його обсідала мушва. Одна муха сиділа в кутику ока — він не зважав. А москіти бриніли над ним, наче бджоли. Будь-яка охайна людина зразу б викинула його в яму

й прикопала. Мене аж замлоїло, і я протверезів, його побачивши, та подумавши, що йому вже сімдесят, та згадавши, що він колись командував судном, і сходив на берег чепурно вбраний, і гнув кирпу по шинках та консулатах. [64] Коли я ввійшов, він спробував підвестись, але нічого з того не вийшло, тому він тільки простяг мені руку й пробелькотів якесь вітання.

— Татусь сьогодні з самого ранку насмоктався, — зауважив Кейс. — У нас тут була пошесть, і капітан Рендол уживає джин для профілактики — адже правда, Татусю?

— Зроду нічого такого не робив! — обурено вигукнув капітан. — Я п'ю джин для здоров'я, містере Як-Пак-Вас, аби відігнати хвороби.

— Все гаразд, Татусю, — сказав Кейс. — Тільки загальмуйтеся вже. У нас сьогодні реєстрація шлюбу — осьде містер Вілтшир хоче ввійти в супрягу.

— З ким? — поцікавився старий.

— З Амою, — відповів Кейс.

— З Амою?! — вигукнув капітан. — Нащо йому та Ама? Він же сюди приїхав трохи охмолостатися, правда? На 'кого ж дідька йому та Ама?

— Не гарячкуйте, Татусю, — сказав Кейс. — Не ви ж із нею одружуєтесь. І, скільки я знаю, ви їй не хрещений батько й не хрещена мати. По-моєму, містер Вілтшир уже сам знає, чого йому треба.

Потім він вибачився переді мною — мовляв, йому треба піти дещо залагодити з цим одруженням, — і лишив мене самого з цією людською руїною, що була його компаньйоном і (кажучи правду) його дійною коровою. І дім, і крамниця належали Рендолові; Кейс і негр були просто нахлібниками, вони присмоктались до старого, мов ті мухи, а йому це

було невтямки. Власне, я не міг сказати нічого поганого про Біллі Рендола опріч того, що мене від нього з душі вернуло і той час, який я пробув у його товаристві, був схожий на страшний сон.

У кімнаті, повній мух, не було чим дихати через жароту, весь дім був брудний, низенький, тісний, стояв у поганому місці, за селищем, де вже починалися джунглі, й був прикритий від пасатних вітрів. Постелі всіх трьох мешканців були просто на підлозі, скрізь валялися брудні каструлі та миски. Меблів ніяких: Рендол, коли його нападав шал, трощив усе на дрізки. Ось там я сидів, попоївши того, що подала мені Кейсова жінка, і там мене цілий день розважав отой напівздохляка, белькочучи бозна-колишні анекдоти та бозна-колишні історії й щоразу хрипко регочучи після них: він наче й не бачив, як я нуджуся. І весь час потрошку цмулив джин. Час від часу він засинав, тоді знову прокидався, скиглив і тремтів — та все допитувався, чому це я хочу взяти Аму. "Хлопче, — казав я собі весь день, — гляди не доживись до отакого паскудства, як оцей стариган".

Була вже, мабуть, четверта година пополудні, коли задні двері повільно прочинились, і до будинку мало не рачки вповзла якась чудна стара тубілка. Вся аж до п'ят умотана в чорну тканину, з голови звисають сиві патли, обличчя татуйоване — на цьому острові такого не робили; очі великі, блискучі, якісь божевільні. Вона втупила в мене ті очі з виразом побожного захвату, почасти, як я бачив, удаваного. Вона не промовила жодного виразного слова, а все плямкала та цмокала губами і щось голосно мугикала, наче дитина над різдвяним пирогом. Рушила через кімнату просто до мене, а підійшовши, вхопила мене за руку і щось довго муркотіла над нею, ніби велика кицька. Далі щось неначе заспівала.

— Хто вона в біса така? — вигукнув я трошки аж налякано.

— Та це ж Фаавао, — пояснив Рендол і посунувся по підлозі аж у найдальший куток.

— Ви що, боїтесь її? — вигукнув я.

— Я — боюся? — перепитав капітан. — Братку, я просто не хочу п знати! Я їй не дозволяю й потикатись сюди, оце тільки сьогодні терплю, задля твого шлюбу. Це Амина мати.

— Мати то й мати, але що вона виробляє? — спитав я, роздратований, а може, й наляканий більше, ніж я хотів би показати, і капітан відповів, що вона співає мені хвалу, бо я збираюсь одружитися з Амою. — Ну гаразд, бабусенько, — сказав тоді я, примусивши себе засміятися. — Та коли набавишся моєю рукою, скажи.

Вона начебто зрозуміла: пісня її перейшла в крик і урвалась. Жінка порачкувала з будинку — тим самим шляхом, що й увійшла, і, певно, зразу шаснула в джунглі, бо коли я вийшов услід за нею, її вже не видно було.

— Що за химерія! — сказав я.

— Еге, вона химерна почвара, — погодився капітан і, на мій подив, перехрестив голі груди.

— Гей, ви що, папіст?* — запитав я.

Він зневажливо пирхнув: який там папіст!

— Баптист наскрізь, — сказав. — Але, братку, папісти теж дещо непогане придумали, хоч би й оце саме. Послухайтесь моєї ради, і коли стрінете Аму, чи Фаавао, чи Вігура, чи будь-кого з того кодла, то візьміть приклад із сутанників і зробіть те, що я зробив. Утямили? — спитав він і знов перехрестився, моргаючи мені посоловілим оком. — Ні, сер! — [66] знову підніс він голос. — Папістів тут нема! — а потім довго викладав мені свої релігійні переконання.

Мабуть, Ама зразу взяла мене за серце, а то я б напевне втік із цього дому на свіже повітря, до чистого моря або на якусь підходящу річку, — хоча, правду кажучи, я вже прихилився до Кейса, та й як би я потім жив на цьому острові, утікши від дівчини в свою весільну ніч?

Сонце вже сіло, небо палало вогнем, уже якийсь час світила лампа, коли повернувся Кейс із Амою і з негром. Ама була одягнена й напахчена, мала на собі куценьку спідничку з найтоншої тапи*, що лисніла на бганках куди твоєму шовкові, груди кольору темного меду були оголені, тільки на шию вона наділа кілька разків намиста з зернят та квіток, а за вухами й у волоссі червоніли квітки з гібіску. Вона поводилась достеменно як годиться молодій, була поважна й тиха, і мені аж соромно стало стояти з нею в цьому смердючому домі, перед отим вискаленим негром. Кажу, мені аж соромно стало; бо той блазень надів великий паперовий комірець, книжка, з якої він читав, була якимсь дешевим романом, а його слова в церемонії годі відтворити на папері. Сумління пекло мене, коли ми з'єднали наші руки, а коли вона взяла шлюбне свідоцтво, мені закортіло поламати цю комедію к лихій годині й у всьому їй зізнатись. Ось цей документ. Написав його Кейс на аркуші з конторської книги і сам же й попідписував.

"Цим засвідчується, що Ама, дочка Фаавао, з селища Фалеза на острові ..... незаконно одружена з містером Джоном Вілтширом на одну ніч, а вранці містер Джон Вілтшир має право вигнати її к бісовому батькові.

Джон Блекемор, судновий священик.

Виписано з реєстру Вільямом Т.Рендолом, капітаном далекого плавання".

Гарненький документик для вручення дівчині, щоб побачити, як вона ховає його, наче золото. Чоловік може сказитись через куди меншу причину. Але в тих краях таке воиться, і (сказав я сам собі) винні тут не

стільки ми, білі, скільки місіонери. Якби вони дали спокій тим тубільцям, мені зовсім не потрібне було б це дурисвітство, і я з чистим сумлінням брав би собі кожну жінку, яку забажаю, і кидав її, коли заманеться. [67]

Чим тяжче гнітив мене сором, тим дужче кортіло чимшвидше піти звідси, а що наші бажання таким чином збіглись, то я й не помітив, що агенти вже ставляться до мене зовсім інакше. Доти Кейс як міг силкувався затримати мене; а тепер, коли досяг своєї мети, так само прагнув, щоб я швидше пішов. Ама, сказав він, сама покаже мені мій дім, і всі троє попрощалися й навіть не провели нас за двері.

Вже надходила ніч; від селища пахло лісом, квітами, морем та печеними плодами хлібного дерева. На рифі шумів негучно морський прибій, а з далини між лісом та селищем долітав гомін дзвінких голосів, дорослих і дитячих. Свіже повітря зразу підбадьорило мене, а ще й те, що я вже не бачу капітана, а натомість бачу таке гарне дівча коло себе. Мені просто-таки здавалося, що це якась біла дівчина з батьківщини, і я, забувшись на хвилину, взяв її за руку, її пальчики сплелися з моїми, я почув, що вона дихає глибоко й чисто, і зразу ж вона підняла мою руку й притисла до свого личка.

— Ти добре! — вигукнула, побігла вперед, зупинилась, озирнулась і всміхнулася, і знов побігла вперед, ведучи мене тихою стежкою по узліссі до мого дому.

Звісно, Кейс сватався за мене до неї так, як годиться: казав, що я шалію за нею і мені начхати, що може з цього вийти; і та бідолашечка, знаючи те, про що я й гадки не мав, повірила кожному слову, і в неї аж голова обертом пішла з гордості та вдячності. Але я про все те й не здогадувався, я зовсім не мав охоти панькатися з тубільними жінками, бо вже вдосталь набачився таких білих, що їх геть об'їла дружинина рідня, та ще й дурнів з них поробила, тому я сказав собі: треба зразу урвати це й поставити її на своє місце. Але ж вона була така тендітна та мила, коли відбігала від мене, а тоді зупинялась, дожидаючи, і така була схожа на дитину чи на ласкаве собача, що я тільки й міг іти вслід за

нею, та слухати, як тупотять її босенькі ніжки, та видивлятись у темряві світлу пляму її постаті. І ще одна думка зринула в моїй голові. Тепер, коли ми вдвох, вона пеститься до мене, як котеня. Але в домі у агентів вона поводилась чисто тобі графиня: гордо й стримано. Ну, а ще її вбрання, хоч його на ній і небагатечко було, та й те тубільне, але ж тонка-претонка тала, і витончені пахощі, й червоні квіти та зернятка, все таке яскраве, чисто самоцвіти, тільки більше... Одне слово, мені подумалося, що вона й справді ніби якась графиня, вбрана до театру на концерт, слухати великих співаків, і зовсім не пара для бідного торговельного агента, як оце я. [68]

Вона вбігла в дім перша, і я ще знадвору побачив, як у вікні блиснув сірник і засвітилася лампа. Оселя була прегарна, збудована з коралового каменю, з просторою верандою, і середня кімната висока та простора. Мої скрині та ящики лежали купою, поскидані без ладу, і посеред цього розгардіяшу стояла біля столу Ама, дожидаючи мене, її тінь позад неї перетинала всю кімнату й сягала склепіння бляшаного даху; і постать її вирізнялась ясно на тому тлі, а шкіра аж полискувала у світлі лампи. Я зупинився на порозі, а вона мовчки звела на мене очі, й погляд їхній був і жадібний, і несміливий. Потім вона поклала руку собі на груди.

— Я твій жінуся, — сказала. Мене ще ніколи так не хвилювала жінка: від жадання в мене все аж тріпотіло, як от вітрило тріпоче на вітрі.

Якби я й хотів щось сказати, то не зміг би, а якби й міг, то б не сказав. Мені було соромно, що мене так схвилювала тубілка, соромно й за свій шлюб, і за оте свідоцтво, що вона сховала, наче святощі, у своїй спідничці. Я відвернувся й удав, ніби порпаюсь у багажі. Насамперед я вишукав там ящик джину — єдиний, що його привіз із собою, — і почасти заради дівчини, а почасти згадавши оте страхіття — старого Рендола, — раптом надумав зробити ось що: зірвав віко з ящика, кишеньковим коркотягом повідкорковував усі пляшки й наказав Амі повиливати джин із веранди на землю.

Вона зробила де й повернулася, спантеличено дивлячись на мене.

— Нема пуття, — сказав я, бо вже трохи краще володів голосом. — Чоловік він пий, він нема пуття.

Вона погодилася з цим, але й далі була замислена. Врешті спитала:

— Нащо ти привези? Коли не хочеш пий, тоді не привези, гадаю.

— Усе гаразд, — відказав я. — Колись я дуже багато хочу пий, тепер не хочу. Бач, я не знав, що буду маю один маленький жінуся. Коли я пий джин, мій маленький жінуся буде боюсь.

Я насилу спромігся говорити з нею ласкаво, бо колись заприсягся перед собою, що ніколи не покажу себе макухою Перед тубілкою, і тепер мені лишалось тільки замовкнути. Вона стояла й поважно дивилась на мене, а я сидів біля розкритого ящика.

— Я гадай, ти є пуття, — промовила вона. І раптом упала переді мною ницьма. — Я твій, однаково що свиня! —вигукнула. [69]

ЗАКЛЯТТЯ

Уранці я вийшов на веранду перед самим сходом сонця. Мій дім був зі східного боку селища останній; далі здіймався високий скелястий мис, порослий лісом, і затуляв сонячний схід. На заході збігала з гори бистра холодна річка, а за нею лежало селище — розсип хатин серед зелені, кокосові пальми та хлібні дерева. На декотрих хатинах віконниці були ще спущені, на інших уже підняті; я бачив, що сітки від москітів ще натягнені, і всередині неясно видніли постаті людей, які щойно прокинулись і ще не вийшли, а інші безмовно тинялись серед зелені, повгортані в барвисті нічні халати й схожі на бедуїнів на малюнках із Біблії. Стояла мертва тиша, урочистий дух і прохолода, і світло світанку над лагуною скидалось на відблиск вогнища.

Але те, що мене стурбувало, було ближче. Кількадесят юнаків та дітлахів півколом оточували мій дім; річка розділяла їх, декотрі були на цьому березі, декотрі на тому, а один чипів на великій каменюці посеред течії; і всі вони сиділи безмовно, повгортані в простирадла, прикипівши очима до мого дому й до мене, наче лягаві собаки. "Диво якесь", — подумав я, виходячи з дому. А коли я скупався і, повертаючись додому, побачив їх усіх там-таки, а з ними ще двох чи трьох нових, то здивувався ще дужче. "І що вони добачили там такого цікавого!" — подумав я, входячи.

Але думка про цих роззяв застрягла у мене в голові, й невдовзі я вийшов знову. Сонце вже підбилось височенько, але з-за лісистого мису ще не вийшло. Минуло десь із чверть години. А людей насходилось іще більше, другий берег річки вони обсіли вряд, — може, з тридцятеро дорослих, а дітей двічі стільки, — ті стоять, ті сидять навпочіпки долі, і всі витріщаються на мій дім. Колись я вже бачив на одному острові, як один дім отак оточили, але там у домі крамар лупцював свою жінку, а вона репетувала. А тут не було нічого — в печі топилося, дим із комина йшов, як у всіх добрих людей, ні до чого й присікатися. Звісно, приїхав чужинець, але ж вони вже бачили того чужинця напередодні, і ніякого переполоху не було. Що ж їх тепер сколошкало? Я зіперся ліктями на поруччя та й сам у них утупився. А їм хоч би що! Діти час від часу про щось там джерготіли, але так тихо, що я навіть голосів не міг розчути, не те що слів. А решта стовбичили, мов кам'яні боввани: витріщаються на мене мовчки і якось так сумно своїми блискучими очима, і мені враз видалося, наче я стою на [70] помості під шибеницею, а ці добрі люди прийшли подивитись, як мене вішатимуть.

Я відчув, що мені стає кисло на серці, і злякався, що вони це помітять, а такого не можна допустити. Я випростався, вдав, ніби потягуюсь, спустився сходинками з веранди й неквапом поплентав до річки. По стовпиську перебіг короткий гомін, як ото в театрі, коли піднімається завіса, і декотрі з найближчих трохи розступились. Я побачив, як одна дівчина поклала руку на плече юнакові, а другою показала вгору і водночас промовила щось тубільною говіркою,

здушеним голосом. Футів за три від стежки, якою я йшов, сиділо троє маленьких хлоп'ят. Угорнені в простирадла, з поголеними голівками, з чубчиками, залишеними на маківці, з зачудованими личками, вони скидались на оті фігурки, що їх ставлять на каміні. Поки що вони сиділи нерухомо, поважно, мов судді. Я підходив до них швидко, рішуче, ніби людина, що прямує до якогось діла, і мені здалося, що на трьох личках блимнув якийсь подив. Тоді один малюк (той, що сидів найдалі) схопився і прожогом кинувся до своєї матусі. Решта двоє хотіли бігти за ним, зашпортнулись, покотилися по землі, репетуючи, виборсались зі своїх простирадел. За мить усі троє уже прожогом утікали, голісінькі, й верещали, мов поросята. Тубільці, що ніколи, навіть на похороні, не проґавлять нагоди посміятись, коротенько реготнули, наче собаки гавкнули, і знов замовкли.

Кажуть, людині страшно зоставатись самій. Дурниця. У темряві чи в густих хащах їй страшно від того, що вона не знає, чи не чигає на неї отут поряд ціле військо. А найстрашніше бува їй, коли вона опиниться сама серед юрби, не відаючи, що в тієї юрби на думці. Коли той сміх урвався, я теж зупинився. Хлоп'ята ще не добігли до своєї якірної стоянки, вони ще мчали в один бік, а я вже завернув на шістнадцять румбів і гайнув у другий. Я вийшов з дому, мов дурень, і на всіх вітрилах попрямував до моря, а тепер знову, мов дурень, вертався назад. Напевне, картина була вкрай кумедна, і що мене найдужче приголомшило, так це те' Що тепер ніхто не засміявся. Тільки одна стара тубілка застогнала якось молитовно, як ото сектярі у своїй молільні після проповіді.

— Я ще ніколи не бачив таких дурних канаків, як оце тут, — сказав я вдома до Ами, дивлячись на тих роззяв у вікно.

— Нічого не знай, — відказала Ама зі зневажливою міною, як оте вона вміла. [71] Більш ми про це не говорили, бо я був вибитий з колії, а Ама сприйняла цю історію так байдуже, що мені аж соромно стало.

Весь день ті бевзі просиділи з західного боку мого будинку та за річкою, дожидаючи якоїсь потіхи, не знаю вже якої, — може, щоб вогонь упав з неба й спалив мене з усіма тельбухами. Але надвечір, як усі щирі остров'яни, вони знудились і забралися геть, а натомість влаштували танці у великому домі селища, звідки чути було їхні співи та плескання в долоні, мабуть, години до десятої вечора, а другого дня вони наче геть забули про моє існування. Якби впав з неба вогонь або земля розверзлась і поглинула мене, мабуть, ніхто б не прийшов подивитись на це чи то для розваги, чи то для науки, чи то ще для чогось. Але я мав іще пересвідчитися, що вони нічого не забули і знишка пильно стежили, що буде зі мною далі.

Обидва ті дні я не мав коли вгору глянути: давав лад крамниці та перевіряв ті запаси, що лишив тут Вігорс. Ця робота геть висилювала мене і не дуже давала думати про щось інше. У попередньому рейсі Бен уже ревізував запаси, і я знав, що Бенові можна вірити, але мені ясно було, що там ще хтось похазяйнував за цей час. Я побачив, що на покриття недостачі може піти піврічна платня й увесь прибуток і ладен був сам себе відшмагати за те, що був такий дурний — сидів чаркував із тим Кейсом, замість зробити ревізію при капітані.

Та чи варто лити сльози за торішнім снігом? Що з воза впало, то вже пропало. Я міг тільки дати лад тому, що лишилося, та моїм власним запасам (які сам вибрав), поганяти пацюків і тарганів та обладнати крамницю як слід, по-сіднейському. Все вийшло — любо глянути! А третього ранку я закурив люлечку, став на порозі й подивився всередину, тоді обернувся, глянув на високу гору й побачив, як тріпочуть кокосові мати над тоннами копри*, а тоді глянув на селище в зелені й там побачив острівних чепурунів та чепурух, а як полічив ті ярди барвистого ситцю, що вони накуплять на спіднички та сукенки, то відчув, що оце я нарешті попав у таке місце, де можна напхати капшук, тоді вернутись додому й відкрити свій шиночок. Сів я на веранді, а довкола така пишна природа, око вбирає, сонце золоте, і чистий, свіжий, здоровий пасат розганя тобі кров незгірш за купіль морську, і вся та історія відійшла в непам'ять, і я поринув у мрії про Англію, хоча

то, кінець кінцем, бридка, холодна й мокра діра, де сонця не стає й на те, щоб книжку почитати, та про [72] свій майбутній шиночок десь над битим шляхом, наче над проспектом у місті, з вивіскою на зеленому дереві.

Так було вранці, але минув день, і ніякий дідько навіть не заглянув до мене, а що я добре знав тубільців на інших островах, це здалось мені дуже дивним. Люди трохи сміялися з нашої фірми та з її розкішних факторій, а особливо з оцієї, що на Фалезі: мовляв, уся копра в окрузі їх не оплатить (таке я чув) і за п'ятдесят років, але я гадав, що то перебільшення. Та коли минув полудень, а я не вторгував нічого, настрій у мене підупав. А о третій пополудні я вийшов прогулятися й трохи збадьоритись. Серед зелені я побачив білого чоловіка в довгих ризах і з такого вбрання та з обличчя збагнув, що це священик. На вигляд то був добродушний чолов'яга, вже трохи посивілий і такий брудний, що ним можна б писати на клапті паперу.

— Добридень, сер, — сказав я.

Він зраділо відповів мені по-тубільному.

— Ви не говорите по-англійському? — спитав я.

— Французька, — відповів він.

— Ну що ж, вибачте, але тут я пас, — сказав я.

Він усе-таки спробував щось розтлумачити мені по-французькому, потім тубільною говіркою — видно, думав, що так буде найлегше. Я втямив, що він хоче не тільки пробути зі мною день, а чогось більшого — про щось мене повідомити, — і почав прислухатись уважніше. Розчув імена Адам-са, і Кейса, і Рендола — Рендола найчастіше, — і слово "трута" чи щось подібне, і ще якесь тубільне слово, що його він уживав дуже часто. Я вернувся додому, твердячи подумки те слово.

— Що означає "фасіокі"? — спитав я в Ами, бо так звучало для мене те слово.

— Роби мертвий, — відповіла вона.

— Отуди к бісу! — вигукнув я. — А ти чула коли, ніби Кейс отруїв Адамса?

— Усі чоловік це знаю, — зневажливо відповіла Ама. — Давай він білий пісок — лихий пісок. Він ще маєш пляшка той пісок. Коли він давай твоя джин — твоя не пий.

Правда, я чув такі байки на багатьох островах, і завжди там виступав отой білий порошок, так що я не дуже повірив. Проте ще сходив до Рендолового дому глянути, чи не завважу чогось, і побачив, цю Кейс сидить на порозі і чистить рушницю.

— Добре тут полювання? — спитав я.

— Перший сорт, — відказав він. — У джунглях усякого [73] птаства повно. Якби стільки копри було, — каже він якось лукаво, — але з цим, здається, тут не густо.

Мені видно було Чорного Джека в крамниці — він когось обслуговував.

— А я бачу, торг іде, — сказав я.

— Та це перший покупець за три тижні, — відмахнувся Кейс.

— Та невже? — здивувався я. — Три тижні? Ну що ж.

— Коли не вірите, — вигукнув він уже трохи дратливо, —можете піти й глянути на склад копри. У цю благословенну годину він напівпорожній.

— Ну, це ще нічого не означає, — зауважив я. — Може, вчора він був зовсім порожній.

— Та це правда, — зі смішком погодився Кейс.

— До речі, — спитав я, — що воно за тип отой священик? Наче добра душа.

На ці слова Кейс зареготав.

— А, я вже бачу, що вам свербить. У вас Ґалюше побував. Здебільша його називали "отець Калоша", але Кейс завжди

вимовляв його ім'я на французький лад, і це була ще одна причина для нас уважати його за щось трохи помащене.

— Так, я його бачив, — сказав я. — По-моєму, він не дуже поважає вашого капітана Рендола.

— Ще б пак! — вигукнув Кейс. — Це через оту мороку з сердегою Адамсом. Останнього дня, коли він лежав і умирав, тут проїздив молодий Банком. Ви стрічались коли з Банкомом?

Я відповів, що не стрічався.

— О, то чудило, той Банком! — засміявся Кейс. — Ну, то він забрав собі в голову, що треба покликати до хворого отця Ґалюше, хай висповідає старого й причастить. Адже тут, крім пасторів-канаків, нема більше жодного священика. Мені, самі розумієте, було байдужісінько,

але я сказав, що слід би спитати самого Адамса. А той усе белькотів про підмочену копру та про дурисвітство. "Слухай-но, — кажу я, — ти дуже хворий. Може, покликати Калошу?" Він звівся на лікті й каже: "Покличте священика, покличте! Я не хочу здихати тут, як собака!" Він говорив так гаряче, нетерпляче, але цілком розумно. Отже, заперечити було нічого, і ми пішли спитати в Ґалюше, чи не прийде він. Ну, він радий був прийти, аякже! Він почав натягати свою бруднющу білизну, тільки-но почув. Але ми це вирішили без Татуся. А наш Татусь запеклий баптист, і йому щоб ніякими папістами й не пахло. То він узяв та й замкнув двері. Банком сказав йому, що він фарисей, то я думав уже, що старого грець поб'є. [74]

"Фарисей! — каже. — Я — фарисей? Оце я на те життя прожив, щоб це почути від такого фертика, як ти?" І кинувся на Банкома, так що мені довелось їх розборонять, а посеред того всього Адамс, у нього знов клепка випала, і він знову плете щось про копру, наче зроду придурок. Ну театр, та й годі, і я мало не луснув зо сміху, коли це враз Адамс підвівся, сів, ухопився руками за груди, і його почало тіпати. Тяжко вій помирав, той Джон Адамс, — сказав Кейс, раптово спохмурнівши.

— А як же зі священиком? — спитав я.

— Зі священиком? — перепитав Кейс. — Той гамселив у двері знадвору та гукав тубільців, щоб бігли виламувати їх, та репетував, що він прийшов душу спасти і так далі. Його теж до живця пройняло. Але що ж ви хочете? Джоні зірвався в нього з гачка, другого Джоні не передбачалось, і зі сповіді та причастя вийшла мильна булька. Далі Рендолові внесли у вуха, що той священик молиться над Джоніною могилою. А Татусь був надудлений по зав'язку, то вхопив дрюка й гайда до тої могили, аж там стоїть навколішки Ґалюше, а на нього дивиться ціла юрба тубільців. Здавалось би, Татуся ніщо в світі не цікавить, крім пляшки, коли ж вони зі священиком дві години там гарикались, батькували один одного по-тубільному, і щоразу, як Ґалюше хотів упасти навколішки, Татусь кидався на нього з дрюком. Такої вистави на Фалезі ще звіку не було. Скінчилося тим, що капітан Рендол

беркицьнувся й забився в якихось ніби корчах, а священик таки доп'яв свого. Але такого сердитого священика я ще не бачив: він подав тубільним ватагам скаргу, що йому завдано образи — так він це назвав. Нічого він не добився, бо наші тутешні ватаги протестанти, а крім того, він іще морочив їм голови барабаном для ранкової школи, і вони раді були піднести йому дулю. А тепер він присягається, що старий Рендол отруїв Адамса чи цю, і коли вони де здибаються, то вишкіряються один на одного, як два коти.

Він розповів що історію щонайприроднішим тоном, ще й так, ніби вона його страшенно бавила; хоча тепер, по довшому часі, я згадую її як щось страх яке жорстоке. А втім, Кейс ніколи не намагався показати себе лагідним — тільки прямим і щирим, і взагалі справжнім чоловіком. І, сказати правду, заморочив мене далі нікуди.

Вернувшись додому, я спитав у Ами, чи вона "попі" —наскільки я збагнув, так у тубільців називають католиків.

— Е ле аї! — відказала вона. Коли треба було щось рішуче заперечити, вона завжди переходила на тубільну говірку, і справді воно звучало рішуче. — Нема добре попі! — ще додала. [75]

Потім я розпитав її за Адамса й священика, і вона розповіла майже те саме, тільки на свій лад. Так що я багато вперед не просунувся, але загалом схильний був думати, що все там сколотилося справді через причастя, а отрута — то самі плітки.

Другого дня була неділя, тож ніяка робота мене не чекала. Ама спитала мене вранці, чи піду я "на молитву", і я відповів, що нікуди не піду, і вона теж зосталась удома без жодного слова. Я подумав, що це якось не схоже на тубільців, та ще на жінку-тубілку, та ще на жінку, що має обнови, якими можна похизуватись; а втім, мене таке ще й як улаштовувало, і я не став доскіпуватись. Дивне було те, що я врешті таки мало не зібрався піти до церкви, хоча звичайно не дуже кваплюсь

туди. Я вийшов пройтися й почув, як співають духовний гімн. Ви знаєте, як воно бува. Коли почуєш, що люди співають, то воно наче притягує тебе; і дуже скоро я опинився коло самої церкви. То була невелика, низенька довгаста будівля з коралового каменю, загострена з обох кінців, наче вельбот, із високою покрівлею на тубільний лад, вікна без віконних рам, дверні прорізи без дверей. Я встромив голову в одне з вікон і побачив щось таке нове для мене (бо на тих островах, де я бував, звичаї інакші), що не відійшов, а дивився далі. Паства сиділа долі на матах, жінки з одного боку, чоловіки — з другого, всі вичепурені, мов на парад — жінки в сукнях і купованих капелюшках, чоловіки в білих куртках та сорочках. Гімн уже доспівали, пастор, високий канак, теж вичепурений, стояв коло амвона й на повному ходу промовляв казання, і з того, як він помахував рукою, та виспівував слова, та підносив і стишував голос, та неначе щось вичитував своїй пастві, я зрозумів, що він неабиякий мастак у своєму ділі. Та ось він раптом підвів голову й зустрів мій погляд, їй же Богу, він поточився назад, очі йому полізли на лоба, рука піднялась і тицьнула на мене ніби мимовільно, і казання вмить урвалося.

Не дуже приємно казати про себе таку річ, але я кинувся тікати, і якби мене оце сьогодні щось так ошелешило, я б кинувся тікати й сьогодні. Коли я побачив, як того пащекуватого канака мов громом уразило від самого вигляду мого, мені здалося, наче піді мною земля западається. Я попростував додому і мовчки сидів там. Може, ви подумаєте, що я розповів усе Амі, але то була б не моя система. Може, ви подумаєте, що я побіг радитися з Кейсом, але, як хочете знати, мені було соромно говорити про таку річ. Я думав, що будь-хто тільки зареготав би мені у вічі. [76]

Отож я мовчав і думав, і що довше я думав, то менш мені подобалась ця історія.

До вечора в понеділок я вже остаточно збагнув, що на мене накладено табу. В селищі вже два дні як відкрито нову крамницю, а жодна жива душа не прийшла подивитись на крам, у таке годі повірити.

— Амо, — сказав я, — гадаю, на мене наклали табу.

— Я гадаю, так, — відказала вона.

Я хвильку подумав, чи не розпитати її ще, та це погане діло, коли тубільці подумають, ніби ти з ними радишся, і пішов до Кейса. Було вже темно, він сидів на сходинці сам, як здебільше, й курив.

— Кейсе, — сказав я, — якась чудасія. На мене наклали табу.

— Ет, дурниця, — відказав він. — На цих островах таке не заведене.

— Може, так, а може, й не так, — сказав я. — Там, де я бував досі, заведене. І я, будьте певні, знаю, що воно таке, тож я вам кажу точно: на мене наклали табу.

— Ну, і що ж ви такого зробили? — спитав він.

— Оце ж я й хочу з'ясувати, — сказав я.

— Та ні, не може цього бути, — запевнив він. — Це неможлива річ. Але я скажу вам, що робити. Вам треба заспокоїтись, а я піду й усе з'ясую. Зайдіть тільки до нас, погомонимо з Татусем.

— Дякую, — відказав я. — Я краще посиджу тут на веранді. У вас у домі так тісно.

— Ну, то я викличу Татуся сюди, — пропонує він.

— Дорогенький мій, — кажу я. — Краще не треба. Правду кажучи, я не дуже закоханий у містера Рендола.

Кейс засміявся, взяв у крамниці ліхтар і подався до селища. Вернувся хвилин через п'ятнадцять із дуже заклопотаним виглядом.

— Правда ваша, — сказав, поставивши ліхтар на сходинки до веранди. — Зроду б не повірив. Не знаю, до чого ще дійде нахабство цих канаків: здається, вони втратили будь-яку пошану до білих. Треба б сюди військового корабля — найкраще німецького: німці вміють давати раду канакам.

— То на мені табу? — вигукнув я.

— Та щось схоже, — відповів Кейс. — Ще й найгірше з усіх, про які я будь-коли чув. Але я вас не покину, Вілтшире, я буду з вами попліч. Приходьте завтра вранці о дев'ятій, ми з'ясуємо все це з ватагами. Вони мене бояться — принаймні досі боялись, але тепер чогось дуже розпаношились, не знаю, що й думати. Зрозумійте мене, Вілтшире: я дивлюсь [77] на це не як на ваш особистий клопіт, — провадив він вельми рішучим тоном, — а як на клопіт для всіх нас, Клопіт Білої Людини, і я боротимусь до останку, і ось вам моя рука.

— А ви з'ясували, в чому причина? — спитав я.

— Ще ні, — відповів Кейс. — Але завтра ми їх притиснемо. Загалом його поведінка мені сподобалась, а другого дня,

коли ми зустрілися, щоб іти вдвох до ватагів, ще дужче сподобавсь його суворий та рішучий вигляд. Ватаги чекали нас в одному з їхніх великих овальних будинків, і ми ще здалеку розпізнали, в котрому саме, бо перед ним зібралась ціла юрба — душ зо сто чоловіків, жінок і дітлахів. Декотрі з чоловіків затримались там дорогою до роботи й були в зелених вінках, і це нагадало мені Перше травня в нас удома. Цей натовп розступився, пропускаючи нас, і загомонів з якимось раптовим гнівним запалом. У будинку було п'ятеро ватагів: четверо дужих показних чоловіків, а п'ятий — зморщений дідуган. Вони сиділи на

матах, убрані в білі спіднички та куртки, а в руках тримали віяла, мов якісь витончені панії; двоє мали на грудях католицькі образки, що змусило мене задуматись. Нам було вже визначено місце, для нас покладено мати навпроти тих достойників, ближче до входу: середина лишалась вільна. Юрба впритул за нашими спинами щось мурмотіла, штовхалась, витягувала шиї, аби краще нас бачити, а тіні тих людей танцювали перед нами на чистих камінцях долівки. Мене трошечки вибило з колії збудження натовпу, але спокійний, люб'язний вигляд ватагів додав мені духу, тим більше, що їхній речник почав і виголосив до кінця довгу промову негучним голосом, часом показуючи рукою то на Кейса, то на мене, а часом постукуючи щиколотками по маті. Одне було ясне: у ватагах не відчувалося й знаку якоїсь злості.

— Що він сказав? — спитав я, коли він докінчив.

— Та нічого такого, тільки що вони раді бачити вас і розуміють з моїх слів, що ви хочете на щось поскаржитись. Мовляв, викладайте цю скаргу, і вони вчинять справедливо.

— Та й довго ж він це казав, — подивувався я.

— Ну, решта були всякі солодкі слова, "бонжури" тощо, — сказав Кейс. — Самі знаєте, які вони, ці канаки.

— Ну, від мене багато "бонжурів" вони не діждуться, —відказав я. — Скажіть їм, хто я такий. Я білий чоловік, британський підданий і в себе вдома страх який великий ватаг, а сюди приїхав робити їм добре, приніс їм культуру. А вони, ще не встиг я й розпакувати свій крам, наклали на мене табу, і ніхто не сміє підійти до мого дому! Скажіть їм, що я не збираюся ламати якісь закони, а коли вони [78] хочуть подарунка, то не поскуплюся. Я не ганю нікого, хто дбає про себе, так і скажіть їм, бо така вже природа в людини. Та коли вони думають, що сядуть мені на шию зі своїми тубільними штучками, то скоро побачать, що помилилися. І скажіть їм у вічі, що я, як білий чоловік і британський підданий,

вимагаю пояснити, чому до мене так поставилися. Така була моя мова. Я знаю, як треба поводитися з канаками — розтлумачити їм усе просто і ясно й учинити по правді, і тоді, мушу визнати, вони завжди поступляться тобі. Вони не мають ніякого справжнього врядування й справжнього закону, оце те, що треба вдовбти їм у голову, та коли б і мали, то це було б курям на сміх, якби вони прикладали все те до білої людини. Дивно було б, якби ми на це погодились і не могли тут робити що нам хочеться. Сама думка про це завжди доводила мене до сказу, і я відтарабанив свою промову досить гучно. А тоді Кейс переклав її — чи, може, прикинувся, ніби перекладає, — і перший ватаг відповів йому, потім другий, ШУТІМ третій — усі на один манір, спокійно і лагідно, але водночас урочисто. Один раз запитали Кейса про щось, і він відповів, і всі (ватаги й юрба) зареготали й глянули на мене. Нарешті зморщений дідуган і рославий молодий ватаг, що говорив першим, улаштували Кейсові справжній перехресний допит. Часом я бачив, що Кейс пробує огризатись, і вони насідали на нього, мов гончаки, аж у нього піт по обличчю котився, і для мене то була не дуже приємна картина, а при деяких його відповідях юрба скрикувала й щось мурмотіла, і слухати це було не приємніше. То була просто ганьба, що я не тямив по-тубільному, бо (як я тепер гадаю) вони випитували Кейса про мре одруження, і йому довелося добряче попокрутитись, аби відвести підозру від себе. Та даймо спокій Кейсові: йому вистачило б мозку, щоб цілим парламентом порядкувати.

— Що, оце й усе? — спитав я, коли настала мовчанка.

— Ходімо, — сказав він, утираючи обличчя, — розповім надворі.

— Ви хочете сказати, що вони не знімуть табу? — вигукнув я,

— Це якесь дивне діло, — сказав він. — Надворі розповім. Краще ходімо геть.

— Ну, я цього їм не попущу. Не така я людина! — вигукнув я. — Ви не діждетесь, щоб я показав спину жменьці канаків.

— Краще не заводьтеся, — сказав Кейс.

Він дивився на мене й наче підморгував, а п'ятеро ватагів дивилися на мене досить чемно, але трішечки й гостро; а [79] люди повтуплювались у мене, витягували шиї й штовхались. Я згадав про тих, що були обсіли мій дім, і як пастор сахнувся, тільки-но побачивши мене, і вся ця історія видалась мені такою чудною, що я встав і пішов за Кейсом. Натовп ізнову розступився, пропускаючи нас, але вже ширше, а діти, котрі позаду, з криком кинулися бігти, і так ми, двоє білих, ішли геть, а вони всі стояли й стежили за нами очима.

— Ну, кажіть, що це все означає, — спитав я.

— Правду кажучи, я й сам до пуття не розібрав. Вони за щось сердиті на вас, — каже Кейс.

— Накласти табу на людину, бо вони сердиті на неї! —вигукнув я. — Зроду не чув про таке.

— Та ні, бачте, тут щось гірше, — відказав Кейс. — На вас нема табу — я ж вам казав, що цього не може бути. Вони просто не хочуть підходити до вас, Вілтшире, ось у чім річ.

— Не хочуть підходити? Цебто як? Чому вони не хочуть до мене підходити? — кричу я.

Кейс завагався. Тоді тихо промовив:

— Здається, вони налякані. Я застиг на місці.

— Налякані? — перепитав. — Ви що, здуріли, Кейсе? Чим же це вони налякані?

— Якби ж то я міг розшолопати, — похитав головою Кейс. — Мабуть, якимось із їхніх безглуздих забобонів. Оце ж то мені й не подобається, — додав він. — Та сама історія, що з Вігорсом.

— Я хочу знати, що ви маєте на увазі, і не відчеплюсь, поки не поясните, — сказав я.

— Ну, ви ж знаєте, що Вігорс накивав п'ятами, покинувши все як стояло, — відказав він. — Теж щось таке з забобонами — я так і не добрав діла. Але під кінець усе виглядало кепсько.

— А я чув щось інакше про цю справу, — сказав я. —1 краще скажу вам, що саме. Я чув, ніби він утік через вас.

— Що ж, мабуть, йому соромно було сказати правду, — відказав Кейс. — Мабуть, боявся, що дурним назвуть. Та й правда, я сам випровадив його. "А що б ти зробив, старий?" — питає він. "Ушився б, — кажу, — і більш про це не думав." Я, звісно, радісінький був бачити, як він дає драпака. Не моя звичка повертатися спиною до товариша, коли він у скруті, але в селищі такий переполох був, що я просто не годен був передбачити, чим воно все скінчиться. Я, звісно, дурень був, що так панькався з тим Вігорсом. І сьогодні вони мені це закидали. Ви чули, як Маса — отой молодий[80] ватаг, здоровило отой — весь час одно товк: "Віка"? Бо вони в'їлись на нього. І не схоже на те, щоб уже забули.

— Усе це дуже добре, — сказав я, — але воно не пояснює, в чому клопіт, не пояснює, чого вони бояться, що вони думають.

— Якби ж то я знав, — відказав Кейс. — Нічого певнішого я не можу сказати.

— По-моєму, можна було спитати, — сказав я.

— А я й спитав, — каже він. — Але ви ж, певне, самі бачили, якщо ви не сліпий, що з того запитання вийшло. Я зроблю для іншого білого все, на що стане духу, але як побачу, що сам попав у халепу, то думаю насамперед про свою шкуру. Лихо моє в тому, що я надто добродушний. І дозволю собі сказати, що я не такої сподівався вдячності за те, що вліз у цю вашу тарапату.

— А я про одне діло думаю, — сказав я. — Ви, звісно, дурень були, що так панькалися з тим Вігорсом. Одна втіха, що зі мною ви небагато панькалися. Я завважив, що ви ні разу ще не були у мене в домі. Зайдіть-но тепер: ви ж колись обіцяли?

— Так, справді, не був, — погодився він. — Це я не встиг зробити, і мені дуже шкода, Вілтшире. Але щоб зайти до вас зараз... не буду вас морочити.

— Тобто ви не зайдете? — спитав я.

— Дуже шкодую, друзяко, але я саме це й хотів сказати, — відповів Кейс.

— Одне слово, ви боїтесь? — кажу я.

— Одне слово, я боюсь, — каже він.

— І на мені так і лишається табу казна через віщо? — спитав я.

— Та я ж кажу, що нема на вас ніякого табу, — запевнив він. — Канаки просто не хочуть підходити до вас, оце й усе. І хто може їх примусити? Ми, торгівці, великі нахаби, мушу сказати: ми силуємо цих сердешних канаків відступатися від власних законів, знімати власні табу, і то коли нам лишень заманеться цього. Але ж ви не хочете

сказати, що сподіваєтесь на закон, який зобов'язував би людей купувати крам у вашій крамниці, хочуть вони того чи ні? Невже ви хочете сказати мені, що у вас аж стільки нахабства? А навіть коли так, то дивне діло, що ви це пропонуєте мені. Я б хотів нагадати вам, Вілтшире, що я сюди приїхав теж як торгівець.

— Бувши вами, я б не став говорити про нахабство, — сказав я. — Наскільки я можу зрозуміти, все воно ось на чому сходиться: ніхто тут не буде торгувати зі мною, зате всі торгуватимуть із вами. Вам дістанеться вся копра, а я [81] маю піти до дідька. І я не знаю тут жодного тубільця, а ви тут єдина людина, варта згадки, що вміє по-англійському, і в вас іще стає нахабства натякати, що моє життя в небезпеці, а ви більш нічого не маєте сказати мені, як тільки те, що ви нібито не знаєте чому.

— Що ж, це справді все, що я маю вам сказати, — відповів він. — Я не знаю, хоч би й хотів знати.

-1 тому ви відвертаєтесь і полишаєте мене на самого себе! Це по-людському? — спитав я.

— Ну, коли ви хочете гострих слів... — відказав він. — Я так не кажу. Я кажу тільки: "Я збираюся сторонитись вас, бо інакше сам опинюся в небезпеці".

— І оце називається білий чоловік! — обурився я.

— О, я розумію, ви роздратовані, — сказав він. — Я й сам би роздратувався. Можу вас перепросити.

— Не треба, — сказав я, — йдіть перепрошуйте когось іншого. Мені ось сюди, вам он туди.

З цими словами ми розійшлись, і я подався просто додому досить-таки розгарячений, а там побачив, що Ама приміряє на себе цілу купу краму, наче дитина.

— Облиш ці дурниці, чуєш? — сказав я. — Наробила тут розгардіяшу, а мені складай тепер, наче в мене іншого клопоту мало! А я тобі, здається, загадав, щоб приготувала обід!

І таки добряче налаяв її, бо й заробила. А вона зразу виструнчилась, наче вартовий перед офіцером: мушу визнати, що вона була справді добре вихована, та й білих людей дуже шанувала.

— А тепер, — кажу, — поясни мені: ти ж тутешня, то мусиш розуміти все. Принаймні, за що на мене табу наклали. А як не табу, то чому люди бояться мене?

Вона втупила в мене великі з подиву очі.

— Ти не знаєш? — видихнула нарешті.

— Ні, — сказав я. — А звідки ж я маю знати? Там, звідки я приїхав, такого сказу не бувало.

— Есі не скажи тобі? — знов спитала вона.

(Есі — це було ім'я, яке тубільці дали Кейсові; воно могло означати "чужинець", або "дивак", або, можливо, "сушене яблуко". Але найскорше це було просто його власне прізвище, не розчуте як слід і вимовлене на канацький лад.)

— Майже нічого, — відповів я.

— Чорт бери Есі! — вигукнула вона.

Вам може здатися кумедним, що в цієї канацької дівчини вихопилась така брутальна лайка. Зовсім ні. То була ніяка не лайка, не вияв гніву, Ама стояла вище від гніву і розуміла власні слова цілком поважно й буквально. Вона стояла [82] випростана, і навряд чи я бачив доти або потім, щоб у жінки був такий вигляд. Мені аж мову відібрало. Потім вона ніби вклонилась мені, але вклонилась гордо-прегордо і простягла руки долонями вперед.

— Я соромно, — сказала. — Я думала, ти знаєш. Есі він кажи мені, що ти знаєш, кажи мені, що тобі дарма, кажи мені, що ти любиш мене так дуже-дуже. Табу на мені, — додала вона, приклавши руку до грудей, як тоді, в нашу шлюбну ніч. — Тепер я йди геть, і табу він іди зі мною. Тоді ти дістанеш дуже багато копра. Гадаю, ти хочеш більше копра. Тофа, алії, — додала вона по-тубільному. — Прощай, ватаже!

— Стривай! — гукнув я. — Не квапся так. Вона скоса глянула на мене з усмішкою.

— Тямиш, ти дістанеш багато копра, — сказала вона так, як ото влещують дитину цукерками.

— Амо, — сказав я, — не дурій. Я не знав, і це правда, і Кейс, видно, втнув нам обом паскудну штуку. Але тепер я знаю, і мені дарма: я люблю тебе дуже-дуже. Ти не йди, ти не кидай мене, бо мені дуже шкода.

— Ти не любий мене! — вигукнула вона. — Ти казав мені лихі слова. — Тоді кинулась додолу в кутку й заридала.

Я, звісно, не вчений, але й не вчорашній, і я зрозумів, що найгірший клопіт із нею вже позаду. Та все-таки вона лежала — спиною до мене, а обличчям до стіни — і вся аж тіпалась від ридання, наче мала дитина, так що й ступні в неї теж здригалися. Просто диво, як це вражає чоловіка в саме серце, коли він закоханий. Бо ніде правди діти: каначка

чи не каначка, а я в неї закохався — або ж однаково що закохався. Я спробував узяти її за руку, але вона випручалась.

— Амо, — сказав я, — не будь дурненька, нема чого тобі ревти. Перестань. Я хочу маленьку жінусю. Я тобі правду кажу.

— Ні, ти неправду кажи, — ридала вона.

— Ну, гаразд, — сказав я. — Почекаю, поки ти виплачешся.

Я сів долі поруч неї й почав рукою гладити її коси. Спочатку вона стиналась, відсовувалась, коли я торкався її; потім наче перестала мене помічати, далі ридання помалу стихло і врешті зовсім урвалось, а кінець кінцем вона підвела до мене обличчя.

— Ти кажи мені правду? Ти хочеш я зоставайся? — спитала вона.

— Амо, — сказав я, — я волію мати тебе, ніж усю копру на всіх островах.

То були дуже гучні слова, і що найдивніше — цілком щирі. [83] Вона зірвалась, обхопила мене руками й притисла своє обличчя до мого — так вони на островах цілуються, — аж я геть змокрів від її сліз, і серце моє прикипіло до неї. Ніщо ніколи не було мені таке близьке, як це брунатне дівчисько. Все збігалося докупи й геть закрутило мені голову. Вона була така гарна, хоч у рамця заводь; видно було з усього, що це мій єдиний друг на острові, і мені стало соромно, що я говорив з нею брутально, і вона була жінка, й моя дружина, а ще немовби дитина, про яку я маю дбати, і сіль її сліз була у мене в роті. І я забув Кейса, забув тубільців, забув, що не знаю нічого про всю цю історію, чи згадував її, тільки аби прогнати спогад; забув, що я не могтиму скуповувати копру, а отже, нічого не зароблятиму, забув своїх хазяїнів і ту дивну послугу, яку роблю їм, віддаючи перевагу своїй примсі перед їхнім ділом, забув, що Ама не законна дружина мені, а тільки обманом узята дівчина, і то обманом

дуже гидким. Але не забігаймо так далеко вперед. До цього боку справи я вернуся далі.

Дуже пізно ми згадали, що треба ж пообідати. У печі погасло, вона геть захолола; але ми трохи перегодя все-таки розпалили її, й зготували кожне по страві, допомагаючи й заважаючи одне одному й роблячи з цього якусь дитячу гру. Я так жадав її близькості, що, сівши їсти, посадив свою любусю на коліна собі й притримував її однією рукою, а другою їв. І навіть більше. По-моєму, вона була найгірша куховарка з усіх створених Господом; від тієї страви, що вийшла з її рук, занудило б, мабуть, путящу коняку, а проте того дня я споживав Амину кулінарію і не можу пригадати, щоб їжа колись тішила мене більше.

Я не ховався перед собою, не ховався й перед нею. Я бачив, що мене пошито в дурні, і це зроблено з її допомогою, і вона не могла повестись інакше. І я гадаю, що саме це розв'язало їй язик тепер, коли вона вже знала, що ми вірні друзі. Та й багато ж розповіла вона мені, сидячи в мене на колінах і споживаючи моє куховарство, як я споживав її куховарство — для забавки. І про себе, і про свою матір, і про Кейса, та все це було б дуже нудне й зайняло б багато сторінок, якби я виклав його південноморською говіркою, тому я перекажу його нормальною англійською мовою — а ще одну річ про мене самого, що дуже відбилась на моїй поведінці, як ви скоро дізнаєтесь.

Ама нібито народилася на котромусь із екваторіальних островів, і в цих краях жила всього два чи три роки, а приїхала сюди з якимсь білим, одруженим з її матір'ю. Потім той білий помер, а у Фалезі воші з матір'ю живуть усього рік. [84]

А перед тим вони довго мандрували по різних місцях із тим білим, що був, видно, з отих непосидющих натур, котрі все життя шукають легшої роботи. Про таких кажуть, що вони шукають золота на другому кінці веселки. А коли чоловік хоче мати роботу, яка забезпечить його, поки й віку, хай забуде про гонитву за легкою роботою. Вона дає людині хліб і м'ясо, ба навіть досить солодке життя, бо ви ніколи не побачите

когось такого голодним і не часто побачите його тверезим, але місця собі він не нагріє ніде. Одне слово, той волоцюга тягав жінку та її дочку за собою повсюди, але більше по глухіших островах, де не було поліції і де, як він сподівався, легка робота на вулиці валяється. У мене на таких свій погляд, але я радий, що він не завіз Аму та її матір до Апіа, чи Папеете*, чи ще до котрого з отих умить виросли міст. Нарешті він зачепився у Фале-Алії на цьому острові, відкрив сяку-таку торгівлю — Господь знає, як! — перебивавсь у ній звичним для нього маніром і помер, не зоставивши по собі майже нічого: клаптик землі у Фалезі, одержаний на сплату безнадійного боргу, і це заронило в голови матері та дочки думку перебратися сюди й тут жити. Здається, Кейс по змозі підтримував їх і допоміг збудувати хатину. Він був дуже ласкавий у ті дні, й давав Амі роботу, і нема сумніву, що він накинув на неї оком із самого початку. Проте, як тільки вони тут більш-менш устаткувалися, з'явивсь один молодик, тубілець, що захотів одружитися з нею. Він був із дрібніших ватагів, мав у родині якісь тонкі мати та якісь старовинні пісні і був, як сказала Ама, "дуже гарний". І взагалі то була просто чудова партія для вбогої дівчини, не тутешньої острів'янки.

Тільки-но я це почув, мені аж недобре стало з ревнощів.

— І ти хочеш сказати, що ладна була вийти за нього?! —вигукнув я.

— Айое, так, — відповіла вона. — Я дуже люби він!

— Отакої! — сказав я. — А якби зразу потім приїхав я?

— Тепер я люби твій куди більше, — запевнила вона. — Але якби я пішла за Айоані, я була б добра дружина. Я не звичайний каначка. Добрий дівчина! — додала вона.

Що ж, довелось мені вдовольнитися цим; але запевняю вас, що мені ця історія і геть-то не сподобалась. А кінець її сподобався ще менше, ніж початок. Бо, як видно, весь клопіт почався з цього сватання. Як видно,

доти на Аму та її матір дивилися, звичайно, звисока, як на людей безрідних і на чужинців, але не кривдили їх; і навіть коли на сцену виступив Айоані, спочатку це не викликало такого невдоволення, як можна було чекати. А потім, десь за півроку до мого прибуття, [85] Айоані несподівано відкинувся від Ами й перебрався на іншу частину острова, й відтоді Ама з матір'ю лишилися самотні. Ніхто не заходив до їхньої хатини, ніхто не озивався до них на вулиці. Якщо вони йшли до церкви, інші жінки відсовувалися зі своїми матами далі й лишали їх самих посеред вільної місцини. То було справжнісіньке відлучення, як ото описують у книжках про середньовіччя, і причину чи сенс цього годі було розгадати. Напевне, якась тало пепело, казала Ама, — якась брехня, якийсь наклеп, і все, що вона про це знала, внесли їй у вуха дівчата, які були заздрили її щастю з Айоані, а тепер дражнили її тим, що він її покинув, і коли зустрічали її наодинці в лісі, то гукали їй навздогін, що вона ніколи не одружиться.

— Вони кажуть, що мене жоден чоловік не візьме, — казала вона мені. — Побоїться, мовляв.

Єдиний, хто ще заходив до них після цього, був дядечко Кейс. Навіть він остерігався робити це відверто, а приходив здебільшого вночі. І дуже скоро висвітив свої карти й почав упадати коло Ами. Мені ще допікав Айоані, і коли я почув, що й Кейс там підбивав клинці, мене за печінки взяло.

— Ну, і як же ти? — спитав я в'їдливо. — Мабуть, тобі й Кейс видався "дуже гарний", і ти дуже люби він"?

— Тепер твій кажи дурне, — мовила вона. — Білий чоловік, він іди сюди, я одружуся з ним однаково що з канаком. Гаразд, а він тоді одружиться однаково що з білою жінкою. А якщо не одружиться, іди геть, а жінка лишайся. Однаково що злодій, порожня рука, серце з Тонга* — ніхто не може люби! Тепер ти прийди, одружися зі мною. Твій велике серце — ти не соромишся дівчина з острів. Тому я люби тебе дуже-дуже. Я пишайся.

Не знаю, чи млоїло мені так серце ще коли в житті. Я поклав виделку, я зсадив з колін "дівчину з острів", бо відчув, що ні те, ні те в цю мить мені ні до чого, і почав ходити по кімнаті сюди й туди, а Ама водила за мною очима, бо стривожилась, та й не диво! Та для мене слово "тривога" було б надто слабеньке. Я так прагнув і так боявся вихаркати з себе весь бруд, усю свою підлоту!

І саме тоді з моря долинув спів. Він раптом забринів дзвінко й близько, бо човен виплив із-за мису, і Ама, підбігши до вікна, гукнула, що це "місі" знову приплив до нас.

Мені самому видалося дивним, що я зрадів прибуттю місіонера. Та дивним чи не дивним, а я таки зрадів.

— Амо, — сказав я, — ти зоставайся тут у кімнаті й не вистромляй носа, поки я не вернусь. [86]

МІСІОНЕР

Коли я вийшов на веранду, місіонерський човен уже прямував до гирла річки. То був довгий вельбот, пофарбований на біле; на кормі невеликий тент, коло стерна навпочіпки сидів і стернував пастор-тубілець, а двадцять четверо весел зблискували й поринали в такт веслярській пісні. Під накриттям сидів місіонер у білому й читав книжку. Ох, як же любо мені було бачити й чути це: не буває на островах кращого видовища, ніж місіонерський човен із доброю командою та добрим боцманом, і я з півхвилини дивився, трошечки, може, й заздрячи, а потім неквапом спустився до річки.

З другого боку ще один чоловік простував до того самого місця, але він біг і дістався туди раніше. То був Кейс, і на меті в нього, безперечно, було не допустити мене до місіонера, що міг стати мені за перекладача; але я думав зовсім про інше. Я думав про те, як він купив мене з тим

одруженням, і про те, що він сам раніше простягав свої лапи до Ами, тож, побачивши його, я оскаженів.

— Геть звідси, шахраю паскудний! — загорлав я.

— Що це ви кажете? — гукнув він.

Я ще раз загорлав те саме, ще й припечатав крутим прокльоном.

— А коли побачу тебе ближче, як за двадцять кроків від мого будинку, — крикнув я, — то всаджу кулю в твої смердючі кишки!

— Коло свого дому можеш робити що хочеш, — відказав він, — я тобі вже сказав, що й не збираюсь туди заходити. Але тут місце громадське, для всіх.

— Тут місце, де я маю свою приватну справу, — відрубав я. — І не збираюсь терпіти, щоб усякі нишпорки підслухували мене, а тому попереджую: гайда звідси!

— І не подумаю, — сказав Кейс.

— Ну, то я тобі зараз покажу! — визвірився я.

— А це ми ще побачимо, — огризнувся він.

Руки він мав спритні, але ж ні ваги моєї, ні зросту мойого не мав і взагалі був супроти мене шибздик, а крім того, я вже так розпікся злістю, що й залізо вгриз би. Я йому приварив раз, потім ще раз, і він покотився долі, аж голова по камінню заторохтіла.

— Ну, вистачить із тебе? — гукаю. Але він тільки глипнув на мене, збілілий і безтямний, а кров розтікалась у нього по обличчю, наче вино

по серветці. — Вистачить із тебе? — гукнув я Ще раз. — Кажи, не валяйся й не прикидайся, а то я ще й ногами піддам. [87] Тоді він звівся, сів і підняв голову — з погляду видно було, що йому паморочно, — а кров потекла на піжаму.

— На цей раз вистачить, — сказав він, зіп'явся на ноги й заточуючись пішов назад.

Човен був уже зовсім близько; я побачив, що місіонер відклав книжку, і всміхнувся сам до себе. "Нехай хоч знає, Ідо я чоловік, а не макуха", — подумав.

Це вперше за всі роки на Тихому океані я перемовився двома словами з місіонером. Ба навіть попросив у нього послуги. Я не люблю цього кодла, жоден торгівець не любить; вони дивляться на нас звисока і не приховують цього. А крім того, вони таки добре поканачились і тягнуть руку за тубільцями, а не за білими людьми, такими, як вони самі. На мені була чиста смугаста піжама — бо я, звичайно, вбрався пристойно, коли йшов до ватагів. Та коли я побачив, як місіонер сходить зі свого човна у справжній тропічній формі — білий парусиновий костюм, корковий шолом, біла сорочка й краватка, а на ногах жовті черевики — то ладен був закидати його камінням. Коли він підійшов ближче, зацікавлено дивлячись на мене (мабуть, через бійку), я побачив, що він блідий як смерть, бо в нього пропасниця і саме в човні його почало морозити.

— Ви, певне, містер Тарлтон? — спитав я, бо мені назвали його прізвище.

— А ви, гадаю, новий агент? — питає він.

— Насамперед я хочу вам сказати, що не дружу з місіями, — провадив я, — і гадаю, що ви й ваша братія робите чимало шкоди, натоптуючи тубільцям голови бабусиними казочками та пихою.

— Ви маєте повне право на свою думку, — каже він, трохи скривившись, — але я не маю охоти вислухувати її.

— Ну, склалось так, що ви мусите її вислухати, — сказав я. — Я не місіонер і не люблю місіонерів; я не канак і не пропадаю за канаками — я торгівець, і годі, я простий, маленький білий чоловік і британський підданий, із тих, об кого ви любите витирати ноги. Вам, сподіваюсь, ясно?

— Так, голубе, — сказав він. — Ясно, хоча й не дуже приємно. Коли ви протверезієте, то самі пошкодуєте за своїми словами.

І спробував пройти повз мене, але я зупинив його рукою. Канаки вже почали бурчати. Мабуть, їм не сподобався мій тон, бо я говорив з цим чоловіком так вільно, як оце з вами.

— Тепер ви не можете сказати, що я вас обдурив, — підсумував я, — і я можу вести далі. Я хочу від вас послуги — навіть двох послуг, і коли ви погодитесь мені їх зробити, тоді я, може, більше повірю в оте ваше християнство. [88]

Якусь хвильку він мовчав. Тоді усміхнувся й сказав:

— Дивна ж ви людина!

— Я така людина, якою створив мене Бог, — відказав я. — На джентльмена не вдався.

— А я не певен цього, — відказав місіонер. —1 що ж я можу зробити для вас, містере...

— Вілтшир, — підказав я, — хоча здебільшого мене тут називають Велшером. Але правильно буде Вілтшир, от тільки тутешні люди ніяк на це язика не наламають. Чого я хочу? Зараз я вам скажу перше. Я з тих,

кого ви називаєте грішниками, а я — шахраями, і я хочу, щоб ви допомогли мені розплатитися з людиною, яку я обдурив.

Він повернувся до своїх веслярів і щось сказав їм по-тубільному.

— А тепер я до послуг вам, — мовив він до мене, — але тільки на той час, поки моя команда обідатиме. Бо мені до вечора треба допливти далеченько. Я загаявся до сьогоднішнього ранку в Папа-Малулу, а завтра ввечері мене чекатимуть у Фале-Алії.

Я мовчки пішов поперед нього до свого дому, досить-таки задоволений, що поговорив саме так, бо я люблю, щоб людина зберігала свою самоповагу.

— Мені дуже шкода, що я ненароком підгледів вашу бійку, — сказав він.

— О, про це я теж хочу розповісти вам, — відказав я. — Це буде послуга номер два. Коли вислухаєте, отоді й скажете, шкода вам чи ні.

Ми зайшли в дім через крамницю, і я в подиві побачив, пдо Ама прибрала зі столу посуд. Це було таке несхоже на її звички, що я зрозумів: вона зробила це з вдячності. І вона стала ще любіша мені. Вони з містером Тарлтоном назвали одне одного на ім'я, і він був наче вельми чемний з нею. Але я не надав тому ваги: ці місіонери завжди чемні з канаками, то на нас, білих людей, вони гримають. Крім того, я не дуже прагнув його товариства. У мене була своя мета.

— Амо, — сказав я, — дай нам твоє шлюбне свідоцтво. Вона глянула на мене сторопіло.

— Давай, давай, не бійся, — сказав я. — Давай сюди.

Свідоцтво вона, як завжди, тримала при собі: здається мені, вона гадала, що то перепустка до раю, і як вона помре, не маючи його напохваті, то потрапить до пекла. Я не розгледів, куди вона його сховала першого разу, не добачив і того, як вона його видобула тепер: воно неначе само стрибнуло у руки, немов у штуках отієї Блаватської*, що в газетах [89] писали. Але так уміють усі острівні жінки, їх цього, мабуть, змалечку навчають.

— Так ось, — сказав я, взявши посвідчення, — мене одружив із цією дівчиною отой негр, Чорний Джек. Свідоцтво написав Кейс, і це шиковний літературний твір, запевняю вас. Відтоді я дізнався, що на оцю мою дружину за щось уїлися в селищі, і, поки вона зі мною, я не можу торгувати. Ну, і що ж зробив би на моєму місці будь-який чоловік, якщо він справді чоловік? — спитав я. — Насамперед він, мабуть, зробив би оце. —Я подер свідоцтво на клаптики й пожбурив їх під ноги.

— Айе! — скрикнула Ама й сплеснула долонями, але я спіймав її за руку й міцно стиснув.

— А друге, що він зробив би, — провадив я, — якби був тим, що я називаю чоловіком і що назвете чоловіком ви, містере Тарлтон, так це ось що: він привів би ту дівчину до вас чи якого іншого місіонера й сказав би: "Мене одружили з оцією жінкою обманом, але я її дуже вподобав і тепер хочу, щоб мене з нею одружили по правді". Ну-бо, містере Тарлтон. Та, мабуть, краще зробіть це тубільною мовою, це потішить мою стару, — сказав я, назвавши її так, як годиться законну дружину називати.

Тоді він покликав двох своїх веслярів за свідків, і нас обкрутили в нашому власному домі. І священик помолився довгенько, хоча й не так довго, як декотрі, а потім потиснув руки нам обом.

— Містере Вілтшир, — сказав він, коли вже відмолився й вирядив за двері свідків, — дякую вам, ви потішили мене надзвичайно. Не часто я з такою приємністю виконував шлюбний обряд.

Оце справді людська мова! Крім цього, він сказав іще багато чого, і я ладен був слухати його скільки завгодно, бо мені було добре. Але Ама раптом згадала щось і втрутилась.

— Ти дуже рука забий? — спитала вона.

— Спитай у Кейсової голови, старенька, — відповів я. Вона аж підскочила з радості й завищала.

— Не дуже добра у вас християнка виховалася, — сказав я містерові Тарлтонові.

— Коли вона була в нас у Фале-Алії, ми не числили її серед найгірших, — відказав він. —І коли Ама на когось лиха, то, боюся, не без причини.

— Ну, це якраз нагадало мені про другу послугу, — сказав я. — Я розповім вам, що з нами сталося, тоді ви, може, дещо нам поясните.

— Це довго буде? — спитав він.

— Довго! — вигукнув я. — Там є про що розказати! [90]

— Ну гаразд, уділю вам стільки часу, скільки зможу, — сказав він, глянувши на годинника. — Але скажу відверто, я з п'ятої години ранку нічого не їв, і як ви не дасте мені чогось попоїсти, буду голодний години до сьомої чи восьмої вечора.

— Їй же Богу, ми зготуємо вам обід! — вигукнув я. Мене самого трохи збентежила моя божба, саме коли все так гарно складалося; збентежила вона й місіонера, але вій удав, ніби дивиться у вікно, й подякував.

Ми мерщій заходилися готувати йому сякий-такий обід. Я мусив дозволити своїй жіночці, щоб допомагала мені, тож доручив їй запарити чай. Навряд чи я ще коли куштував такий чай, як той, що вийшов у неї. Та це було ще не найгірше, бо вона спопала в руки сільничку, в якій убачала верх європейського шику, й зробила з моєї юшки морську воду. Одне слово, містерові Тарлтонові дістався не обід, а чортзна-що, зате ми його хіба ж так розважили, бо весь час, поки куховарили, і згодом, коли він прикидався, ніби їсть, я розказував йому про Кейса та Фалезу, а він ставив запитання, з яких було видно, що слухає він пильно.

— Ну що ж, — сказав він нарешті, — боюся, що ви нажили собі небезпечного ворога. Цей ваш Кейс дуже хитрий і, здається, справді підлий. Мушу сказати вам, що я придивлявся до нього з рік, і враження в мене лишилося щонайгірше. Десь тоді, коли звідси так несподівано втік останній агент вашої фірми, я одержав листа від Наму, пастора-тубільця: той просив мене при першій же нагоді прибути сюди, бо його паства вся "засвоює католицькі звичаї". Я дуже довіряв Наму; але боюся, що це показує тільки, як легко нас одурити. Кожен, хто чув його казання, визнає, що він людина надзвичайно здібна. Всі наші острів'яни легко засвоюють певну красномовність і можуть розвинути та оздобити прикладами, часто вельми яскраво й винахідливо, почуте з інших уст казання; але Наму свої проповіді складає сам, і я признаюся, що вбачав у них печать благодаті. Крім того, він наділений гострою цікавістю до речей мирських, не боїться роботи, з нього непоганий тесля, він заслужив таку повагу в усіх пасторів по сусідству, що ми напівжартома, але трохи й поважно прозвали його "єпископом Сходу". Одне слово, я пишався ним, тому його лист мене дуже збентежив, і я при нагоді прибув сюди. Вранці напередодні мого прибуття Вігорс відплив звідси на "Лею", а Наму вже зовсім заспокоївся, видимо соромився свого листа і дуже не хотів пояснювати в чому річ. Але з цим я, звичайно, не міг

погодитись, і він кінець кінцем зізнався, що його так стурбувало: він [91] побачив, що його паства почала хреститись. Та коли йому пояснили, що це означає, він заспокоївся. Бо Вігорс, мовляв, лихий на очі, це звичайна річ у європейській країні, що зветься Італія, де людей часто на смерть убиває такий злий дух, і знак хреста, як виявилося, — це чари проти його могуті.

"І я, місі, пояснюю це так, — сказав мені Наму. — В тій європейській країні живуть попі, й злий дух Лихого Ока — це католицький дух або принаймні навиклий до католицьких порядків. От я й розміркував так: коли цей знак хреста вживається за звичаєм попі, тоді він гріховний, та коли ним користуватися тільки для того, щоб захистити людей від злого духа, а це сама собою річ безневинна, то й знак хреста мусить бути безневинний. Адже сам знак не добрий і не поганий, як не добра й не погана пляшка. Та коли пляшка повна джину, той джин — діло погане; отак і знак, коли він робиться з ідоловірською думкою, буде поганий, бо погане саме ідоловірство". І, як мають звичку тубільні пастори, зразу навів відповідний текст із Євангелія про вигнання злих духів.

"А хто ж тобі сказав про Лихе Око?" — спитав я.

Він признався, що це сказав йому Кейс. Ну що ж, містере Вілтшир, боюся, що ви назвете мене дуже обмеженим, але мушу вам сказати, що я був невдоволений, бо не можу уявити собі, щоб якийсь торгівець міг давати добрі поради моїм пасторам чи справляти на них добрий вплив. А крім того, в околицях ходили якісь плітки про те, що старого Адамса отруєно, тільки я не надавав їм великої ваги, але в ту хвилину воно мені пригадалось.

"А цей Кейс людина праведного життя?" — спитав я.

Нану визнав, що ні, бо хоч він і не п'є, але з жінками брудний і в Бога не вірить.

"Тоді, — сказав я, — що менше ти з ним водитимешся, то краще".

Але з такою людиною, як Наму, останнє слово навряд чи лишиться за тобою. У нього на все напоготові приклад. "Місі, — каже він, — ви самі розповідали мені, що є на світі мудрі люди, не пастори і навіть не праведники, котрі знають багато речей, яких корисно навчитись, — про дерева, наприклад, і про тварин, і як друкувати книжки, і про те каміння, що його перепалюють, а тоді з нього роблять ножі. Такі люди вчили вас у вашому коледжі, і ви вчились у них, але ж не навчилися бути нечестивцем. Так ось, місі, Кейс — це мій коледж".

Я не знав, що йому сказати. Містера Вігорса, очевидно, змусили до втечі Кейсові махінації і ще щось із боку мого [92] пастора, досить схоже на таємну крутню. Я пригадав, що це не хто інший, як Наму заспокоїв мене щодо Адамса, і збагнув, що він це робив не без якоїсь задньої думки. І побачив, що треба довідатися про все докладніше з безстороннього джерела. Тут є один ватаг, старий шахраюга Фаясо — ви напевне бачили його сьогодні на раді. Він усе своє життя був баламут і крутій, великий під'юджувач до бунту, справжня сіль в оці для місії й усього острова. Одначе він дуже проникливий і здебільшого, як не рахувати політики та його власних капостей, каже правду. Я пішов до нього додому, розповів йому все, що я чув, і попросив його бути відвертим. Навряд чи ще коли в мене була прикріша розмова з кимось. Може, ви зрозумієте мене, містере Вілтшир, коли я скажу вам, що ставлюсь абсолютно серйозно до цих старобабських казочок, якими ви мені дорікнули, і хочу посіяти добро на цих островах не менше, ніж ви хочете захистити свою милу жіночку й догодити їй. І згадайте, що я мав Наму за взірець чесноти й пишався ним, як одним із перших достиглих плодів, вирощених місією. А тепер я почув, що він попав у якусь залежність від Кейса. Початок цієї історії був не брудний, нема сумніву, що почалась вона зі страху та з шаноби, навіяних якимись фокусами та хитрощами; але мене приголомшило те, що останнім часом долучилася ще одна обставина. Наму набрався краму в Кейсовій крамниці, й Фаясо вважав, що він заліз до Кейса в борги. І хоч що скаже торгівець, Наму в усе трепетно вірить. Та й не сам він; багато хто в селищі живе в отакій

упокорености, але випадок із Наму справляє найбільший вплив на інших, тож саме через Наму Кейс накоїв найбільше поганого, і тепер, маючи своїх прибічників серед ватагів, а пастора держачи в жмені, він став майже хазяїном усього селища. Ви дещо знаєте про Адамса й Вігорса, але, мабуть, не чули про старого Андергіла, Адамсового попередника. То був спокійний, лагідний літній чоловік, наскільки пам'ятаю, і от нас повідомили, що він несподівано помер: білі люди чомусь помирають у Фалезі зовсім несподівано. Від правди, яку я тепер почув, у мене кров захолола в жилах. Його нібито розбив параліч, і він не міг поворухнутися, тільки кліпав одним оком. Пішла чутка, ЩО цей безпорадний стариган тепер став демоном, і отой негідник Кейс розпалював у тубільцях страх, який нібито поділяв, удаючи, нібито він боїться заходити сам у дім. Нарешті викопали могилу, і сердегу закопали за селищем щее живого. Наму, мій пастор, якого я допомагав навчати, виголосив під час тієї огидної сцени молитву. [93] Я опинився у вельми дражливому становищі. Можливо, мій обов'язок був заявити куди слід про Наму й добитися, щоб його усунули. Мабуть, це тепер я думаю так, а тоді все видавалось не таким ясним. Наму мав на тубільців великий вплив, що міг виявитись сильніший за мій. Тубільці схильні до забобонів; можливо, напавшись на них, я тільки розворушу ці небезпечні фантазії й допоможу їх поширенню. Крім того, Наму, попри свій новий нечестивий вплив, був добрим пастором, здібною людиною, з духовними інтересами. Де ж мені шукати кращого? І як знайти бодай не гіршого? В ту хвилину, коли падіння Наму ще було свіже в моїх очах, усі труди мого життя видавались мені глумом, і надія в мені вмерла. Краще, мабуть, направляти ті знаряддя, які я маю, ніж подаватися хтозна-куди шукати інших, що напевне виявляться гіршими; і, в кожному разі, скандалу краще по змозі уникнути. Отож я, слушно чи ні, вирішив залагоджувати все без галасу. Цілу ніч я вичитував заблудлому пасторові, усовіщав його, докоряючи невіглаством та браком віри, ганив за підлу поведінку — мовляв, він тільки зверху наводить полиск, там, де всередині — бруд, холоднокровне допомагає вбити людину, по-дитинному зчиняє тривогу через якийсь марний і нікому не цікавий жест, тож іще задовго до ранку він уже стояв навколішки і заливався слізьми в начебто щирому каятті. В неділю я сам виступив із казанням і обрав текст із Першої книги царів,

розділу дев'ятнадцятого, про вогонь, і землетрус, і про голос, вирізняючи істинну духовну силу й покликаючись так ясно, як лишень міг, на недавні події у Фалезі. Враження, справлене на паству, було дуже сильне, і воно ще посилилось, коли Наму, своєю чергою, підвівся й зізнався, що він був ослаб у вірі й поводженні, і його переконали, що він учинив гріх. Дотоді все було добре; але знайшлась і одна прикра обставина. На острові наближалась пора нашого "травня", коли тубільці зносять до місії свої пожертви, і до моїх обов'язків належало все те оголошувати, і це дало моєму ворогові шанс, із якого він не загаявся скористатися.

Звістку про те, що відбувалось, напевне внесли у вуха Кейсові, як тільки скінчилась церковна служба, і того ж таки дня він вибрав хвилину, щоб зустріти мене посеред селища. Він напосівся на мене так завзято й вороже, що я відчув: обминути його буде тільки на шкоду.

"Оце називається праведний чоловік! — сказав він тубільною мовою. — Він виголосив казання проти мене, але в серці в нього було не те. В казанні він говорив про любов до Бога, але ті слова були в нього не в серці, а тільки на язиці. [94] Хочете знати, що було в нього на серці? — вигукнув він. — Зараз я вам покажу!" — І, клацнувши пальцями біля моєї голови, він немовби вихопив з неї долар і підніс його вгору.

По юрбі пробіг такий гучний гомін, як той, що ним полінезійці могли б зустріти чудо. А я стояв остовпілий. То був звичайнісінький цирковий фокус, удома я бачив його раз із двадцять, але як переконати в цьому тубільців? Я пошкодував, що сам не вчився ілюзіонізму замість гебрейської мови, аби відплатити цьому пройдисвітові його ж таки монетою. Але що вдієш: я не міг стояти й мовчати, а якихось сильних слів у мене не знайшлося.

"Будьте ласкаві більш не доторкатись до мене", — сказав я.

,Д не подумаю, — відказує він. —1 долара вашого не візьму. Ось він", — і кинув монету мені під ноги. Мені потім сказали, що вона там три дні пролежала.

— Мушу сказати, він добре зіграв, — озвався я.

— О, він розумний, — погодився містер Тарлтон, — а який небезпечний, це ви вже самі побачили. Він причетний до страхітної смерті того паралітика; його звинувачують в отруєнні Адамса; він вижив звідси Вігорса наклепами, що могли призвести й до вбивства, а тепер нема сумніву, що він завзявся спекатися вас. Як він гадає це зробити, ми ще не знаємо, та це напевне буде щось новеньке. Винахідливість у нього невичерпна.

— Він завдає собі чимало клопоту, — сказав я. — А, власне, заради чого?

— А скільки копри збирають у цій окрузі, як ви гадаєте? — спитав місіонер.

— Та, мабуть, тонн із шістдесят, — відповів я.

— І який прибуток тутешнього агента? — знов спитав він.

— Десь зо три фунти, — відповів я.

— Тоді можете самі порахувати, скільки він виграє на цьому, — сказав містер Тарлтон. — Але для нас найважливіше побороти його. Ясно, що це він розпустив якусь чутку про Аму, аби віддалити її від усіх і підкорити своїй лихій волі. Це йому не вдалось, а побачивши, що з'явився новий конкурент, він надумався використати її інакше. Але найперше — це з ясувати, що сталося з Наму. Слухай, Амо, а як повівся Наму, коли люди почали цуратися вас із матір ю?

— Однаково, що й усі, — відказала Ама.

— Боюся, що пес повернувся до своєї блювотини, — сказав містер Тарлтон. — Але що я зможу зробити для вас? Поговорю з Наму, попереджу його, що за ним стежать; дивно буде, [95] якщо він і далі поводитиметься негоже, коли буде насторожений. Все ж ця осторога може підвести, і тоді вам доведеться поткнутися кудись інде. У вас тут є двоє людей, до кого можна звернутися. Насамперед — отой священик, що може захистити вас ради католицьких інтересів; їхня громадка тут мізерна, але там двоє ватагів. А потім іще старий Фаясо. О, якби це років кілька тому, вам би не був потрібен більш ніхто; але його вплив дуже ослабнув, перейшов у руки Маса, а Маеа, боюся, один із Кейсових попихачів. У крайньому разі, якщо станеться щось зовсім кепське, пошліть кого або самі приїдьте до Фале-Алії, і хоча в мене з місяць не буде справ на цьому кінці острова, я подивлюся, що можна буде зробити.

Містер Тарлтон попрощався з нами, а за півгодини його веслярі вже завели пісню й за облавками місіонерського човна почали зблискувати весла.

ЧОРТІВНЯ

Минув майже місяць без якихось великих пригод. Увечері після нашого шлюбу прийшов Калоша, поводився страшенно люб'язно, а потім заходив на смерканні майже щодня викурити люлечку в родинному колі. Він, звичайно, міг погомоніти з Амою, а мене почав учити тубільної говірки й французької мови відразу. Він був добросердий стариган, тільки бруднющий аж страх, і збаламутив мені голову чужими мовами гірше, ніж коли будували Вавилонську вежу*.

То була єдина наша розвага, і завдяки їй я почувався не таким самотнім, але ж вона не давала ніякої вигоди, бо хоча священик приходив, і сидів у нас, і балакав, та ніхто з його пастви не потикався до

моєї крамниці, і якби я не придумав іншого способу, на складі в мене не було б і фунта копри. А придумав я ось що: Фаавао, Амина мати, мала десятків зо два родючих пальм. Звичайно, найняти робітників ми не могли через оте табу, і я з жінкою та з тещею заходився робити копру своїми руками. Копра виходила така, що аж слинка текла — я й гадки не мав, як дурили мене тубільці, поки не насушив тих чотирьох сотень фунтів власними руками, і така легесенька, що мені кортіло самому підмочити її.

Коли ми працювали, чимало юнаків цілі дні гаяли, аби подивитись на нас, а одного разу прийшов і той чорнюк. Він стояв віддалеки серед тубільців, і сміявся, і корчив із себе великого пана та бозна-якого дотепника, поки мене взяло за печінки. [96]

— Агов, ти, чорнюче! — гукнув я.

— Я не говорю до вас, сер, — відказав чорнюк. — Я розмовляю осьде з цими джентльменами.

— Я бачу, — сказав я, — але я, з ласки твоєї, говорю до тебе, містере Чорний Джеку. І я хочу спитати тільки одне: ти бачив Кейсову розмальовану пику десь із тиждень тому?

— Ні, сер, — відказав він.

— Ну гаразд, — сказав я, — тоді я десь так хвилини за дві покажу тобі її рідного брата, тільки чорного.

І рушив до нього — повільно-повільно, не піднімаючи рук, але в очах моїх, якби хто не полінувався до них заглянути, світило щось лихе.

— Ви ниций, хулігарний тип, сер, — каже він.

— Ще б пак! — відказую я.

Тим часом він подумав, що підпускати мене ближче вже небезпечно, і чкурнув геть так, що було просто любо дивитися. І більше я не бачив нікого з цієї пречудової банди, аж поки не сталося те, про що я збираюсь розповісти.

В ті дні одною з найперших моїх справ було полювання в лісі, де (як уже сказав мені Кейс) дичини аж роїлося. Я вже згадував про мис, що прикривав селище й мою факторію зі сходу. За той мис, у дальшу затоку, вела стежка понад берегом. Там щодня віяв дужий вітер, а що при кінці мису бар'єрний риф уривався, то на береги затоки накочувався потужний прибій. Скелястий пагорок біля самого берега розділяв долину надвоє, і під час припливу хвиля била прямо в скелю, так що там годі було пройти. Затоку обступали порослі лісом гори, зі східного боку дуже круті й густо залісені, а внизу понад морем голі й урвисті — чорні скелі, поцятковані червоним. Угорі змикались верхівки великих дерев: одні — ясно-зелені, інші — червоні, а пісок на березі був чорний, як ваші черевики. Понад затокою пурхало без ліку птахів, декотрі білі, як сніг, і серед дня там ширяла летюча лисиця, чи то вампір, із вищиреними зубами.

Довгенько я доходив тільки до цих скель, а далі не важився. Стежки далі не було й знаку, а кокосові пальми в пониззі долини були останні з цього боку. Бо все "око" острова — так тубільці називають навітряний кінець — було безлюдне. Від Фалези аж до Папа-Мамулу жодної оселі, жодної людини, жодного посадженого плодового дерева. Рифу там здебільшого не було, берег урвистий, море било прямо в скелі, й пристати човном, можна сказати, ніде.

Слід вам повісти, що відколи я почав ходити до лісу, хоча ніхто з тубільців і далі не підступав до моєї оселі, ходились люди, ладні побути разом зі мною там, де ніхто не міг їх побачити, а що я вже почав трохи белькотати по-тубільному, та й з них більшість знала бодай кілька англійських слів, то між нами потроху зав'язувались розмови, звичайно, не бозна-які змістовні, та все ж вони принаймні відгонили найтяжчу досаду, бо таки нелегко терпіти, коли з тебе роблять прокаженого.

І ось якогось дня, під кінець місяця, я сидів над тією затокою, зі східного боку, на краю джунглів, з одним канаком. Я щедро наділив його тютюном, і ми з ним так-сяк гомоніли. Він умів по-англійському краще за більшість із них.

Я спитав його, чи є яка дорога на схід.

— Колись був дорога, — відповів він. — Тепер він мертвий.

— Ніхто там не ходи? — допитувався я.

— Нема добре, — пояснив він. — Забагато чортяка зоставайся там.

— А! — сказав я. — Там багато чортяка, в той ліс?

— Чоловік чортяка, жінка чортяка, повно чортяка, — потвердив мій товариш. — Зоставайся там весь час. Людина він іди туди, він не вертай назад.

Я подумав: якщо цей хлопчина так добре обізнаний із чортами і так легко про них говорить, а це в канаків діло незвичайне, то треба спробувати, може, я щось випитаю в нього про себе й про Аму.

— Твій гадай мій чортяка? — спитав я.

— Не гадай чортяка, — заспокійливо мовив він. — Гадай однаково що дурень.

— А Ама, вона чортяка? — допитувався я.

— Ні, ні, нема чортяка. Чортяка зоставайся в ліс, — відповів юнак.

Я дивився просто себе на той берег затоки й раптом побачив, що завіса зелені раптом прогорнулась і на чорний пісок берега, під яскраве сонце виступив Кейс із рушницею в руках. Він був у світлій, майже білій піжамі, рушниця виблискувала, і весь він аж очі вбирав, а від його ніг розбігались у свої нори суходільні краби.

— Агов, друже, — сказав я, — твій однаково не кажи правда. Он Есі він іди туди, тепер він вертай назад.

— Есі не однаково, Есі тиявіл, — відказав мій приятель, попрощався зі мною й шаснув між дерева.

Я простежив, як Кейс іде берегом, там, де піску не затопив приплив, проходить повз мене, прямуючи додому до Фалези. Він ішов у глибокій задумі, і птахи неначе відчували це, бо бігали по піску мало не під ногами в нього або кружляли над головою й кричали йому у вуха. Коли він проходив повз мене, я помітив, що він ворушить губами, розмовляючи сам із [98] собою, а що збіса мене потішило, так це те, що в нього на лобі й досі видніла моя печатка. Щиру правду кажу: мені дуже кортіло всадити набій у його паскудну пику, але я все ж стримався.

Весь цей час — і всю дорогу додому — я товк собі в думках те тубільне слово: "ти-я-віл", а щоб не забути, придумав для пам'яті таку фразу: "Ти і я запрягли вола".

— Амо, — спитав я, коли прийшов, — що таке "тиявіл"?

— Чортяка, — відповіла вона.

— А я гадав, що чортяка буде "айту".

— Айту — то інакший чортяка, — сказала вона, — зоставайся ліс, їж канаки. Тиявіл великий ватаг чортяка, зоставайся вдома, однаково що християнський чортяка.

— Дякую, — сказав я, — нічого не втямив. Як може Есі бути тиявіл?

— Не однаково, — сказала вона. — Тиявіл він пан Есі. Тиявіл дуже-дуже такий самий, Есі однаково що син його. Коли Есі чогось хочеш, тиявіл давай він.

— Збіса вигідне діло для Есі, — зауважив я. — А які речі він давай він?

Далі Ама розповіла мені купу всяких байок без складу й без ладу; багато їх (як отой долар, що Кейс вийняв із Тарлтонової голови) були зрозумілі мені, але в інших я не міг добрати діла. І саме те, що вражало канаків найбільше, мене здивувало найменше: що Кейс ходив у пущу до всіх отих "айту" — чортів. Правда, декотрі, найвідважніші, супроводили його і чули, як він розмовляв з мерцями та давав їм накази, і під його захистом вернулися живі й здорові. Дехто казав, ніби там у нього є храм, де він ушановує тиявола, а тиявіл являється йому; інші запевняли, що це ніяке не чаклунство, бо Есі творить дива силою молитви, а храм — то не храм, а в'язниця, де він ув'язнив якогось небезпечного "айту". Наму одного разу теж ходив з ним у ліс і вернувся, славлячи Бога за такі дива. Взагалі до мене почало доходити, яке становище Здобув собі тут Кейс і якими способами він цього досяг, і хоча я бачив, що це твердий горішок, але аж ніяк не збирався здаватись.

— Гаразд, — сказав я, — треба самому піти подивитись на той храм пана Кейса, тоді побачимо, кого він там ушановує.

На ті слова Ама страх як затривожилась: коли я піду в ліс, то не вернуся звідти, бо туди можна дістатись тільки під захистом тиявола.

— А я понадіюсь на Бога, — відрубав я. — Я чоловік непоганий, Амо, не гірший ні за кого, то гадаю, що Бог мене оборонить. [99]

Вона якусь часину мовчала. Потім сказала:

— Я гадай... — а потім несподівано: — Вікторія* вона великий ватаг?

— Ще б пак! — відповів я.

— Вона люби твій дуже-дуже? — знову спитала вона.

Я відповів, осміхнувшись, що ця старенька дама справді досить прихильна до мене.

— Гаразд, — сказала вона. — Вікторія вона великий ватаг і люби твій дуже-дуже. А не можу допомагай твій тут у Фалезі — не можу нічого зроби, надто далеко. Маса він малий ватаг — зоставайся тут. Гадай, він люби твій — зроби твій добре. Однаково Бог і тиявіл. Бог він великий ватаг — дуже-дуже багато діл. Тиявіл він малий ватаг — він люби дуже-дуже похвалитись, працюй тяжко-тяжко.

— Доведеться вернути тебе до містера Тарлтона, — сказав я. — Твоє богослів'я збочило зі стежки, Амо.

Проте ми клопоталися цим ділом увесь вечір, і вона нарозказувала мені стільки всячини про безлюдну пущу та її небезпеки, що сама себе залякала мало не до істерики. Я, звичайно, не пам'ятаю й десятої частини того, бо не дуже слухав; але дві речі стали мені більш-менш ясні.

Миль так за шість далі берегом є захищена затока, яку тубільці називають Фанга-Анаана, тобто "гавань, повна печер". Я сам бачив її з моря — настільки зблизька, наскільки погоджувались підпливти мої веслярі. Там є вузенька смужка жовтого піску, над якою нависають чорні

скелі, подірявлені чорними отворами печер, а нагорі ростуть високі дерева, і з них звисають ліани. А в одному місці, приблизно посередині, водоспадом рине чималий струмок. Якось там пропливав човен із шістьма юнаками з Фалези — всі "дуже гарні", як сказала Ама, і гарні собі на лихо. Віяв сильний вітер, великі хвилі котились на берег, і на той час, коли хлопці порівнялися з Фанга-Анааною та побачили білий водоспад і тінистий берег, вони були всі потомлені й спраглі, а вода в них скінчилась. Один запропонував пристати й напитись, і решта, великі одчайдухи, погодились, опріч одного, наймолодшого. Звали його Лоту; він був дуже славний юнак, ще й дуже розумний. Він сказав, що вони подуріли, бо те місце — володіння духів, чи демонів, та мерців, і миль на шість в один бік, а в другий і на всі дванадцять тут нема душі живої. Та інші посміялися з його слів, а що їх було п'ятеро проти одного, то вони запливли до затоки, пристали до берега й зійшли на нього. Місце було напрочуд гарне, казав потім Лоту, й вода чудова. Вони пройшлися берегом, але ніде не побачили такого місця, де б можна видертись на скелі, і це розвіяло їхні[100] побоювання. Врешті вони сіли підживитися тим, що мали з собою. Та ледве-но посідали, як із однієї чорної печери вийшло шість гарних-прегарних дівчат, що мали квітки в косах, і прегарні перса, і намиста з червоних зернят. Вони почали жартувати з юнаками, а ті з ними — всі, крім Лоту. Але той розумів, що в такому місці не може бути живих жінок, а тому втік, упав на дно човна, закрив обличчя й почав молитись. Увесь час, поки тривала пригода, Лоту безперестану молився і більш нічого не бачив і не чув, аж поки вернулись його друзі, підвели його і випливли в море із затоки, де вже не видно було й сліду від тих шістьох жінок. Але що налякало Лоту найдужче, так це те, що жоден із п'ятьох не пам'ятав нічого з того, що сталося, і всі вони були наче п'яні, співали й сміялись у човні й виробляли всілякі штуки. А вітер усе дужчав, зробився шквалистий, і хвилі котились височезні, одне слово, погода була така, що будь-хто з острів'ян повернув би до берега й заквапився додому, у Фалезу; але ті п'ятеро наче подуріли, розпустили всі вітрила й повели човна проти хвилі. Лоту заходився вихлюпувати з човна воду, але ніхто з решти й не подумав йому допомогти, вони тільки співали, та викаблучувались іще більше, і говорили дивні, незрозумілі для людини речі, й самі гучно

сміялись на ті слова. Отож Лоту до самого вечора відчайдушно вихлюпував воду з човна, весь мокрий від поту та холодної морської води; а його ніхто наче й не бачив. Проти всякого сподівання, вони в таку жахливу бурю допливли цілі до Папа-Мамулу, де пальми аж гули під вітром, а кокосові горіхи падали в зелень круг селища, наче гарматні ядра. І того ж таки вечора п'ятеро юнаків захворіли й уже до самої смерті не сказали жодного розумного слова.

— І ти хочеш мені сказати, що можеш повірити в такі байки? — спитав я.

Вона відказала, що про цю пригоду знають усі, а з вродливими юнаками таке трапляється навіть часто, але щоб аж п'ятеро були вбиті в гурті й у той самий день коханням жінок-чортиць, такого більш не бувало, й це зчинило великий переполох на острові, а вона була б божевільна, якби не вірила.

— Ну, хай там як, а за мене можеш не боятися, — сказав я. — Навіщо мені здалися ті чортиці. Мені потрібна тільки одна жінка — ти. І тільки одна чортиця, жінусю.

На це вона відповіла, що є й інакші чортяки, і вона бачила їх на власні очі. Якось вона пішла сама до другої затоки і, можливо, підійшла надто близько до меж заклятого місця. Високі кущі прикривали її від узгір'я, але сама вона йшла по [101] пласкій місцині, дуже кам'янистій і поспіль порослій молодими кисличками футів чотири-п'ять заввишки. Був похмурий день дощової пори, час від часу налітав шквал, що зривав і ніс геть листя з кущів, тоді знов ставало тихо, як у хатині. І ось саме під час одного такого затишшя з хащ сипонули птахи та кажани, ніби чимось налякані. А за хвильку вона почула, як зовсім близько щось шарудить кущами, й побачила, що з-між дерев вийшов старий, худий вепр. Він ішов якось замислено, наче по-людському, і раптом вона, дивлячись, як він наближається, збагнула, що це не вепр, а якась істота з людськими думками, зовсім ніби людина. Вона кинулась навтіки, а вепр за нею, і, біжучи, він верещав так, що аж лящало кругом.

— От якби я був там із рушницею, — сказав я. — Мабуть, той вепр заверещав би так, що й сам би себе перелякав.

Та вона відповіла, що рушниця проти таких страхіть не поможе, бо то духи померлих.

Одне слово, пробалакали ми про такі речі цілий вечір, і то була непогана розвага, але я, звичайно, своєї думки не змінив, а другого дня, взявши рушницю та доброго ножа, вирушив на розвідини. Я попростував до того місця, де, як я бачив, вийшов із джунглів Кейс, бо коли правда, що в нього там щось наворожено, то там десь мала бути стежка. Межа пустельних місць була позначена муром, якщо можна так його назвати: власне, то був довгий насип із каміння. Тубільці кажуть, ніби той насип тягнеться через увесь острів, але мені незрозуміле, звідки вони можуть це знати: адже навряд чи хто з них за останню сотню років побував там. Тубільці здебільша держаться моря та своїх невеличких поселень на узбережжі, а та частина острова страх висока, крута й скеляста. На захід від валу земля розчищена, ростуть кокосові пальми, та кислички, та гуави, та цілі хащі мімози. А зразу за валом починається ліс, до того ж високий: дерева підносяться вгору, наче щогли, а ліани звисають із них, наче корабельний такелаж, а в розсохах гілок ростуть бридкі орхідеї, немов гриби. Там, де не було підліску, ґрунт був кам'янистий, мовби завалений великими каменюками. Літало багато зелених голубів, і я міг би настріляти їх досхочу, якби не мав на думці чогось зовсім іншого. На землі, мов сухе листя, лопотіло під вітром безліч метеликів, а чув я то пташині голоси, то шум вітру над головою, та ще весь час шумів прибій на березі.

Але хто не бував сам у високому лісі на островах, тому важко пояснити, яке дивне почуття тебе там поймає. В найясніший день там завжди присмерк. Власне, там не видно [102] нічого: хоч куди глянь, скрізь стіна лісу, і гілля переплітається, ніби пальці на руці, а дослухаючись, ти щораз чуєш щось нове: люди гомонять, діти сміються, далі попереду — стукіт сокири об дерево, а часом швидке потайне шарудіння зовсім близько, так що мимохіть скидаєшся й хапаєшся за

зброю. Можеш скільки завгодно переконувати себе, що ти тут сам, що довкола тільки дерева та птахи; примусити себе повірити в це ти не можеш. Куди лишень обернешся, все довкола здається живим, воно наче стежить за тобою. Не думайте, що це Амині балачки так настроїли мене, бо я не вірю в тубільські забобони ані на щербатий мідяк; просто це природна річ у джунглях, і квит.

Коли я піднявся майже на вершок гори — а схил тут у лісі крутий, наче драбина, — вгорі загучав вітер, почав ворушити листя, і крізь нього стало пробиватися сонце. Так мені було вже краще: шум весь час рівний, і ніщо тебе не полохає. Ось я вибрався на місцину, де був підлісок із того, що вони називають диким кокосом — та й гарна ж рослина, вся в червоних плодах! — аж раптом у вітрі залунало щось таке, наче мелодія, і я подумав, що зроду ще не чув такого. Я, звісно, почав запевняти себе, що то гілля гуде на вітрі, але хіба себе одуриш? Далі запевняв, що це якийсь птах, але я ще ніколи не чув птаха, що так співав би. Звук наростав, спадав, завмирав і знову наростав, і я вже думав, що це звучить так, ніби хтось голосить, тільки гарніше, а потім подумав, що це схоже на арфу, і тільки за одне я був певен: коли в такому місці щось отак солодко співає, добра з цього не жди. Можете сміятися, коли хочете, але я признаюся, що подумав про тих шістьох панночок, котрі з червоним намистом на шиї вийшли з печери в Фанґа-Анаані: чи й вони співали отак? Ми сміялися з тубільців та їхніх забобонів, але якби ви знали, скільки торгівців перейняли оті забобони — люди з чудовою освітою, що в Англії були, бодай декотрі, бухгалтерами чи діловодами. Я гадаю, що забобон виростає в тому чи тому місці, як бур'ян; отож, стоячи там і слухаючи те голосіння, я весь трусився.

Можете назвати мене боягузом, бо я злякався; та я мав себе радше за сміливця, бо все-таки рушив далі. Але йшов дуже обережно, з рушницею напоготові, роззираючись круг себе, як мисливець, і цілком щиро сподіваючись побачити молоду вродливу жінку, що сидітиме десь у лісі, готовий (коли справді побачу її) всадити в неї ладунок качачого шроту. І, звичайно, пройшовши зовсім небагато, я наткнувся на одну

дивну річ. Вітер раптом війнув дужче, прогорнувши листя переді мною, і я на мить побачив, що на одному дереві [103] щось висить. За мить вітер притих, і листя знов закрило ту річ. Кажу вам щиро: я вже готовий був побачити там "айту", і якби та річ була схожа на свиню чи жінку, я б так і подумав. Але та річ видалась мені неначе прямокутною, а уявити собі, що прямокутна річ живе й співає, я, хоч убийте, не міг. Я, мабуть, довгенько простояв там — поки цілком упевнився, що пісня долинає з корони того самого дерева. Потім почав трохи вертатися до тями.

"Що ж, — кажу я собі, — коли воно справді так, коли це таке місце, де співають прямокутні речі, то мені так чи так капець. Але як пропадати, то бодай з музикою".

А все ж я подумав, що спершу таки не завадить помолитись. Тому я гепнувся навколішки й почав молитись уголос. А поки я молився, дивні звуки все лунали з гілля того дерева, то гучніші, то тихіші, й мінились, ну достоту як музика, тільки ясно було, що це музика не людська — без такої мелодії, яку можна б насвистати.

А докінчивши молитву, як годиться, я зразу поклав рушницю, ножа взяв у зуби, підійшов до того дерева й поліз на нього. Повірте, серце в мене було як крижина. Та скоро, піднявшись вище, я ще раз загледів ту річ, і мені полегшало, бо я подумав, що вона схожа на ящик; а коли підліз аж до неї, то від сміху мало не впав із дерева.

Певне ж, то таки був звичайний ящик — із-під свічок, із фабричною маркою збоку, а в ньому натягнено струни для банджо так, щоб вони бриніли, коли повіє вітер. По-моєму, така річ називається яловою арфою*, хоча що воно означає, я не тямлю.

— Що ж, містере Кейс, — сказав я, — один раз ви мене налякали, але вдруге цього не діждете, — ковзнув з дерева вниз і подався далі шукати головний штаб мого ворога, що мав бути, як я гадав, десь недалеко.

Підлісок там був дуже густий, я нічого не бачив далі свого носа й мусив пропихатися крізь кущі силою, з допомогою ножа — розтинаючи ліани та зрубуючи цілі деревця. Я кажу "деревця", бо вони були чималенькі, але насправді то був просто такий буйний бур'ян із соковитими, наче морква, стеблами. Мені стало очевидно, що ці хащі вже хтось тут розчищав, бо я наткнувся на купу каміння й побачив зразу, що вона складена людськими руками. Господь знає, коли її складено й коли покинуто, бо до цієї частини острова тубільці перестали ходити задовго до прибуття білих. Ще кілька кроків, і я натрапив на стежку, яку шукав із самого початку. Стежка була вузенька, але добре втоптана, і я зрозумів, що в Кейса чимало учнів. Здається... — ба ні, це [104] справді потрібна була неабияка честолюбна відвага, щоб піднятися сюди, нагору, з агентом, і тубільний юнак навряд чи міг вважати себе дорослим, поки йому, по-перше, не роз-татуюють сідниці, а по-друге — поки він не побачить Кейсових чортяк. Така вже натура в канаків; а втім, як добре подумати, то й у нас, білих, вона така сама.

Пройшовши трохи тією стежкою, я опинився на розчищеній галявині й аж рота роззявив. Переді мною був мур, і стежка вела до проламу в ньому. Мур був пообвалюваний і явно дуже старий, але складений з великих каменів, добре припасованих, і на всьому острові не знайшлось би жодного тубільця такого, щоб міг бодай подумати про отаку споруду! Нагорі на мурі стояв цілий ряд химерних фігур — ідоли, чи страшидла, чи казна й що. Вони мали вирізьблені з дерева й розмальовані пики, страхітно бридкі, очі й зуби в них були зі скойок, волосся й барвиста одежа маяли на вітрі. Далі на захід є острови, де такі фігури виготовляють і досі; та на цьому острові якщо й робили їх колись, то вже давно розучились і геть забули про такий звичай. Але диво дивне: ці опудала були новісінькі, ніби цяцьки просто з крамниці.

Тоді мені згадалось, як Кейс хвалився першого дня, що він добре вміє підробляти острівні сувеніри — на цьому чимало торгівців добрий гріш збивають. І я розкусив увесь його задум, зрозумів, що ця виставка служить шахраєві подвійну службу: по-перше, наводить старовинний

вигляд на його сувеніри, а по-друге — залякує тубільців, що приходять із ним сюди.

Але я ще мушу сказати вам (від цього все робилося ще химернішим), що весь той час довкола мене на деревах бриніли ялові арфи, а саме коли я дивився на ті фігури, якийсь жовто-зелений птах (він, гадаю, саме мостив гніздо) почав вискубувати волосся з голів у тих ідолів.

Трохи далі я знайшов найбільшу дивовижу цього музею. Насамперед я побачив довгастий земляний насип, і стежка звертала до нього. Розкопавши землю руками, я виявив під нею брезент, простелений на дошках: то, очевидно, було перекриття якогось льоху. Той льох був на самому вершечку гори, а вхід у нього — в другому кінці насипу, між двома каменюками, наче вхід до печери. Я спустився туди до повороту '-, зазирнувши за ріг, побачив якесь обличчя, що світилося. Воно було велике й бридке, як машкара з пантоміми, і то світилося дужче, то пригасало, а часом ніби курило.

— Ого! — сказав я. — Фосфорна фарба!

Мушу сказати, що мені навіть сподобалась Кейсова винахідливість. Зі скринькою інструментів та з кількома зовсім нехитрими пристроями спорудити отакий храм! Кожен [105] сердешний канак, приведений сюди в темряві, під голосіння арф довкола, побачивши оцю пику з димом з рота в такому підземеллі, ні на мить не засумнівається, що побачив і почув стількох чортяк — на все життя вистачить! Нема нічого легшого, як угадати, що думає канак. Просто згадайте самого себе десяти— чи дванадцятирічного, оце вам і буде пересічний канак. Декотрі з них побожні, як бувають і побожні хлопці; а більшість їх, знов же як хлопці, більш-менш чесні, але крадіжку мають за веселу витівку, їх легко налякати, і їм це дуже подобається. Я пам'ятаю одного хлопця в нашому класі, то він витівав отаке, як Кейс. Він, той хлопець, не знав нічого й не вмів нічого, він не мав ні фосфорної фарби, ні ялових арф, а просто зухвало запевняв, що він чаклун, і лякав нас до нестями, і нас це дуже тішило. А потім я пригадав, як учитель був відшмагав одного разу

того хлопця і як ми всі тоді дивувалися, що чаклун це терпить і верещить незгірше за будь-кого з нас. Я тоді й подумав собі: "Треба вимудрувати щось таке й для містера Кейса". А за мить уже й зміркував.

Я рушив назад стежкою — коли вже знайти її, іти по ній було дуже легко; а коли вийшов на чорні піски, кого ж я побачив, як не самого містера Кейса! Я звів курок у рушниці й узяв її напоготові, і ми стрілися й розминулись без жодного слова, кожен кутиком ока стежачи за другим, а тільки-но розминувшися, зразу крутонулись на п'ятах, мов солдати під час вправ на плацу, й зупинились лице в лице. В обох зринула в голові та сама думка, розумієте, що другий може йому всадити набій у корму.

— Нічого не вполював, — каже Кейс.

— А я не полювати ходив, — відказую.

— Про мене, ходи хоч до дідька в зуби, — каже він.

— Ходи й ти туди, — відказую.

Але обидва ми стояли на місці, ані руш, будьте певні. Кейс засміявся:

— Не стояти ж нам тут цілий день!

— А я тебе й не тримаю, — відказав я. Він знову глянув на мене.

— Слухай, Вілтшире, ти що, маєш мене за дурня?

— Скорше за падлюку, коли хочеш знати, — відказую.

— То невже ти думаєш, що мені це щось дасть, коли я застрелю тебе тут, на цьому відкритому березі? — каже він. — Ба ні. Сюди щодня ходять тубільці ловити рибу. Може, їх і тепер є в цій долині десятків зо

два, роблять копру. Та на горі позад тебе півдесятка ловлять голубів. Може, вони й сю хвилину стежать за нами, нічого дивного. Я даю [106] тобі слово, що не стрілятиму в тебе. Та й навіщо? Ти мені не заважаєш анітрохи. Ти не дістав ні фунта копри, крім тієї, що заготовив власними руками, як чорний раб. Ти нидієш — ось як я це назву, — і мені байдуже, де ти нидієш і як довго це триватиме. Дай мені слово, що не збираєшся стріляти в мене, і я тебе відпущу, та й сам піду.

— Ну що ж, — відказав я, — це мова відверта й чемна, так чи ні? То й я говоритиму так. Я не збираюся стріляти в тебе сьогодні. Навіщо? Справа ще тільки починається, вона не впорана, містере Кейс. Один тур я вже виграв. Я ще бачу в цю ясну годину сліди свого кулака на твоїй голові, а в мене є для тебе ще й інші почастунки. Я не паралітик, як Андергіл. Мене звуть не Адамс і не Вігорс, і я хочу тобі показати, що коса наскочила на камінь.

— Дурна балачка, — сказав він. — Такими балачками мене з місця не зрушиш.

— Ну й гаразд, — відказав я, — стій де стоїш. Мені квапитись нікуди, ти це знаєш. Я можу простояти тут на березі хоч цілий день, мені байдуже. Мені ж не треба клопотатися копрою. І фосфорною фарбою теж.

Я зразу пошкодував за цими словами, що сам не знаю як вихопились у мене. Я побачив, що він зразу скис, а він стояв і дивився на мене, й брови йому дерлись на лоба. Потім, гадаю, він вирішив розкопати це діло до дна.

— Ловлю тебе на слові, — сказав, повернувся до мене спиною й подався просто в той чортячий ліс.

Я, звичайно, відпустив його, бо вже дав слово. Але стежив за ним, поки він не зник з очей, а коли його не стало видно, я чкурнув до сховку

скільки було духу, бо не довіряв йому й на щербатий мідяк. Одне я зрозумів: я здуру остеріг його, а тому те, що задумав, мушу зробити не гаючись.

Вам може здатися, що я вже мав хвилювання аж задосить для одного ранку; одначе мене чекала ще одна несподіванка. Тільки-но вийшовши з-за мису й глянувши на свій дім, я побачив, що там є хтось чужий. Біля дверей сиділи навпочіпки двоє озброєних вартових. Що я міг подумати, як не те, що ненависть до Ами вихлюпнулась через вінця і тубільці захопили факторію. На мить я подумав, що Аму вже кудись забрали, а ці озброєні люди тепер чекали на мене, щоб і зі мною зробити те саме.

Та коли я в поспіху підійшов ближче, то вгледів ще й третього тубільця, що сидів на веранді як гість, а Ама розмовляла з ним як господиня. А як підійшов іще ближче, то впізнав у ньому отого рославого молодого ватага, Маеа, і він сидів усміхнений і курив. І що ж він курив? Не якусь там [107] вашу європейську сигаретку, що годиться хіба для кота, і не оту здоровезну дрючину тубільного виробу,, що її справді незле курнути, коли в тебе розбилася люлька, — ні, він курив сигару, і то одну з моїх мексиканських сигар, я міг би в цьому заприсягтися. У мене аж серце забилося дужче, бо в голові зринула шалена надія, що всі прикрощі минулись і Маеа прийшов миритися.

Ама побачила, що я підходжу, показала на мене йому, і він зустрів мене на верхній сходинці моєї ж таки веранди — ну справжній тобі джентльмен!

— Вілівілі, — сказав він — вимовляти моє прізвище точніше тубільці не вміли, — я радий.

Нема що казати: коли тубільний ватаг хоче бути люб'язним, він це вміє. Я з першого слова зрозумів, як стоять справи. І Амі можна було й не казати: "Він уже не боїться Есі, він принеси копра". Можете мені

повірити, я стиснув руку цьому канакові, немов найшляхетнішому білому в Європі.

А вся річ була в тому, що Кейс і він підбивали клинці до тієї самої дівчини, чи принаймні в Маеа була така підозра, і він вирішив з такої нагоди дозолити агентові. Він причепурився, наказав двом своїм прибічникам умитись і взяти зброю задля більшого параду і, все-таки діждавшись, поки Кейс піде з селища, прийшов до мене проситися в постійні клієнти. Він був не тільки могутній, а й багатий. Гадаю, що його прибуток був із півсотні тисяч горіхів на рік. Я дав йому на чверть цента більше від звичайної тамтешньої ціни, а щодо кредиту, то я б віддав йому все, що було в крамниці, ще й саму її на додачу, такий був радий бачити його. Мушу сказати, що закупи він робив по-панському: рису, консервів і сухарів на тиждень бенкетувати, а тканини цілими сувоями. Крім того, він був дуже приязний, тішився розмовою, і ми перекидалися жартами — здебільшого через тлумача, бо він знав дуже мало англійських слів, а моя тубільна мова була ще безбарвна. Одне я зрозумів: він насправді ніколи не думав дуже погано про Аму і ніколи по-справжньому не боявся, а тільки мусив прикидатися з упертості та ще тому, що, на його думку, Кейс мав велику силу в селищі й міг допомогти йому піднятись вище.

Це відкрило мені, що ми обидва в неабиякій притузі. Те, що він зробив, означало виклик усьому селищу і могло коштувати йому всієї влади. Навіть більше — після моєї розмови з Кейсом на березі це, подумав я, може коштувати мені життя. Кейс, власне, сказав, що вколошкає мене, коли я дістану хоч трохи копри; а вернувшись додому, він дізнається, що найкращий у селищі клієнт відкинувся від нього. [108]

Тому я подумав, що найрозумніше буде першим його впорати.

— Слухай, Амо, — почав я, — скажи йому: мені дуже шкода, що я примусив його чекати, але я був у лісі, ходив дивитись на Кейсову крамничку з отими тияволами.

— Він питає, чи ти бійся, — переклала мені Ама. Я засміявся.

— Не дуже! Скажи йому, що то дурна крамничка з цяцьками! Скажи йому, що в Англії ми даємо такі речі дітлахам як забавки.

— Він хоче знаєш, чи ти чув чортяка співай, — спитала вона далі.

— Бач, тепер я не можу, — відповів я, — бо в крамниці нема струн для банджо; але як знову прийде корабель, я поставлю таку штуку отут на веранді, хай сам побачить, чи багато там чортяки. Скажи йому, що як тільки дістану струни, змайструю йому одну для його малюків. Називається воно "ялова арфа", і можеш пояснити: по-англійському це слово означає, що за таку річ ніхто, крім послідущого дурня, й цента не дасть.

Цього разу Маеа був такий потішений, що знову спробував заговорити по-англійському.

— Ти правду кажи? — питає.

— Аякже! — відказую. — Однаково що Біблія. Принеси сюди Біблію, Амо, коли в тебе є, і я її поцілую. Або ще краще, — кажу я, йдучи зразу ва-банк, — спитай його, чи він побоїться сам сходити туди вдень.

Виявилося, що він не боїться: вдень, та ще й у чиємусь товаристві, може зважитись на таке.

— Ну, тоді порядок! — сказав я. — Розтлумач йому, що той Есі шахрай, а його страшидла — дурниці, і як Маеа сходить туди завтра, то побачить, чи багато там лишилося з усього. Тільки втовкмач йому ще одне, Амо: коли він усе розляпає і воно дійде до Кейса, тоді я пропащий! Я тягну руку за ним, за Маеа, скажи йому це, і як він хоч словом де прохопиться, моя кров упаде на його двері, а сам він буде проклятий на Цьому й на тому світі.

Ама переклала йому все, і він міцно стис мені руку й мовив: "Я не кажи. Йди на гору завтра. Ти моя друг?"

"Е ні, сер, — відказую, — це дурниця. Я прибув сюди торгувати, скажи йому, а не заводити друзів. Ну, а Кейса я виряджу на той світ!"

Маеа пішов додому, й видно було, що він задоволений. [109]

НІЧ У ЛІСІ

Тепер мені не було куди дітися: до завтра треба поламати всю оту блудню з тияволом, і я мав клопоту по вуха не тільки з готуванням до цього, а й з умовляннями Ами. Мій дім обернувся в якийсь дискусійний клуб. Ама нізащо не хотіла, щоб я йшов до лісу вночі: вона була певна, що я не вернуся звідти. Ви вже знаєте, які в неї бували докази, я вам наводив зразочок із королевою Вікторією та з чортом, то можете собі уявити, як воно мені остобісіло ще до смерку.

Нарешті я набрів на добру думку. "На 'кий біс метати перли перед нею?" — подумав я. Краще підкинути їй ще трохи тієї січки, що у неї в голові.

— Ну, тоді слухай мене, — кажу я. — Розшукай свою Біблію, і я візьму її з собою. Тоді все буде гаразд.

Вона знов почала запевняти, що ніяка Біблія тут не поможе.

— Це все ваша канацька темнота! — відрубав я. — Принеси Біблію, кажу.

Вона принесла книжку, я розгорнув її на титульній сторінці, де, як я гадав, мало бути щось по-англійському, і воно справді там було.

— Ось! — сказав я. — Поглянь! "Лондон. Надруковано для Британського й закордонного Біблійного товариства, Блек-фраєз", — і рік, якого я не міг прочитати через оті "М", "С" та "Х"*. — Туди, де є щось від Біблійного товариства, Блекфраєз, жоден чортяка не поткнеться. Ти що ж собі гадаєш, дурненька: як ми даємо раду всім "айту" у себе в Англії? Тільки через Біблійне товариство.

— Я гадай, у вас ніякий чортяка нема, — відказала вона. — Білий чоловік, він так моя кажи, що нема.

— І ти ото повірила? — відказую. — Як же це може бути, що тут на всіх островах їх повно, а в Європі нема?

— Так у вас же хлібне дерево не рости, — пояснила вона. Я ладен був рвати на собі волосся.

— Слухай, старенька, — сказав їй, — припни вже язика, бо мені набридло. Я беру Біблію й рушаю прямо, як по рейках, у ліс. Це моє останнє слово.

Ніч випала незвичайно темна, на заході сонця насунули хмари й затягли все небо; не блимала жодна зірочка, тільки показався серпик місяця на ущербі, та й то аж далеко після півночі. По всьому селищу світились вікна й розчинені двері в хатинах, а на рифі рухалися смолоскипи численних рибалок, і то була наче святкова ілюмінація, але море, гори й ліси геть потонули в темряві. Я вийшов із дому годину о [ПО] восьмій, нав'ючений, як віслюк. Насамперед ота Біблія, здоровезна книжка, що я сам собі здуру накинув. Потім рушниця, і ніж, і ліхтар, і сірники — усе конче потрібне. А далі головне, від чого залежав успіх усієї справи: добряча торба пороху, кілька брусків динаміту — тих, що ними рибу глушать, — і два чи три шматки бікфордового шнура, які я витяг з бляшанки й по змозі ретельніше поз'єднував, бо вони були з тих, котрі виробляють для торгівлі на південних морях, і треба бути зовсім дурнем, щоб на них покладатися. Одне слово, я мав чим наробити

неабиякого гуркоту! Мені було байдуже, скільки воно коштуватиме, я хотів направити все діло.

Поки я йшов по відкритому місцю й мав за орієнтир світло у своїй оселі, все було гаразд. Та коли я дістався до стежки, то опинився в такій темряві, що не міг іти далі, бо натикався раз у раз на дерева й кляв усе, ніби людина, що шукає сірників у себе в спальні. Я знав, що світити ліхтар небезпечно, бо вогника буде видно аж до кінця мису, а що туди, коли стемніє, ніхто не ходить, то про це почнуть балакати і врешті внесуть усе в вуха Кейсові. Але що я міг удіяти? Треба було або відмовитись від свого заміру й осоромитись перед Маса, або засвітити ліхтар, ризикнути й упорати все діло якомога швидше.

Вийшовши на стежку, я наддав ходи, скільки міг, а як дістався до чорного піску, то пустився бігом. Бо приплив був уже досить високо, і щоб пронести свій порох сухим між прибоєм і урвищем, треба було поспішати якомога. Навіть так мене захлюпувало до колін, а одного разу я мало не впав, перечепившись через камінь. Увесь цей час мене підганяли нагальна потреба, і свіже повітря, і запах моря, та коли я дістався до лісу й побрався стежкою вгору, то вже не так поспішав. Панові Кейсові струни від банджо та різьблені ідоли вже добряче стерли в моїх очах моторошний чар того лісу, і все ж я думав, що ця дорога таки жаска, й здогадувався, як мали боятись Кейсові учні, проходячи тут. У світлі ліхтаря, що пробивалося поміж усіма отими стовбурами, та розсохами, та гіллям, та звислими поплутаними ліанами, уся місцина, чи бодай те, що було видне, здавалась якимсь лабіринтом з Рухливих тіней. Вони сунули тобі назустріч, рухливі й масивні, ніби велетні, а потім, крутнувшися, зникали; вони підносились над головою в тебе, наче бойові киї, й відлітали в темряву, немов птахи. На землі світилося трухле дерево, як ото світиться сірникова коробка, коли об неї тернеш сірником, гілля вгорі падали на мене, ніби піт, великі холодні краплі. [111]

Вітер майже стих, ледь помітний крижаний подих суходільного бризу не міг зворухнути нічого, і арфи мовчали. Вперше я побачив свою

мету, коли вийшов із заростей дикого кокосу й загледів страшидел на стіні. Ох же й химерний вигляд вони мали у світлі ліхтаря — оті розмальовані пики, очі зі скойок, їхній одяг, їхні патли. Одне за одним я познімав їх зі стіни і склав купою на покрівлі погреба, щоб вони полетіли на той світ разом з усім іншим. Потім вибрав місцину за одним із великих каменів біля входу, закопав там порох і два бруски динаміту, а бікфордів шнур вивів у вхід. А потім на прощання ще глянув на ту намальовану світною фарбою пику, що пускала з рота дим. На серці в мене було гарно.

— Ну, держися, — сказав я. — Вистава починається!

Я спершу думав був підпалити шнур та й рушити додому, бо серед темряви, та світіння гнилого дерева, та тіней від ліхтаря почував себе якось надто самотньо. Але я знав, де висить одна з арф, і шкода було б, якби вона не попала до купи. Та водночас я не міг збутись почуття, що весь цей замір смертельно втомив мене, тож найкраще було б вернутись додому й зачинити за собою двері. Я вийшов із льоху й задумався про все. Далеко внизу коло берега шуміло море, а тут, нагорі, не ворушився й листочок, наче я був єдина жива істота по цей бік мису Горн. Та поки я стояв там і думав, ліс неначе прокинувся й сповнився тихими шерехами. Справді тихими й зовсім не страшними: щось затріщить, щось зашарудить; але мені ті шерехи перехоплювали дух, а в горлі враз зовсім пересохло. Я не Кейса боявся, хоч то була б річ зрозуміла, я й не подумав про Кейса; ні, мене враз мов у серце шпигнула згадка про оті бабські балачки за чортиць та людей-вепрів. Ще крапелька, і я б кинувся тікати; але я зціпив зуби, ступнув уперед, підняв угору ліхтаря (от дурень) і став розглядатись навколо.

В напрямі селища й стежки не було видно нічого, та коли я повернувся в другий бік, то сам не знаю, як не зомлів. Бо виразно побачив, що просто з пущі, з заклятого лісу виходить чортиця, достеменно така, як я собі про неї думав. У світлі ліхтаря лисніли голі руки, зірочками блищали очі, і я раптом скрикнув так голосно, що й сам подумав: це моя смерть.

— Ой! Не треба співай! — гучним шепотом промовила чортиця. — Нащо говориш великий голос? Погаси світло! Есі вона йди!

— Господи праведний, Амо, це ти? — вигукнув я. [112]

— Айое, так, — відказала Ама. — Я йди швидко. Есі вона скоро тут.

— Ти прийшла сама? — спитав я. — І не "боюсь"?

— Ох, дуже-дуже боюсь! — прошепотіла вона, припавши до мене всім тілом. — Я гадай помирай.

— Ну що ж, — відказав я, кволо всміхаючись, — не мені з вас сміятися, місіс Вілтшир, бо я сам так боявся, як, мабуть, ніхто на всіх південних морях.

Вона хутенько пояснила, що погнало її сюди. Тільки-но я пішов, як прийшла Фаавао. Дорогою стара спіткала Чорного Джека: той біг прожогом від нашої оселі до Кейсової. Ама не стала розбалакувати й гаятись, а зразу побігла мене остерегти. Вона майже наздогнала мене, і світло мого ліхтаря вело її по всьому берегу, а потім, блимаючи між деревами, на гору. Аж коли я вибрався на самий верх, а може, тоді, коли спустився в льох, вона заблукала бозна-куди й згаяла багато дорогоцінного часу, бо гукнути мене боялась: може, Кейс десь зовсім близько позад неї. Спотикалась, падала, вся була в синцях і дряпинах. Це, певно, було, коли вона звернула далеченько на південь, але врешті вийшла на мене збоку і перелякала мене так, що я не годен і сказати.

Що ж, слава Богу, що прийшла не чортиця, але те, що вона розказала, таки стривожило мене. Що в дідька робив Чорний Джек коло мого дому, як не наглядав за мною? Все скидалося на те, що мої дурні слова про фосфорну фарбу та ще й якась хвальба з уст Маеа загнали нас у велику халепу. Одна річ була ясна: нам з Амою доведеться залишатись тут цілу ніч. Нам не можна потикатись додому, поки не

розвидниться, і навіть тоді безпечніше буде обійти кругом і ввійти в селище з другого кінця, а то можна напоротись на засідку. А ще ясно було, що мою міну треба підривати негайно, а то Кейс може нагодитись і знешкодити її.

Я ввійшов у льох, — Ама весь час тулилась до мене, — відкрив ліхтар і підпалив шнур. Перший шматок його спалахнув зразу весь, як смужка паперу, а я стояв отетеріло, дивився, як він горить, і думав, що зараз ми злетимо в повітря разом з тияволом, а мені цього анітрошечки не кортіло. Другий шматок горів повільніше, хоча й швидше, ніж мені хотілось би, а я врешті отямився, потяг Аму за собою геть із льоху, загасив і кинув додолу ліхтар, а тоді ми вдвох кинулися в ліс і помацки пробирались далі, поки я вирішив, що тут уже безпечно, і ми лягли вдвох за деревом.

— Жінусю моя, — сказав я, — цієї ночі я ніколи не забуду. Ти в мене козирна, оце ж бо й лихо моє.

Ама гупнулась на землю тут-таки коло мене. Вона [113] вибігла з дому в чім була — в куценькій спідничці, й уся вимокла в росі та в воді припливу на чорному березі, а тепер уся трусилась від холоду та зі страху перед темрявою й чортяками.

— Дуже-дуже боюся, — тільки й промовила вона.

Другий бік Кейсової гори спускався мало не прямовисним урвищем у дальшу долину. Ми були на самому краю того урвища, і я бачив, як світиться трухле дерево, й чув, як шумить море внизу. Мені було байдуже, що з такого місця нема куди втікати далі, я боявся пересуватись на інше місце. Потім я збагнув, що допустився ще гіршої помилки, погасивши ліхтар: якби я лишив його засвіченим, то міг би пальнути в Кейса, коли він уступить в освіт ліхтаря. А що мені не стало кебети зробити це, то видавалося безглуздям покинути добрий ліхтар, щоб він злетів у повітря разом з ідолами. Кінець кінцем, ліхтар був мій, і

вартий грошей, і міг ще придатися. Якби я міг покластись на шнур, то збігав би потихеньку й забрав би його. Та хто це може покладатись на такий шнур? Ви ж знаєте, які товари йдуть у ті краї. Шнур був досить добрий для канаків, глушити рибу, бо вони так чи так мусять там повертатися швидко, та й більшість із них ризикують тільки тим, що їм відірве руку. Але для того, хто надумав улаштувати такий вибух, як ото я, той шнур — мотлох.

Отож я міг тільки лежати тихо, тримаючи рушницю напоготові, й чекати вибуху. Але то було жаске чекання. Чорнота неба здавалась аж твердою, і єдине, що можна було бачити, — це моторошне примарне світіння трухлого дерева, що не освітлювало нічого, крім самого себе, а почути я не міг і зовсім нічого: напружував слух так, що здавалось, ніби я чую, як сичить, згоряючи в льоху, бікфордів шнур, але в лісі було тихо, як у домовині. Час від часу щось тихо потріскувало, та чи близько, а чи далеко — чи то, може, Кейс ступав уже за кілька кроків від мене, а чи десь за три милі ламалося дерево — я знав не краще, ніж немовля.

І ось раптом вибухнув справжній Везувій. Чекати довелося довго; та коли я його дочекався (хоча вже не вірив у те), то кращого було годі й сподіватись. Спочатку гримнуло так, що куди твій грім, і вогонь бурхнув, і ліс так освітило, що читати можна б. А тоді почалася халепа. Нас із Амою напівзасипало цілою фурою землі, та ми раділи, що обійшлися цим, бо одна з каменюк, що стояли біля війстя до льоху, злетіла в повітря й гупнулась на землю чи й за десяток кроків від нас, перевалилася через край урвища й покотилась, гуркочучи, в дальшу долину. Я побачив, що дуже переоцінив [114] ту відстань, на яку ми відбігли, або ж недооцінив силу динаміту й пороху — вибирайте, що хочете.

І тоді я збагнув ще одну свою помилку. Гуркіт вибуху, струснувши весь острів, почав уже завмирати, сліпуче світло сяйнуло й згасло, проте ніч стала така, як я сподівався. Бо весь ліс засипало червоним жаром та головешками від вибуху; вони валялись круг мене на землі, а інші полетіли в долину, а декотрі застрягли й палахкотіли в гіллі дерев. Я не

боявся пожежі: ці ліси такі вологі, що їх не підпалиш. Клопіт був у тому, що все довкола освітилось — не дуже ясно, але доволі для того, щоб підстрелити людину, і жар розлетівся так, що в небезпеці опинились однаково і Кейс, і я. Будьте певні, що я очі видивив, чи не побачу його блідої пики, але його не було й знаку. Ну, а моїй Амі гуркіт і спалах, мабуть, зовсім забили памороки: вона лежала, мов нежива.

У моєму становищі була ще одна вада. Котрийсь із тих проклятих ідолів упав кроків за п'ять від мене, весь охоплений вогнем: і одежа, й волосся, все на ньому горіло. Я пильно озирнувся кругом. Кейса ще не було видно, і я наважився відкинути геть ту охоплену вогнем дровиняку, поки він іще не з'явився, бо так він підстрелить мене, як собаку.

Спершу я хотів був поповзти, але потім вирішив, що головне — швидкість, і підхопився на ноги, щоб рвонутись бігом. І в ту ж мить звідкись із боку моря блиснуло, ляснув постріл, і повз моє вухо просвистіла куля з Гвинтівки. Я крутонувся в той бік, піднімаючи рушницю, але в того падлюки був вінчестер, і не встиг я й побачити його, як друга куля звалила мене, мов кеглю. Я неначе злетів у повітря, потім гепнувся на землю й з півхвилини лежав без тями; а потім відчув, що руки в мене порожні, а рушниця моя перелетіла через голову, коли я падав. Коли опинишся в такій скруті, як ото я, то це тебе ого як розбуркує! Я ще не втямив, куди мене поранено і чи поранено взагалі, а вже перевернувся ницьма, щоб повзти до рушниці. Якщо ви не пробували пересуватись із перебитою ногою, то ви не знаєте, що таке біль; отож я заревів, мов бугай.

Зроду я ще не подавав голосу так недоречно. Бо доти Ама лежала за своїм деревом, як жінка з головою, бо знала, що рятунок тільки в цьому, та коли почула, як я закричав, то кинулась до мене. Вінчестер ляснув знову, і вона впала.

Я теж звівся, забувши за свою ногу, бо хотів зупинити її, та коли побачив, як вона впала, то й сам притисся до землі, ДО лежав, і не

ворушився, тільки намацав колодочку ножа. Один раз мене пошито в дурні. Та більш цього не буде. Він підстрелив мою жіночку і я маю за це пришити його. [115]

Отож я лежав, скреготів зубами й зважував свої шанси. Нога перебита, рушниці нема. А в Кейса у вінчестері ще десять набоїв. Діло наче безнадійне. Але я не запав у відчай, навіть думка така не зринула, бо я мусив його впорати.

Довгенько жоден з нас не ворушився. Потім я почув, як Кейс посувається крізь хащі ближче, але дуже обережно. Ідол уже догорів, лишилось кілька червоних жаринок то там, то там, і в лісі було майже темно, тільки якийсь тьмавий посвіт, наче від вогнища, що вже догоряє. В тому посвіті я розгледів Кейсове обличчя, що дивилось на мене понад великим кущем папороті. В ту ж мить падлюка побачив мене й підняв до плеча свого вінчестера. Я лежав і не ворушився, хоча дивився, можна сказати, просто в дуло рушниці: то був останній мій шанс, і мені здавалося, що моє серце ось-ось вискочить з грудей. І ось він вистрелив. На моє щастя, в нього був не дробовик, бо куля вдарила в землю пальців на два від моєї голови, аж мені в очі сипнуло землею.

Спробуйте-но влежати спокійно, коли хтось стріляє у вас так зблизька й не влучає на якусь волосинку. А я влежав — і добився свого. Якусь часину Кейс стояв з вінчестером напоготові, потім тихенько засміявся сам до себе й вийшов із-за папороті.

"Смійся! — подумав я. — Мав би ти розуму бодай за вошу, то не сміявся б, а молився!"

Я був такий нап'ятий, як корабельний швартов або пружина в годиннику, і тільки-но він підступив на досяг руки, я вхопив його за ногу над кісточкою, шарпонув щосили, повалив додолу й сам навалився на нього, не дбаючи про перебиту ногу, ще поки він не встиг і духу звести. Його вінчестер полетів услід за моїм дробовиком; та мені було байдуже,

я вже запопав його в руки. Сили мені не бракувало ніколи, але, поки не схопив Кейса, я й сам не знав, що воно таке — сила. Гепнувшись додолу, він на мить розгубився і зціпив руки долонями, як ото налякана жінка, отож я лівою вхопив його ще й за обидві руки. Це його отямило, і він угородив мені зуби нижче ліктя, як тхір. Та я й уваги не звернув. Моя нога боліла так, що іншого болю я вже й не відчував. Я вихопив ножа і всадив його куди треба.

— Ну, ось я тебе й запопав, — сказав я. — Добру роботу роблю, виряджаю тебе геть із цього світу. Відчуваєш? Це за Андергіла! А це за Адамса! А оце за Аму, оце вже випустить із тебе твою паскудну душу!

За кожним словом я вгороджував у нього холодну крицю, вкладаючи в удари всю свою силу. Його тіло прогиналось [116] піді мною, як пружинна канапа. Нарешті він протягло, пронизливо застогнав і застиг.

"Що, врізав дуба? Сподіваюся!" — подумав я. В голові у мене наморочилось. Але я не хотів ризикувати: занадто свіжий був його приклад. Тому я ще раз висмикнув ножа, щоб угородити його знову. Кров, що ринула мені на руки, пригадую, була гаряча, як чай. А тоді я зомлів і впав головою на його обличчя.

Коли я опритомнів, було темно, як у домовині; жар догорів, не було видно нічого, крім світіння трухлого дерева, і я не міг пригадати, де я й чого мені так болить, і чим я геть наскрізь промок. Потім усе вернулось, і перше, що я зробив, — знов угородив у нього ніж по саму колодочку разів з півдесятка. Він, звісно, був уже мертвий, і йому це не додало нічого, але мені стало легше на серці.

— Ну, закладаюся, що тепер ти мертвий, — сказав я, а тоді покликав Аму.

Відповіді не було, я ворухнувся, щоб помацки знайти її, порушив перебиту ногу й знову зомлів.

Коли я очутився вдруге, хмари розійшлися, лише кілька білих, як вата, пливло по небі. Зійшов місяць — тропічний місяць, У нас в Англії ліс при місяці чорний, а тут навіть від отого серпика на ущербі він здавався зеленим, як удень. Нічні птахи — чи, може, краще сказати дуже ранні птахи — вже виспівували протягло й млосно, ніби солов'ї. І я міг бачити, як мертвяк, що на ньому я ще лежав половиною тіла, дивиться просто в небо розплющеними очима, не блідіший, ніж був за життя; а трохи віддалік лежала на боці Ама. Я насилу-насилу переповз туди, а коли схилився над нею, вона вже була при тямі, й плакала тихенько-тихенько, наче пищав якийсь комарик. Здається, вона боялася плакати вголос через отих "айту". Поранило її не дуже тяжко, але перелякалась вона так, що дужче вже нікуди: опритомніла вона вже давно, гукнула мене, відповіді не почула, вирішила, що ми обидва мертві, й відтоді лежала, боячись пальцем поворухнути. Куля проорала їй плече, і крові вона втратила багато, але я зразу перев'язав її як слід відірваною пеленою своєї сорочки та нашийною хусткою, що мав при собі, поклав її голову на своє здорове коліно, а спиною зіперся на стовбур дерева і, вмостившись так, почав дожидати ранку. З Ами не могло бути ніякої помочі, бо вона тільки трусилась та плакала, вчепившись у мене. Навряд чи ви бачили когось дужче наляканого, та й, правду кажучи, нічка їй випала хіба ж така. Мені самому теж добре дошкуляли біль та гарячка, але терпіти можна було, коли сидіти тихо, а щоразу, як я поглядав на Кейса, [117] мені хотілося співати й свистати. От і балакайте про їжу та питво! Я був ситий і п'яний уже тим, що бачив його мертвого, як колода.

Я думав, що Маса з'явиться ще не скоро, а можливо навіть, що він взагалі передумав і не прийде. І тим більше зрадів, коли десь за годину після того, як розвиднілось, почув, як тріщить гілля, а ціла тичба канаків сміється й співає, аби піддати собі духу. Ама, тільки-но почувши це, досить бадьоро звелася й сіла, і невдовзі ми побачили, як гурт людей вервечкою звертає зі стежки до нас — попереду Маса, а позад усіх білий чоловік у корковому шоломі. То був містер Тарлтон, що напередодні завітав пізно ввечері до Фалези, лишивши човна позаду й останній відтинок дороги пройшовши пішки з ліхтарем.

Вони поховали Кейса прямо на полі його слави, поклавши в ту яму, де він тримав ідолову голову з сигарою в роті. Я діждався, поки вони це закінчать, а містер Тарлтон молився, хоч я думав, що то дурниця, але мушу сказати, що він говорив про покійникові шанси на тім світі не дуже мудро, і про пекло в нього, здається, свої власні уявлення. Згодом я все це йому виповів, сказав, що він знехтував свій обов'язок, а треба було повестись, як годиться чоловікові, й сказати канакам без околясів, що Кейс проклятий Богом, та й по всьому, але я так і не спромігся нахилити його до своєї думки. Потім вони зробили з жердин ноші й знесли мене вниз до факторії. Містер Тарлтон заходився коло моєї ноги й направив її по-місіонерському, так що я накульгую й досі. Потім він вислухав моє свідчення, і Амине, і ватаги Маеа, гарненько записав ті свідчення і сказав, щоб ми підписали їх. А потім скликав ватагів і з ними пішов до татуся Рендела, аби офіційно вилучити Кейсові папери.

Знайшли вони тільки щоденника, провадженого багато років, записи щодо цін на копру, щодо вкрадених курей тощо, і бухгалтерські книги по крамниці, і той заповіт, що про нього я вже згадував: і за книгами, і за тим заповітом усе до ниточки діставалося його жінці-самоанці. А я все те в неї відкупив за дуже помірну ціну, бо вона поспішала вернутись додому на Самоа. Що ж до Рендола та чорнюка, то їм довелось забиратися геть; вони знайшли для себе якусь факторійку на березі Папа-Мамулу, по другий бік острова. Торгувалось їм дуже погано, бо, правду кажучи, обидва не мали кебети до цього; тому жили переважно рибою, і на риболовлі-таки Рендол знайшов свою смерть. Якогось дня вони натрапили на добрий косяк риби, і Татусь хотів був глушити її динамітом, та чи то шнур горів зашвидке, а чи Татусь випив забагато, [118] а чи те й те разом, але динаміт вибухнув перше, ніж Татусь його кинув (як то буває часто), і старий позбувся руки. Воно, власне, ще й невелике лихо, там на островах далі на північ повно одноруких людей, як у котрійсь казці з "Тисячі й однієї ночі", але чи то Рендол був надто старий, чи то він пив забагато, — одне слово, він із того помер. Невдовзі по тому чорнюка прогнали з острова, бо він почав красти в білих, і він подався кудись на захід, а там знайшов людей своєї масті, не знаю вже, на радість собі чи ні, і ті люди його масті взяли та й з'їли його гарненько

на якомусь там своєму бенкеті, і я щиро сподіваюся, що він був їм до смаку!

Отож я зостався на Фалезі сам у сяйві своєї слави, і коли прибула шхуна, я набив її трюми копрою, ще й на палубі наклав скирту з півхати заввишки. Мушу сказати, що містер Тарлтон уладнав усе для нас якнайкраще, але, хитрюга, стяг із мене плату за це без пощади.

— Що ж, містере Вілтшир, — сказав він, — я замирив вас тут з усіма. Це не було дуже складне діло, відколи не стало Кейса, та хай там як, а я це діло впорав і, між іншим, поручився перед тубільцями, що ви торгуватимете з ними чесно. Мушу просити вас, щоб ви моєї обіцянки перед ними дотримали.

Ну, я так і зробив. До мене, звичайно, прискіпувались за мої ваги, але я собі зміркував ось так. Ваги в нас у всіх із фокусами, і тубільці всі знають це, а тому відповідно підмочують свою копру, і виходить так на так. Та мене воно, правду кажучи, муляло, і хоча у Фалезі я заробляв непогано, проте не був незадоволений, коли фірма перевела мене на іншу факторію, де я ніяких обіцянок не давав і тому міг дивитися своїм вагам у вічі.

Ну, а щодо моєї старої, то ви її знаєте не гірше, ніж я. В неї є тільки одна вада. Якби не наглядати за нею весь час, вона б останню сорочку з себе скинула та комусь віддала. Ну що ж, у канаків це природна річ. Із неї вийшло здоровезне бабисько, вона могла б лондонського полісмена через плече кинути. Але й це в канаків природна річ, і будьте певні, Що з неї не дружина, а щире золото.

Містер Тарлтон скінчив свій термін і поїхав до Англії. З усіх місіонерів, котрих я знав, він був найкращий. А тепер, здається, має парафію десь у Сомерсетширі*. Ну що ж, так Для нього краще, бо там не буде канаків, щоб дуріти через них,

Мій ресторанчик? Де там! І не пахне. Мабуть, я вже приріс тут. Бачте, жалко дітей кидати. Та й що там балакати, тут із них щось краще виросте, ніж могло б у країні білих; [119] хоча Бен забрав старшого до Окленда, хай там повчиться в щонайкращій школі. От дівчата — ті мене таки турбують. Звісно, вони тільки метиски, я це розумію не гірше за вас, а ніхто не зневажає метисів дужче за мене. Але вони мої, і це, власне, все, що я маю на цьому світі. Я ніяк не можу змиритися з тим, що вони одружаться з канаками, а де я їм тут візьму білих, хотів би я знати?

САТАНИНСЬКА ПЛЯШКА

На одному з Гавайських островів жив чоловік, якого ми назвемо Кеаве, бо, сказати правду, він живий досі, і його справжнє ім'я хай залишиться в таємниці; народився ж він недалеко від Гонаунау*, де в. печері спочивають останки Кеаве Великого*. Чоловік цей був бідний, роботящий і хоробрий, знав грамоту не гірше за вчителя, ще й славився як вправний моряк: він плавав і на каботажних суднах, і водив вельбот до берегів Гамакуа, аж поки зайшло йому в голову подивитися білий світ та чужі міста, і тоді він найнявся на судно, що йшло рейсом до Сан-Франциско.

Сан-Франциско — місто гарне й порт гарний, і багачів там без ліку, і є там пагорб — усе палаци та палаци. Якось Кеаве, побрязкуючи монетами в кишені, гуляв цим пагорбом і милувався будинками обабіч вулиці.

"Які мальовничі будинки! — думав Кеаве. —І які, певно, щасливі люди в них живуть без клопотів про завтрашній день!"

Так міркував він, коли порівнявся з будинком, який був хоч і менший від інших, але ошатний і гарний, мов іграшка; сходинки ґанку блищали, наче срібні, живоплоти скидалися на квітучі гірлянди, вікна сяяли, як діаманти, і Кеаве спинився, дивуючись такій досконалості, що відкрилася його очам. І, стоячи перед будинком, помітив він, що якийсь

чоловік дивиться на нього З вікна, шибка якого була така прозора, що Кеаве бачив Цього чоловіка не згірше, ніж ми бачимо рибу в калюжці, яка залишається поміж камінням у час відпливу. Чоловік цей був уже в літах, лисий, з чорною бородою; обличчя його Здавалося сумним та похмурим, і він скрушно зітхав, ї от Кеаве дивився на цього чоловіка, а той дивився з вікна на Кеаве, і обидва вони — подумати лишень! — позаздрили один одному. [121] Раптом незнайомий усміхнувся, кивнув головою і, поманивши Кеаве, зустрів його на дверях будинку.

— Мій будинок дуже милий, — сказав чоловік, тяжко зітхнувши. — Може, хочеш оглянути покої?

І він провів Кеаве по всьому дому — від льоху до горища, і все тут здавалося таким довершеним, що Кеаве був вражений.

— Справді, — сказав Кеаве, — це прегарний будинок. Аби я жив у такому, то, певно, сміявся б із радощів від ранку до вечора. А ти от зітхаєш, чого б це?

— І ти теж, — сказав чоловік, — можеш мати будинок точнісінько такий, як оцей, аби тільки твоє бажання. У тебе, гадаю, є гроші?

— У мене є п'ятдесят доларів, — сказав Кеаве, — але такі палати, мабуть, коштують куди дорожче.

Чоловік поміркував.

— Шкода, що в тебе так мало грошей, — сказав він. — Це завдасть тобі зайвих клопотів у майбутньому, проте можу продати й за півста доларів.

— Ці палати? — запитав Кеаве.

— Ні, не палати, — відповів чоловік, — а пляшку. Мушу тобі зізнатися, що все моє багатство, хоч, може, я й здаюся тобі великим багачем і щасливцем, — цей будинок і цей сад, — все виникло з пляшки, трохи більшої за пінту*. Ось юна.

І, відімкнувши якусь шафку, він дістав звідти круглу бокату пляшку з довгою шийкою. Пляшка була з білого молочного скла, що мінилося всіма кольорами й відтінками веселки. А всередині пляшки світилося й миготіло щось невловне, схоже то на тінь, то на пломінь.

— Ось вона, ця пляшка, — сказав чоловік і, коли Кеаве засміявся, додав: — Ти не віриш мені? То переконайся сам. Спробуй-но її розбити.

І тоді Кеаве взяв пляшку й ну шпурляти її об підлогу, аж поки втомився, але пляшка відскакувала від підлоги, наче дитячий м'яч, і хоч би що.

— Дивна річ, — сказав Кеаве. — Подивитись та помацати, то здається, ніби пляшка скляна.

— Вона і є скляна, — відповів, ще скрушніше зітхнувши, чоловік, — та тільки скло загартувалося в пекельному вогні. В цій пляшчині живе чорт — бачиш, там щось метляється, наче тінь якась. Це чорт, чи так принаймні я гадаю. Людина, яка придбає цю пляшку, владарюватиме над чортом, і хоч би що вона віднині побажала собі, все — кохання, слава, гроші, будинки, схожі на цей, так, так, і навіть міста, схожі на це місто, — все здобуде вона на перше своє слово. Наполеон володів цією пляшкою, і вона зробила його владарем світу, — але [122] потім продав її і втратив владу. Капітан Кук* володів цією пляшкою, і вона відкрила йому дорогу до багатьох островів, але й він теж продав її, і його вбили на Гаваях. Бо тільки-но продаси пляшку, одразу позбавляєшся її могутнього захисту, і коли не задовольняєшся тим, що маєш, тебе чекає біда.

— А як же ти? — запитав Кеаве. — Ти ж сам кажеш, що хочеш її продати.

— Я маю все, чого можу собі побажати, і до мене підкрадається старість, — відповів чоловік. — Тільки одного не може зробити чорт у пляшці: подовжити людині життя. І було б нечесно втаїти від тебе, що в цієї пляшки є одна вада: коли власник помре, не встигнувши продати її, він приречений вічно горіти в пеклі.

— Атож, це й справді вада, і то безперечно! — вигукнув Кеаве. — Я б нізащо не став зв'язуватися з такою чортівнею. Я можу, дякувати Богу, прожити й без палат. А от накликати вічне прокляття на свою голову — оце вже ні, я не згоден.

— Стривай, не поспішай, навіщо зазирати так далеко вперед? — мовив чоловік. — Треба розумно скористатися послугами чорта, а тоді продати пляшку кому-небудь іще, як оце я продаю її тобі, і ти Доживеш віку в спокої і гаразді.

— Але я ось що помічаю, — сказав Кеаве. — По-перше, ти раз по раз зітхаєш, як закохана дівчина, а ще — надто вже дешево продаєш цю пляшку.

— Я ж сказав тобі, чого зітхаю, — відповів чоловік. — Почуваю я, що здоров'я моє підупадає, і це мене лякає; адже ти сам сказав: нікому не охота, померши, опинитися в пеклі. А от чого я так дешево продаю — тут тобі треба пояснити ще одну особливість цієї пляшки. У прадавні часи, коли сатана вперше приніс цю пляшку на землю, вона коштувала дорого, і пресвітер Йоан*, — перший, хто її купив, — віддав за неї кілька мільйонів доларів. Але річ у тім, що цю пляшку не можна продати інакше, як на збиток собі. Коли ти продаси її за ту саму ціну, за яку купив, вона знову повернеться до тебе, як голуб у голубник. Зрозуміло, що ціна її од віку до віку дедалі падала і тепер уже стала на диво низькою. Я сам купив цю пляшку в одного з моїх багатих сусідів і

заплатив усього дев'яносто доларів. А продати можу за вісімдесят дев'ять доларів і дев'яносто дев'ять центів, ні на цент дорожче, інакше вона тут-таки повернеться до мене ... Через це виникають два утруднення: по-перше, коли ти хочеш продати таку дивовижну пляшку за якісь вісімдесят Доларів, люди думають, що ти просто жартуєш. А по-друге ... "У, та про це згодом. Мені, власне, не конче вдаватися в усі подробиці. Але врахуй — пляшка продається тільки за ходячу монету. [123]

— А як я маю переконатись, що все це правда? — запитав Кеаве.

— Дещо ти можеш перевірити зразу ж, — відповів чоловік. — Віддай мені п'ятдесят доларів, візьми пляшку й побажай, щоб твої гроші повернулися тобі в кишеню. Коли цього не станеться, присягаюся честю, що я вважатиму угоду недійсною і поверну тобі гроші.

— А ти не дуриш мене? — запитав Кеаве. Чоловік урочисто заприсягнувся, що каже правду.

— Що ж, я, либонь, ризикну, — сказав Кеаве. — Адже шкоди від цього не буде.

І він оддав чоловікові гроші, а той простяг йому пляшку.

— Ну, чорте в пляшці, — мовив Кеаве, — поверни мені мої п'ятдесят доларів.

І що ж — тільки він вимовив ці слова, як кишеня його стала такою ж важкою, як була хвилину тому!

— Це й справді чудодійна пляшка, — сказав Кеаве.

— А тепер прощавай, друже! — сказав чоловік. — Гайда звідси, і диявол з тобою!

— Постривай, — сказав Кеаве. — Годі з мене цих жартів. На, забирай свою пляшину.

— Ти заплатив за неї менше, ніж я, — зауважив чоловік, потираючи руки, — і тепер це твоя пляшка. А мені треба тільки одне; якомога швидше побачити твою спину.

З цими словами він подзвонив своєму слузі-китайцю, і той випровадив Кеаве з будинку.

Опинившись на вулиці з пляшкою під пахвою, Кеаве почав міркувати:

"Якщо все, що цей чоловік говорив, правда, я, здається, встряв у халепу. Але, може, він просто морочив мені голову?"

Тут Кеаве найперше полічив свої гроші: рівно сорок дев'ять американських доларів і одна чилійська монета.

"Схоже, що все правда, — сказав собі Кеаве. — Ну ж бо, випробуємо її по-іншому".

Вулиці в цій частині міста були чисті-чисті, просто як корабельна палуба, і перехожих — ні душі, хоч уже настав полудень. Кеаве кинув пляшку в риштак, а сам ходу; разів зо два він озирнувся: боката молочно-біла пляшка лежала, де він її залишив. Кеаве озирнувся втретє і повернув за ріг, але не встиг ступити й кроку, як щось ткнулося в його лікоть, і —подумайте! — боката пляшка вже відтягує йому кишеню бушлата, а вузька шийка її стирчить назовні.

"Схоже, що це теж правда", — подумав Кеаве.

Що ж зробив Кеаве? Він купив у ятці коркотяг і, вийшовши з міста, подався в безлюдне поле. Там він спробував [124] відкоркувати пляшку,

але хоч скільки вгвинчував коркотяг, його тут-таки випирало назад, а корок лишався цілий.

"Якась нова відміна корка", — подумав Кеаве, і раптом весь затрусився, як у лихоманці, й зросився рясним потом: йому стало страшно.

Прямуючи назад до порту, Кеаве побачив крамничку, де якийсь чоловік продавав мушлі, кийки дикунів-острів'ян, старовинні монети, давніх поганських божків, китайські та японські малюнки та інші такі речі, що їх привозять у своїх скриньках матроси. І тут Кеаве сяйнула нова думка. Він зайшов до крамнички і запропонував господареві купити в нього пляшку за сто доларів. Крамар засміявся і запропонував п'ять доларів; проте це й справді була цікава пляшчина — такого скла не видував жоден скляр на землі, її молочна білина так гарно мінилася всіма кольорами веселки, і така таємнича тінь тріпотіла в ній усередині... Одне слово, поторгувавшися, як годиться, господар дав Кеаве за пляшку шістдесят срібних доларів і встановив її на полиці в самому центрі вітрини.

"Ну от, — сказав собі Кеаве, — я продав її за шістдесят доларів, хоч купив за п'ятдесят, а насправді ще й дешевше, — адже один долар у мене був чилійський. Тепер перевіримо це діло ще раз".

І Кеаве повернувся на корабель, але коли він одімкнув свою скриньку, пляшка була вже там: вона його випередила.

У Кеаве на кораблі був приятель, якого звали Лопака.

— Що це з тобою? — запитав Лопака. — Чого ти втупився у свою скриньку?

Вони були самі в кубрику, і Кеаве, взявши з товариша слово мовчати, розповів йому все.

— Дивна історія, — сказав Лопака. — Боюся, хильнеш ти лиха з цією пляшкою. Одне хоч ясно: ти знаєш, яка біда тобі загрожує. А коли так, то треба дістати з цієї оборудки користь. Обміркуй добряче, що ти хочеш собі побажати, звели пляшці виконати твоє бажання, а як вона це зробить, я сам куплю її в тебе. Бо мені давно запала одна думка: хочу завести шхуну й узятися за торгівлю на островах.

— Це не для мене, — сказав Кеаве. — Я хочу гарній будинок і сад на узбережжі Кона*, де я народився, і щоб сонце світило просто у вікна, і в садку цвіли квіти, і у вікнах були шибки, і на стінах картини, і на столах гарні обруси й дрібнички — одне слово, все як у тому домі, де я був сьогодні... І хай мій будинок буде навіть на поверх вище і з усіх боків матиме балкони, як королівський палац, і я житиму там без турбот і веселитимуся зі своїми друзями й родичами.

— Ось що, — сказав Лопака, — Повезім її з собою на Гаваї, [125] і, якщо все, чого ти побажав, здійсниться, я куплю у тебе пляшку, як обіцяв, і попрошу собі шхуну.

На цьому вони й погодилися, і скоро корабель повернувся в Гонолулу* і приставив туди й Кеаве, і Лопаку, і пляшку.

Тільки вони зійшли з корабля, як зустріли на пристані одного знайомого, і той одразу почав висловлювати Кеаве співчуття.

— Щось я не второпаю, чого тобі мене шкода, — сказав Кеаве.

— Хіба ти нічого не знаєш? — здивувався знайомий. — Адже твій дядько ... такий поважний був старий ... помер, і ще твій брат у перших ... такий гарний був хлопець... утопився в морі.

Кеаве дуже зажурився, заплакав, заголосив і зовсім забув про пляшку. Але в Лопаки було інше на думці, і, коли Кеаве трохи виплакався, Лопака мовив:

— А я думаю ось про що: чи не було у твого дядька землі на Гаваях біля Каю?

— Ні, — сказав Кеаве,— біля Каю не було. Була ділянка на гористому березі, трохи далі на південь від Гоокени.

— Тепер ця земля перейде до тебе? — запитав Лопака.

— Так, до мене, — відмовив Кеаве і ну знов оплакувати своїх покійних родичів.

— Стривай, — сказав Лопака. — Перестань голосити на хвилину, мені дещо спало на думку. А що, коли все це наробила пляшка? Бо, як бачиш, уже й місце звільнилося для твого будинку.

— Ну, коли так, — вигукнув Кеаве, — гарну вона мені зробила послугу! Хто її просив убивати моїх родичів? Але можливо, що твоя правда — будинок уявлявся мені точнісінько на тому самому місці.

— Таж будинок ще не побудований.

— Ні, та й не схоже, що буде колись побудований, — сказав Кеаве. — Правда, у дядька було трохи кавових дерев, айви й бананів, але цього мені тільки-тільки вистачить, щоб прожити. А решта його ділянки — то просто чорна лава.

— Ану ходімо до адвоката, — сказав Лопака. — Все-таки ця думка не дає мені спокою.

Ну, а коли вони прийшли до адвоката, то виявилося, що дядько Кеаве незадовго до смерті страшенно розбагатів і залишив йому величезний спадок.

— Оце тобі й гроші побудувати будинок! — вигукнув Лопака.

— Якщо ви маєте намір побудувати будинок, — сказав адвокат, — тут у мене є візитна картка нового архітекта, його дуже хвалять. [126]

— Зовсім добре, — сказав Лопака. — Чи ти ба, про нас уже подбали. Треба тільки слухатись пляшки.

ї вони рушили до архітекта, а в того вже й кресленики на столі розкладені.

— Ви ж хочете щось незвичайне, — сказав архітект. — А як вам сподобається оце? — І він простяг Кеаве кресленика.

А Кеаве, як тільки глянув на кресленика, не стримався і голосно охнув, бо там було зображено точнісінько такий будинок, який він бачив у своїй уяві.

"Буде він мій, цей будинок, — подумав Кеаве. — Знаю, темне це діло, і не до душі юно мені, але як уже я зв'язався з клятенною нечистою силою, то хай хоч не даремно".

І він став пояснювати архітектові, чого йому хочеться і як обставити будинок — і про картини на стінах, і про дрібнички на столах, — а потім спитав навпростець, скільки це коштуватиме.

Архітект поставив Кеаве багато запитань, потім узяв перо й почав рахувати, і, покінчивши з обрахунками, назвав точнісінько ту суму, яка дісталася Кеаве у спадок.

Кеаве й Лопака перезирнулися і кивнули.

"Все ясно, — подумав Кеаве. — Чи хочу я, чи не хочу, а будинок цей буде мій. Дістався він мені від сатани і до добра не доведе. Але одне я знаю твердо: поки в мене ця пляшка, я більше ніколи нічого собі не побажаю. А цього будинку я вже не позбудуся, і тепер, хай там хоч що, як зв'язався з нечистою силою, то бодай не даремно".

І він уклав з архітектом угоду, і вони обидва її підписали. А потім Кеаве й Лопака знову найнялися на корабель і попливли до Австралії, бо вже вирішили проміж себе ні в що не втручатися і надати змогу архітектові й чортові в пляшці будувати дім І опоряджати його, як їм до шмиґи.

Плавання їхнє минало щасливо, тільки Кеаве доводилося весь час стерегтися, щоб чого-небудь не побажати, бо він заприсягся не спокушатися більше на ласку диявола. Додому вони повернулися вчасно. Архітект повідомив, що будинок готовий; Кеаве з Лопакою сіли на пароплав "Ковчег" і попливли під берегом Кона, щоб подивитися на будинок, — чи схожий він на той, який ввижався Кеаве у мріях.

Будинок стояв на високому березі, і його було добре видно з суден, що пропливали повз берег. Навкруг ліси здіймалися вгору, аж до хмар; внизу потоки чорної лази застигли в Ущелинах, де спочивають у печерах останки стародавніх царів. Навколо будинку розкинувся квітник, що яскріє усіма барвами веселки, були насаджені плодові дерева: по один бік будинку — хлібні, по другий — папаї*, а просто перед ним з боку моря була встановлена корабельна щогла, і на вершечку її [127] майорів прапор. Будинок був триповерховий, з просторими покоями й широкими балконами на кожному поверсі. Шибки були прозорі, як вода, і ясні, як білий день. У покоях стояли гарні меблі. На стінах висіли картини в позолочених рамах, що зображували кораблі, і битви, і всілякі дивовижні куточки землі, а також портрети найвродливіших, які тільки є на землі, жінок, і в усьому світі не знайшлося б картин, писаних такими яскравими фарбами, як ті, що висіли в новому домі Кеаве. А незліченні дрібнички були й поготів нечувано гарні: годинники з музичним боєм, і музичні скриньки, і крихітні фігурки людей, що похитували головами, і

вишукані цікаві крутиголовки, щоб заповнити дозвілля самотнього чоловіка. А оскільки кому захочеться невилазне сидіти в таких пишних хоромах — хіба що прогулятися ними й подивитися на все, — будинок був оперезаний широкими-преширокими балконами, на яких розмістилося б населення цілого міста, і Кеаве не знав, чому віддати перевагу: чи тильній терасі будинку, звідки можна було милуватися плодовими деревами й квітниками і де повівав з гір легенький вітерець, чи балконові на фасаді, де можна було вдихати свіжий морський вітер і дивитися вниз на те, як "Ковчег" приблизно раз на тиждень прямує з Гукени* до горбів Пеле або шхуни, навантажені деревом, айвою й бананами, борознять прибережні води.

Оглянувши все, Кеаве і Лопака посідали на тильній терасі.

— Я просто не маю слів, — сказав Кеаве. — Це навіть краще, ніж я мріяв, і я так задоволений, аж мені наморочиться в голові.

— Мене бентежить одне, — сказав Лопака. — Все це могло статися й саме собою, і, може, чорт у пляшці тут зовсім ні до чого. Якщо я куплю пляшку, а потім виявиться, що ніхто не дає мені ніякої шхуни, то вийде, що я сунув голову в пекло зовсім задарма. Я дав тобі слово, це правда, але, по-моєму, ти повинен мені пособити: зробити для мене ще одну пробу.

— Але ж я заприсягся не приймати від пляшки більше ніяких дарунків. І так я вже загруз по шию.

— Та я думаю зовсім не про дари, — відказав Лопака. — Мені б тільки подивитись на чорта. Від цього ж тобі ніякого пожитку, отож і сумління твоє буде чисте. Просто, якщо я хоч разок на нього гляну, у мене буде більше віри в це діло. То зроби мені дружню послугу, — дай подивитись на чорта. А тоді я тут-таки куплю в тебе пляшку — бачиш, гроші в мене напоготові.

— Я тільки ось чого остерігаюся, — сказав Кеаве. — Чорт, може, аж надто страшний на вигляд, і ти як разок на нього глянеш, так і передумаєш купувати пляшку. [128]

— Моє слово тверде, — відмовив Лопака. — Дивись, я вже й гроші приготував.

_ Ну, нехай, — сказав Кеаве. — Мені й самому цікаво подивитися. Гаразд, дозвольте нам подивитися на вас один раз, пане чорте!

І тільки він це сказав, як чорт визирнув з пляшки і моторно, наче ящірка, шаснув у неї назад. А Кеаве з Лопакою так і скам'яніли. Уже споночіло, а вони все ніяк не могли отямитися й повернути собі дар мови. Та ось нарешті Лопака підсунув до приятеля гроші й узяв пляшку.

— Я людина чесна, — мовив він, — і мушу свого слова додержати, а то б я не торкнувся цієї пляшки й мізинцем ноги. Ну, гаразд, хай тільки в мене буде шхуна та трохи грошей у кишені, і я зразу ж позбудуся цього чортяки. Бо, сказати правду, дуже мені прикро стало, коли я його побачив.

— Лопако, — сказав Кеаве, — коли можеш, не думай про мене надто погано. Я знаю, що саме ніч і дорога сюди погана, і о такій пізній порі негоже їхати повз гробниці, але, їй-Богу, після того, як я побачив його гидкий писок, я не можу ні їсти, ні спати, ні молитися, поки ця пляшка тут. Я дам тобі ліхтар, дам кошик, щоб сховати в нього пляшку, і будь-яку картину, і будь-яку найгарнішу річ, що припаде тобі до вподоби в моєму домі, але тільки їдь звідси швидше й переночуй у Гукені в Кахіну.

— Кеаве, — сказав Лопака, — будь-хто на моєму місці дуже б на тебе образився. Адже я повівся з тобою, як вірний друг, — дотримав слова й купив пляшку. А тут і ніч уже надворі й темрява, а дорога повз гробниці стократ страшніша для людини з таким гріхом на сумлінні і з такою пляшкою під пахвою. Але ж мене самого такий страх бере, що я не можу

тебе винуватити. Отож іду я від тебе і молю Господа, щоб ти був щасливий У своєму домі, а мені пощастило з моєю шхуною і щоб обидва ми, дійшовши до кінця наших днів, попали в рай усупереч усім чортам і пляшкам.

І, сказавши так, Лопака почвалував з гори, а Кеаве стояв у себе на балконі, слухав, як цокотять підкови, і дивився, як миготить вогник ліхтаря під скелею, де спочиває прах стародавніх царів. Стоячи так, він тремтів, як лист, і, склавши долоні, підносив хвалу Господові за те, що той позбавив його такої страшної напасті.

Але зайнявся день, сонячний та ясний, і Кеаве, захоплюючися новим будинком, забув про свої страхи. Минали дні за днями, і Кеаве жив у новій оселі й радів безперестану. Тильна тераса будинку стала його улюбленим місцем; тут він їв, і пив, і збував увесь свій час: читав гонолулські газети і довідувався з них про різні події, а коли до нього хтось приїздив, та водив гостей по кімнатах і показував картини. І чутки про його! будинок поширилися далеко, і всі мешканці Кони стали назива-і ти його дім Ка-Гале-Нуї, що означає "Славетний дім", а часом називали ще "Осяйний дім", бо Кеаве тримав слугу китайця; який цілісінький день витирав порох і наводив на все блиск; і гарні дрібнички, і картини, і шибки у вікнах, і позолота — все сяяло яскраво, як вранішні промені. І Кеаве, походжаючи своїми покоями, мимохіть починав співати, так повнилося радістю його серце. А коли повз його будинок пропливали судна, він піднімав прапор на своїй щоглі,

Так минав час, і от якось Кеаве подався не далеко, не близько, а до Каїлуа* відвідати декого з друзів. Там його добряче почастували, але вранці він як устав, то зразу рушив назад І гнав чимдуж коня, — так йому кортіло знову побачити свій чудовий будинок. А було це, між іншим, напередодні тієї ночі, коли, за стародавнім переказом, душі предків виходять із могил і блукають берегами Кони, і Кеаве, вже колись мавши справу з чортом, зовсім не хотів потрапити тепер до гурту мерців.

Скаче він, уже проминув Гонаунау, і раптом бачить: далеко попереду в морі, біля самого берега, купається якась жінка. Здалося йому, що це молода гарна дівчина,— але більше він не тримав її в думці. Скаче далі, а в повітрі промайнула біла сорочка, потім — червона спідниця-голоку: це дівчина вдягалася, виходячи з води. Коли ж він порівнявся з нею, вона вже вбралася і стояла у своїй червоній спідниці біля самої дороги, освіжена купанням, і очі її променилися добротою. І тут Кеаве, як тільки глянув на дівчину, відразу натягнув поводи.

— Думав я, що всіх знаю в цих краях, — сказав Кеаве. — Чого ж я не знаю тебе, як це так?

— Я Кокуа, дочка Кіано, — відповіла дівчина, — і щойно вернулася додому з Оаху*. А ти хто?

— Я скажу тобі, хто я, — мовив Кеаве, скочивши з сідла, — та не зараз, а трохи згодом. Тому що мені запала в серце одна думка, але я боюся, що ти не даси мені правдивої відповіді, коли я скажу тобі, хто я: може статись, ти вже чула про мене. Але найперш скажи-но мені: ти заміжня?

На ці слова Кокуа голосно засміялася.

— Чи ба який! Усе хочеш знати, — відповіла вона. — А сам ти жонатий?

— Ні, Кокуа, я не жонатий, — відмовив Кеаве, — і, правду| кажучи, до цієї хвилини ніколи й гадки не мав про одруження.] Але скажу по щирості: я побачив тебе тут, біля дороги, побачив твої очі, подібні до зірок, і серце моє полинуло до тебе, [130] наче пташка з клітки. А тепер, коли я не до вподоби тобі, скажи це прямо, і я поїду далі своєю дорогою; але коли я, на твій погляд, не гірший від інших молодиків, дай мені почути це, — і я зверну зі своєї дороги і заночую у твого батька, а зранку поведу про тебе мову з цим добрим чоловіком.

Нічого не відповіла йому на це Кокуа, тільки засміялася, дивлячись у морську далину.

-Кокуа, — сказав Кеаве, — твою мовчанку я розумію як згоду. То ходімо ж разом у дім твого батька.

І вона, так само мовчки, пішла вперед: разів зо два озирнулася, кинула на нього швидкий погляд і одвернулася знову, тримаючи в зубах стрічки від свого брилика.

Та ось, коли вони підійшли до хати, Кіано вийшов на ґанок і голосно привітав Кеаве, назвавши його на ім'я, і тоді дівчина подивилася на Кеаве, широко розплющивши очі, бо чутка про його чудовий будинок дійшла і до неї, і як же тут не подивитися. Цілий вечір вони провели разом, і дуже веселилися, і в дівчини при батьках розв'язався язик, і юна брала на кпини Кеаве, бо мала тямущий і гострий розум. А наступного дня Кеаве переговорив з Кіано, а потім розшукав дівчину.

— Кокуа, — сказав він, — ти насміхалася з мене вчора весь вечір, і тобі ще не пізно сказати мені: покинь мене і їдь собі геть. Я не хотів говорити тобі, хто я, бо в мене такий гарний дім, І я боявся, що ти забагато про нього думатимеш, а про чоловіка, котрий тебе любить, — замало. Тепер тобі все відомо, і коли ти хочеш прогнати мене з очей, скажи відразу.

— Ні, — сказала Кокуа. ї цього разу вона вже не сміялась, а Кеаве ні про що більше не питав.

Так посватався Кеаве до Кокуа. Все це сталося дуже швидко, але ж і стріла летить швидко, а куля з рушниці — ще швидше, проте й та, й та можуть влучити в ціль. Так, усе звершилося дуже швидко і разом з тим звершилося дуже багато: думка про Кеаве тепер співала в душі дівчини; його голос чувся їй у шурхоті прибою, що набігав на чорну лаву, і заради Цього чоловіка, якого вона бачила двічі в житті, Кокуа вже ладна була

залишити і батька, і матір, і рідні краї. А Кеаве? Кеаве гнав коня гірською стежкою повз стародавні гробниці, і Звуки його радісної пісні відлунювали в печерах мерців. І. примчавши до свого "Осяйного дому", він усе співав і співав. Він сидів і вечеряв на просторому балконі, а китаєць-слуга Дивувався зі свого пана, що виспівував за вечерею. Сонме ринуло в море, настала ніч, а Кеаве знай розгулював при світлі ліхтарів балконами свого прегарного будинку на високо. У березі, і звук його пісень тривожив усіх моряків на суднах, що пропливали мимо. [131]

"Я піднісся високо-високо, — казав собі Кеаве. — Краще жити, ніж тепер я, неможливо; я стою на вершині гори, звідціля немає дороги нагору — тільки вділ. Сьогодні я вперше звелю освітити всі кімнати і скупаюся в моєму гарному басейні з гарячою та холодною водою, і один ляжу на весільну постіль у своїй спочивальні".

І він розбудив слугу-китайця, і звелів йому затопити груби, і слуга, працюючи внизу біля груб, чув, як господар весело виспівує нагорі у своїх освітлених покоях. А коли вода нагрілася, він покликав господаря, і Кеаве пішов купатися, і китаєць-слуга чув, як він співав, напускаючи воду в мармуровий. басейн, і як пісня раптом урвалася. Китаєць-слуга все дослухався і дослухався, а потім гукнув знизу до господаря і запитав, чи все в нього гаразд, і Кеаве відповів "так" і звелів йому лягати спати. Але більше не звучали співи в "Осяйному домі", і всю ніч до світанку китаєць-слуга чув, як його господар походжав без сну по балконах.

А тепер послухайте, що сталося: коли Кеаве скинув одіж, щоб скупатися, він помітив, що в нього на тілі, наче лишайник на скелі, з'явилася пляма, і тоді він перестав співати. Бо він знав, що означає ця схожа на лишайник пляма; він зрозумів, що став жертвою "китайської напасті", або, сказати простіше, прокази.

Зайве й мовити, що така хвороба — велике нещастя для кожного. Гірка доля того, хто мусить покинути гарний, зручний будинок і перебратись на північний берег острова Молокаї*, де гримотливий

прибій розбивається об неприступні скелі. Але що ж сказати про цього бідолаху, про Кеаве, котрий тільки напередодні зустрів свою суджену, тільки сьогодні зранку завоював її взаємність, а тепер бачив, як усі його надії розбиваються вдрузки, наче шматок скла!

Довго сидів він край басейну, а потім тужливо зойкнув, скочив і вибіг; і довго ще метався туди й сюди, туди й сюди по балкону у великому розпачі.

"Не нарікаючи на долю, покинув би я Гаваї — батьківщину моїх предків, — думав Кеаве. — Не ремствуючи, скорився б я своїй долі і залишив би свій дім, цей чудовий Загатовіконний дім на високому березі, Не занепав би я на дусі, рушаючи на Молокаї, в цю Калаупапу, загублену між бескидів та скель, щоб бідувати дні й ночі серед уражених страшною недугою, і врешті, далеко від землі батьків, заснути вічним сном. Але за які лихі діла, за які гріхи судилося мені вчора ввечері зустріти Кокуа, що виходила з моря, відсвіжена купанням? Кокуа, ти, що вкрала мою душу! Кокуа, світло моїх очей! Ніколи вже не побачу я тебе, ніколи не назву своєю, ніколи не пеститиму [132] закоханою рукою, і тільки за цим, тільки за тобою, о Кокуа, —гужу я невтішної"

Ви розумієте тепер, що за людина був цей Кеаве? Адже він міг би жити у своєму "Осяйному домі" ще роки й роки, і ніхто б не запідозрив, що він хворий; але навіщо йому це, коли мусив утратити Кокуа? А він же міг би одружитися з нею, приховавши свою хворобу, і багато чоловіків вчинили б саме так, бо в них душі свиней; але Кеаве любив дівчину щиро, як належить справжньому молодикові, і не міг піддати її небезпеці, вчинити зло.

Вже звернуло з півночі, як раптом Кеаве згадав про пляшку. Тоді він пройшов на тильну терасу будинку і викликав у пам'яті той день, коли на його заклик чорт визирнув з пляшки. І від цієї згадки по жилах Кеаве пробіг крижаний холод.

"Страшна річ — ця пляшка, — думав Кеаве, — і страшний чорт, і страшно вік горіти в пекельному полум'ї. Але як інакше можу я вилікуватись від своєї недуги і одружитися з Кокуа? Що ж, — думав він, — заради цього будинку я не побоявся злигатися з нечистим; то невже мені забракне сміливості знову попросити в нього допомоги, щоб з'єднатися з Кокуа?"

І тут він згадав, що наступного дня "Ковчег" якраз пропливатиме зворотним рейсом до Гонолулу.

"Ось куди мені слід негайно вирушити, — подумав Кеаве, —і побачити Лопаку. Адже вся моя надія тепер — розшукати цю пляшку, від якої я колись був так радий позбавитись".

Тієї ночі Кеаве ні на мить не склепив очей, і зранку йому не йшла їжа до горла; він тут-таки написав листа Кіано і ще перед прибуттям пароплава спустився верхи стежкою, що огинала скелю, де спочивав прах предків. Періщив дощ, кінь ішов ступою, а Кеаве дивився на чорні пащі печер і заздрив мерцям, які спали там, не відаючи ні тривог, ні журби, і згадував, як лише день тому весело гнав він тут коня, і важко йому було в це повірити. Так дістався він до Гукени, а там уже, як повелося, звідусіль зібрався люд, чекаючи на пароплав. Всі розташувалися під накриттям перед крамничкою, перекидалися жартами, обмінювалися новинами, але Кеаве, з його тягарем на серці, було не до балачок, і він, сидячи разом з усіма, дивився на дощ, що поливав дахи, і на прибій, що бурхав між скель, і його груди здіймалися від тяжких зітхань.

— Кеаве з "Осяйного дому" сьогодні не в дусі, — гомоніли між собою люди. І вони казали правду, та й як могло бути інакше?

А потім прийшов пароплав, і човен приставив Кеаве на борт. На кормі було повно гаоле — білих, що приїхали своїм звичаєм подивитися на вулкан*; уся середина пароплава була [133]заповнена канаками, а

прова завантажена дикими биками з Гіло і кіньми з Каю. Але Кеаве, прибитий горем, сидів осторонь від усіх і чекав, коли на березі з'явиться дім Кіано.; Там, біля самого моря, поміж чорних скель, стояв він у затінку кокосових пальм, а перед його дверима червона спідничка, завбільшки з метелика, і метушлива, як метелик, пурхала туди й сюди, туди й сюди.

— О володарко серця мого! — вигукнув Кеаве. — Я згублю свою безсмертну душу, щоб здобути тебе!

Скоро смерклося, в каютах засвітилися вогні, і гаоле, як завжди, посідали грати в карти й пити віскі, але Кеаве всеньку ніч ходив по палубі; і весь наступний день, поки пароплав огинав Мауї* і Молокаї, він так само снував палубою з кінця в кінець, наче дикий звір у клітці.

Під вечір вони минули Діамантову Голову* й причалили в гавані Гонолулу. Кеаве разом з юрмою пасажирів зійшов на берег і зразу ж заходився розшукувати Лопаку. Але Лопака, як з'ясувалося, придбав шхуну — таку гарну, що подібної на островах годі знайти, — і вирушив кудись у далеке плавання — чи то в Пола-Пола, чи то в Кахікі — одне слово, шукай вітра в полі! Але цю мить Кеаве згадав про одного приятеля Лопаки — адвоката, що мешкав у цьому місті (не називатиму його імені), і запитав про нього. Йому сказали, що адвокат цей раптово дуже розбагатів і купив собі гарний новий будинок на березі Вайкікі*.

Кеаве замислився; потім він погукав візника й поїхав до адвокатового будинку.

Будинок був новісінький, деревця в садку не товщі за ціпочок, і адвокат, що вийшов до нього, мав вигляд дуже вдоволений.

— Чим я можу стати в пригоді? — запитав адвокат Кеаве.

— Ви друг Лопаки, — відповів Кеаве, — а Лопака купив у мене одну річ; то здається мені, що ви могли б допомогти мені знайти її слід.

Обличчя адвоката спохмурніло.

— Не стану прикидатися, буцімто я не зрозумів вас, містере Кеаве, — сказав він, — хоч діло це темне й непорядне. Але повірте, я нічого не знаю напевно, можу тільки здогадуватись і думаю, що коли ви попитаєте де-небудь, то, може, дещо й дізнаєтесь.

І він сказав Кеаве ім'я одної людини, яке я знову-таки волів би не розголошувати. І так повторювалося день у день, і Кеаве ходив від одної людини до другої і скрізь бачив новий одяг, і нові екіпажі, й нові гарні будинки, і дуже задоволених [134] людей; проте обличчя їхні робились темні, як чорна хмара, коли Кеаве завадив мову про діло, що привело його до них.

"Ясно, як день — я напав на слід, — думав Кеаве. — Всі ці вбрання та екіпажі — дари сатани, а задоволені обличчя цих людей свідчать про те, що вони, діставши своє, щасливо позбулися клятої пляшки. Ось коли я побачу бліде лице й почую тяжке зітхання, тоді тільки я знатиму, що наблизився до мети".

І сталося так, що Кеаве зрештою скерували до одного білого, який мешкав на Беританія-стрит. Кеаве прийшов туди, коли настав час вечірньої трапези, і, підійшовши ближче, побачив, як сподівався, новий будинок, і молодий садок, і вікна, що сяяли електричними вогнями, але коли з'явився господар, надія і страх стиснули серце Кеаве, бо побачив він юнака, блідого, як мрець, з чорними западинами очей; голова в нього облізла, а вираз обличчя був, як у засудженого до страти.

"Нічого сумніватися — пляшка тут", — подумав Кеаве, і перед цією людиною він не став приховувати мети своїх відвідин.

— Я прийшов купити пляшку, — сказав він.

Почувши ці слова, білий юнак з Беританія-стрит похитнувся й прихилився до стіни.

— Пляшку? — пробелькотів він. — Купити пляшку?! — Йому цю мить здавило горло, і, схопивши Кеаве за руку, він потяг його в кімнату, взяв дві склянки й наповнив їх вином.

— Ваше здоров'я! — сказав Кеаве (у свій час він немало водився з білими). А тоді додав: — Так, я прийшов купити пляшку. Яка їй ціна тепер?

Тут юнак впустив склянку й уп'явся в Кеаве, як у привида.

— Ціна? — вигукнув він. — Ціна? Ви Що, не знаєте її ціни?

— Певно, що не знаю, коли запитую, — відказав Кеаве. — Але чого це вас так збентежило? Хіба що-небудь негаразд із ціною?

— Пляшка за цей час дуже спала з ціни, містере Кеаве, — затинаючись, пояснив молодик.

— Ну що ж, тим менше доведеться платити, — сказав Кеаве. — Скільки ви за неї дали?

Молодик став білий, як крейда.

— Два центи, — мовив він.

— Що? — вигукнув Кеаве. — Два центи? Отже, ви можете її продати тільки за цент? І той, хто її купить... — Слова завмерли в Кеаве на язиці. — Отже, той, хто купить цю пляшку, вже нікому не зможе її продати! Чорт і пляшка залишаться в нього до самісінької смерті, а коли він спустить дух, його потягнуть просто в пекло! [135]

Бідний юнак з Беританія-стрит упав перед Кеаве навколішки.

— Богом вас заклинаю, купіть її! — заблагав він. — На додачу до неї я віддам вам усе, що маю. Я був божевільний, коли купив її за цю ціну. Я привласнив казенні гроші, і мені довелося б пропасти, якби не купив цю пляшку, — мене б запроторили до в'язниці.

— Ох ти, бідолаха! — сказав Кеаве. — Щоб уникнути законної кари за свій безчесний вчинок, ти зважився на таке страшне діло і занапастив свою душу! І ти думаєш, я стану вагатися, коли мене чекає кохання! Давай сюди пляшку і решту — я знаю, ти тримаєш її напоготові. Ось тобі п'ятицентовик!

Кеаве казав правду: в шухляді столу в цього юнака вже лежала готова решта. Пляшка перейшла з рук у руки, і тільки-но пальці Кеаве охопили вузьку шийку — він одразу пошепки повідав чортові, що хоче позбутися страшної недуги. І що ви думаєте: коли він повернувся додому й оголив себе перед дзеркалом, шкіра його знову була чиста й гладенька, мов у немовляти. Але дивна річ: щойно здійснилося це чудо, як усе змінилося в душі Кеаве — йому вже було чхати на проказу, і він майже зовсім не згадував про Кокуа; одна-єдина думка не давала йому тепер спокою — думка про те, що віднині він зв'язаний з дияволом та пляшкою до кінця днів своїх, і ніщо вже не врятує його од вічного полум'я та розжареного вугілля в пеклі. Пекельний вогонь палав перед його внутрішнім зором, і душа його змертвіла, і морок затемнив для нього весь білий світ.

Коли Кеаве потроху прийшов до тями, була вже ніч, і в готелі грав оркестр. На звуки цієї музики він і пішов, тому що боявся залишатись наодинці з собою, і там, серед щасливих облич, блукав неприкаяний і слухав, як музика то гучнішає, то завмирає, і дивився, як диригент відбиває такт своєю паличкою, і весь час чув тріскотіння пекельного полум'я, і бачив вогненні омахи, що вихоплювалися з чорних глибин пекла. Нараз оркестр заграв "Гікі-ао-ао". Цю пісеньку Кеаве співав разом з Кокуа, і при звуках її мелодії до нього повернулася мужність.

"Що зроблено, того вже не вернеш, — подумав Кеаве, — і коли вже я пішов на таке, то хай хоч не марно".

І тоді він з першим пароплавом повернувся на свій острів і тут-таки справив весілля з Кокуа і привіз її до свого "Осяйного дому" на вершині гори.

І от стали Кеаве і Кокуа жити вдвох, і коли вони бували разом, туга в серці Кеаве вщухала; але досить йому було [136] залишитися самому — і його починали терзати страшні думки, і він чув, як гуде пекельне полум'я, і бачив вогненні омахи, що вихоплювалися з пекла. А дівчина прикипіла до Кеаве всім серцем; душа її співала, бачивши його, і рука тяглася до його руки, і була Кокуа така гарна від голови до п'ят, що ніхто, дивлячись на неї, не міг стримати радісної усмішки. У неї була злагідлива, приємна вдача. Для кожного знаходила добре слово. Вона знала багато пісеньок і виспівувала, немов пташка, пурхаючи по всіх трьох поверхах "Осяйного дому", і сама сяяла яскравіше за все інше, що було в ньому. І Кеаве дивився на неї і слухав її захоплено, а потім, усамітнившися десь у кутку, згадував, якою ціною дісталася вона йому, і стогнав, і плакав. І знову, осушивши очі й сполоснувши обличчя, йшов до неї і сідав біля неї на просторому балконі, і зливав свій голос з її голосом у пісні, і усмішкою відповідав на її усмішку, хоч душу його точила гризота.

Але мало-помалу настали дні, коли Кокуа вже не пурхала, як колись, по дому, і пісні її звучали рідше, і тепер не тільки Кеаве плакав нишком десь у кутку, але обоє вони стали цуратися одне одного і сиділи на різних балконах, роз'єднані всім громаддям "Осяйного дому". Кеаве геть поринув у розпуку і майже не помічав цієї зміни, а був тільки радий, що може частіше залишатися сам і побиватися своєю гіркою долею, і не треба йому силувати себе усміхатися, коли на серці морок.

Але якось він тихо походжав покоями, і почулося йому, ніби плаче дитина, і він побачив Кокуа: впавши долілиць, вона билася головою об кам'яні плити балкона й ридала в безпросвітному відчаї.

— Твоя правда, Кокуа, це дім сліз, — сказав Кеаве. —1 все ж я з радістю дав би відтяти собі голову, щоб ти, хоч би ти, була щаслива.

— Щаслива! — вигукнула Кокуа. — Коли ти жив сам в "Осяйному домі", Кеаве, всі вважали тебе найщасливішою людиною на острові; сміх і пісні були в тебе на вустах, і лице твоє було світле, як ранкова зоря. А потім ти одружився з бідною Кокуа, і тільки небу відомо, чим не догодила вона тобі, — бо від цього дня ти більше не усміхаєшся. Ох, — вигукнула Ко-куа, — що вчинила я лихого? Думалось мені: я вродлива й дуже люблю свого Кеаве. То в чому ж моя провина? Чим потьмарила я життя свого чоловіка?

— Бідолашна Кокуа, — мовив Кеаве. Він припав біля неї а підлогу й хотів доторкнутися її руки, але вона відсмикнула [137] руку. — Бідолашна Кокуа, — повторив він. — Бідна моя дитино... Моя красуне. А я ж думав уберегти тебе від горя! Ну що ж, тепер ти довідаєшся про все. Тоді принаймні ти пожалієш бідолашного Кеаве; тоді ти зрозумієш, як він кохав тебе, якщо не злякався пекла, щоб заволодіти тобою, і як дуже й по сей день нещасний приречений чоловік тебе кохає, якщо його вуста можуть усміхатися, коли він на тебе дивиться.

І тут він повідав їй усе, нічого не втаївши.

-І ти зробив це заради мене? — вигукнула Кокуа. — То чого ж мені тоді тривожитися! — І, охопивши руками його шию, вона зросила його груди слізьми радості.

— О дитино! — вигукнув Кеаве. — Коли я думаю про пекельне полум'я, мені є чого тривожитись!

— Не кажи так, — мовила вона. — Не можеш ти загинути без вини за саме лише кохання до вірної Кокуа. Послухай-но мене, Кеаве: я врятую тебе оцими руками або загину разом з тобою. О Кеаве! Ти так кохав

мене, що занапастив свою душу, і ти думаєш — я не віддам свого життя, щоб урятувати тебе?

— Ох, моя голубонько, ти можеш віддати його хоч сто разів — хіба це що-небудь змінить? — вигукнув Кеаве. — Тільки залишиш мене в самотині животіти день за днем, аж поки настане час розплати.

— Ти нічого не розумієш, — відмовила Кокуа. — Я не проста неписьменна дівчина — я вчилася в школі в Гонолулу. Я врятую свого коханого чоловіка. Один цент, сказав ти? Але хіба самі тільки американські гроші ходять на світі? В Англії, наприклад, є монета, яка називається фартинг, і вона дорівнює приблизно половиш цента. Ох, горе, горе! — вигукнула Кокуа. — Ні, це нам не допоможе: адже той, хто купить пляшку на фартинг, уже пропав, а хіба знайдеться хоч один такий відважний чоловік, як мій Кеаве! Але є ще Франція, і там ходить дрібна монета під назвою сантим, і цих сантимів дають п'ять чи шість за один цент. Нічого кращого не придумаєш. Збирайся, Кеаве, і поїдьмо на французькі острови. Сядемо на корабель, і вій швидко приставить нас на Таїті. А там уже можна буде продати пляшку за чотири сантими, за три, за два, за один сантим. Подумай: є змога ще чотири рази продати пляшку, і нас двоє, щоб узятися за це! Ну ж, поцілуй мене, мій Кеаве, і прожени тривогу. Кокуа не дасть тебе скривдити.

— Ти божий дар! — вигукнув Кеаве. — Не вірю я, щоб Господь міг покарати мене за те, що я побажав заволодіти таким скарбом! [138]

Хай же все буде, як ти сказала: вези мене, куди надумала, доручаю тобі своє життя і свій порятунок.

Від світання Кокуа почала лаштуватися в дорогу: взяла скриньку Кеаве, яку він брав у плавбу, і найперш поклала в куток на саме дно пляшку, а згори примістила найдорожчі шати й найдивовижніші дрібнички, що були в домі.

— Адже нас повинні вважати багачами, — сказала вона, — а то хто повірить у чарівну пляшку?

Збираючись у дорогу, Кокуа весь час була весела, як пташка, і лише часом, коли нишком позирала на чоловіка, її погляд каламутила сльоза; і тоді, підбігши до нього, вона ніжно його цілувала. А в Кеаве наче камінь з душі спав; тепер, коли він відкрив свою таємницю Кокуа й перед ним блиснув промінь надії, він наче відродився; ноги його знову легко ступали по землі, і він уже більше не зітхав. Але все-таки страх не зовсім облишив його; часом надія починала згасати в ньому, як ото гасне на вітрі слабенький вогник свічки, і тоді перед очима знову бушувало пекельне полум'я і колихалися вогняні омахи.

Вони тут-таки пустили чутку, що вирушають для розваги мандрувати в Штати, і вісі непомалу цьому здивувалися, але якби хто дізнався про істину, то, певно, здивувався б іще дужче. І от Кеаве й Кокуа відпливли на пароплаві "Ковчег" до Гонолулу, а звідти разом з натовпом білих пасажирів на "Юматіллі" — до Сан-Франциско і там пересіли на поштову бригантину "Птах тропіків", яка приставила їх у Папеете — головне поселення французів на південних островах. Подорож була приємна, і з супутнім пасатом вони сонячного дня прибули на місце і побачили риф, об який розбивався прибій, і Мотуїті* з його високими пальмами, і шхуну, шо линула понад берегом, і білі будівлі міста, що розляглося біля самого берега в затінку зелених дерев, а за ним — високі гори й хмари Таїті — острова мудреців.

Розміркувавши, вони вирішили, що найрозумніше буде заорендувати будинок. Так вони й зробили й оселилися навпроти англійського консулату, щоб одразу похизуватися грішми й привернути увагу кіньми та екіпажами. Все це давалося їм заіграшкн: адже в них була пляшка, а Кокуа виявилася куди хоробрішою за Кеаве і з будь-якої нагоди вимагала від чорта то двадцять доларів, а то й цілих сто. Так вони дуже швидко стали відомими всьому місту, і про цих новоприбулих гавайців, про їхніх верхових коней та екіпажі, про ошатні вбрання та Дорогі оздоби Кокуа точилося чимало розмов.

Вони досить швидко освоїлися з таїтянською мовою, бо [139] вона, по суті, дуже схожа на гаванську і відрізняється лише кількома звуками, а, навчившись її, одразу почали пропонувати людям свою пляшку. Ну, ви, звичайно, розумієте, що навіть приступитися до такого діла не дуже просто; не дуже просто переконати людей, що ви справді ладні продати їм за чотири сантими джерело юнацького здоров'я і невичерпного багатства. Доводилося говорити і про небезпеки, що крилися в пляшці, після чого люди або зовсім переставали їм вірити й тільки сміялися, або лякалися такої темної оборудки, хмурніли й поспішали геть від цих Кеаве й Кокуа, що зв'язалися з сатаною. І от, не домігшися ніяких успіхів у своєму задумі, подружжя стало помічати, що в місті їх цураються. Діти, побачивши гавайців, з вереском сахалися хто куди — а для Кокуа це було наче ніж у серце, — католики при зустрічі з ними хрестилися, і мало-помалу всі, наче змовившись, стали їх уникати.

Вони занепали на дусі. Провівши цілий день у зажурі, сиділи вночі без сну у своєму новому домі й не обмінювалися жодним словом; тільки ридання Кокуа інколи раптом порушували тишу. Часом вони починали молитись Богу, часом, дістявши пляшку, ставили її на підлогу й цілий вечір сиділи так, дивлячись, як тріпоче всередині її невиразна тінь. У такі хвилини страх заважав їм лягти в ліжко, і сон довго не стуляв їм очей, а коли бувало, що хтось із них задрімає, то, прокинувшись, чує приглушений плач з темряви або ж помічає, що залишився в самоті, — бо кожне з них прагне втекти з дому, далі від пляшки, воліючи поблукати під бананами на подвір'ї або прогулятися берегом моря при місячному сяйві.

Так от і сталося однієї ночі: Кокуа прокинулась, а Кеаве не було. Вона помацала біля себе, але його місце встигло охолонути, їй стало лячно, вона підвелася й сіла на ложі, В щілини між віконницями просмикувалося бліде світло місяця. Воно освітлювало кімнату, і Кокуа вгледіла пляшку, що стояла долі. За вікнами вирувала негода, високі дерева перед будинком журливо ригали під вітром, і опале листя шелестіло на підлозі веранди. Але в цьому шумі вухо Кокуа вловило й інші звуки — жалібний, наче передсмертний, стогін чи то людини, чи то

тварини, — і вони пройняли її до самого серця. Вона тихенько встала, прочинила двері й визирнула в залитий місяцем сад. Там, під банановим деревом, уткнувшись обличчям у землю, лежав Кеаве, і з грудей його рвалися стогони.

Хотіла була Кокуа кинутися до чоловіка й утішити його, аж раптом нова думка прикувала її до місця. Кеаве завжди [140] намагався бути мужнім в очах дружини, тож не годиться їй у хвилину його слабкості стати свідком його сорому. Ця думка примусила її повернутися в дім.

"Боже праведний! — думала Кокуа. — Яка безтурботна я була, яка нікчемна! Адже це йому, а не мені загрожує геєна вогненна; адже це він, а не я, накликав прокляття на свою душу. Ради мене, ради свого кохання до такого жалюгідного, безпорадного створіння; бачить він тепер перед собою — о горе! — вогняні ворота пекла і, лежачи на свіжому вітрі в місячному сяйві, вдихає смердючий пекельний дим! А я ж, тупа й нечутлива, досі не розуміла, в чому мій обов'язок! А може, й розуміла, та сахалася його? Але тепер, поки ще не пізно, своєю рукою принесу я свою душу на жертовник кохання; тепер я скажу "прощавай!" білим сходинкам, що ведуть до раю, і моїм дорогим друзям, які мене там чекають. Кохання за кохання, і нехай моє кохання дорівняється з його коханням! Душу за душу, і нехай гине моя, а не його!"

Кокуа була жінка вправна й моторна і вдягнулась в одну мить. Потім вона взяла дрібні монетки — ті дорогоцінні сантими, які в них лежали напоготові; в обігу цих монет було мало, і вони запаслися ними в банку.

Коли Кокуа вийшла на вулицю, вітер уже нагнав на небо хмари, і вони затьмарили місяць. Місто спало, і Кокуа не знала, в який бік податися; аж тут вона почула, що в тіні під деревами хтось бухикає.

— Діду, — спитала Кокуа, — що ти тут робиш такої негожої ночі?

Старого душив кашель, він насилу міг говорити, але все-таки Кокуа розібрала, що він убогий, і старий, і чужий у цих краях.

— Чи не зробиш ти мені послуги? — запитала Кокуа. — Ти тут чужий, і я чужа; ти старий, а я молода. Допоможи дочці Гаваїв.

— А, тож ти чарівниця з восьми островів! — сказав старий. —І ти хочеш заманути у свої сіті душу навіть такого діда, як я? Але я вже чув про тебе і не боюся твоїх лихих чарів.

— Сядьмо тут, — сказала Кокуа, — і дозволь, я розповім тобі одну бувальщину. — І вона виклала йому все, що сталося з Кеаве, від початку й до кінця.

— І ось, — сказала вона, — я його дружина, і щоб здобути мене, він погубив свою безсмертну душу. То що ж мені тепер Робити? Якщо я сама попрошу продати мені пляшку, він не згодиться. Та якщо це запропонуєш йому ти, він залюбки продасть її. А я чекатиму тут. Ти купиш пляшку за чотири [141] сантими, а я перекуплю її у тебе за три, і нехай допоможе Бог мені, бідолашній!

— Якщо ти мене обдуриш, — сказав старий, — хай Господь покарає тебе смертю.

— Хай покарає! — вигукнула Кокуа. — Не сумнівайся, діду! Я не можу тебе зрадити: Господь цього не допустить.

— Дай мені чотири сантими і чекай мене тут, — сказав старий.

Та коли Кокуа залишилася на вулиці сама, її взяв страх. Вітер завивав у верхів'ях дерев, і їй здавалося, що вона чує, як гуготить пекельне полум'я; вуличний ліхтар кидав рухливі тіні, і їй здавалося, що це тягнуться до неї захланні руки нечистого. Якби вона мала силу, то дременула б звідси, закричала б, але в неї перехопило дух; воістину не

могла вона ні скрикнути, ні зрушити з місця і стояла посеред вулиці, тремтячи, як злякана дитина.

Аж це вона побачила, що дід повертається, і в руці у нього пляшка.

— Я виконав твоє прохання, — сказав він. — Твій чоловік плакав з радощів, як мала дитина, коли я від нього йшов. Цю ніч він спатиме спокійно.

І старий простяг Кокуа пляшку.

— Постривай! — задихаючись, промовила Кокуа. — Як уже ти зв'язався з нечистою силою, то нехай хоч не даремно. Перш ніж ти віддаси мені пляшку, накажи їй зцілити тебе від бухикання.

— Я стара людина, і негоже мені, стоячи однією ногою в могилі, приймати милості від диявола, — сказав дід. — Ну, що ж ти? Чого не береш пляшки? Ти що, передумала?

— Ні, не передумала! — вигукнула Кокуа. — Просто я ослабла. Почекай ще трохи. Рука моя не піднімається, і я вся тремчу зі страху перед цією клятою пляшкою. Постривай ще трохи, дай мені зібратися на дусі.

Старій співчутливо глянув на Кокуа.

— Бідолашна дитина! — сказав він. — Тобі страшно, твоє серце чує біду. Гаразд, я залишу пляшку в себе. Я старий, і мені вже не чекати радості на цім світі; а на тім ...

— Дай мені її! — вигукнула нараз Кокуа. — Візьми гроші. Як ти міг подумати, що я здатна на такий ниций вчинок? Віддай мені пляшку.

— Хай благословить тебе Господь, дитино! — сказав старий. Кокуа сховала пляшку під голоку, попрощалася зі старим і пішла вулицею куди очі світять. Бо для неї всі дороги були тепер єдині — всі: вели в пекло. Вона то йшла, то бігла; часом [142] тужливий й зойк гучно лунав серед ночі, а часом вона лежала на землі біля дороги й тихо плакала. Все, що вона чула про пекло, вставало перед очима; вона бачила омахи полум'я, вдихала запах сірки і відчувала, як розжарене вугілля обпікає її тіло.

Тільки вдосвіта прийшла вона до тями і повернулася додому. Все було саме так, як сказав старий: Кеаве спав, наче немовля в колисці. Кокуа стояла й дивилася на нього.

"Тепер, мій чоловіче, — думала вона, — настала твоя черга спокійно спати. І співати й сміятися, коли прокинешся. Але бідолашній Кокуа, хоч вона й не заподіяла нікому зла — ой леле! — бідолашній Кокуа не знати більше ні сну, ні пісень, ні радості — ні на землі, ні на небесах".

ї Кокуа лягла на ложе поряд зі своїм чоловіком, і так стомила її журба, що вона тут-таки поринула в глибокий сон.

Сонце стояло вже високо, коли чоловік розбудив Кокуа й повідомив велику новину. Він, здавалося, зовсім збожеволів з радості, бо навіть не помітив її горя, хоч вона й не зуміла приховати його як слід. Слова не йшли в неї з язика, але це не мало значення: Кеаве говорив за двох. Кусок застрягав у неї в горлі, але хто помітив це? Кеаве сам спорожнив увесь таріль. Кокуа дивилася на нього й слухала, наче вві сні; часом вона забувала на мить те, що сталося, а часом їй починало здаватися, ніби нічого цього не було, і вона прикладала руку до чола. Кокуа знала, що вона приречена на вічні муки, і чути, як її чоловік белькоче всякі нісенітниці, наче мала дитина, було їй нестерпно тяжко.

А Кеаве все їв, і балакав, і планував, мріючи швидше повернутись додому, і дякував Кокуа за те, що вона його врятувала, і пестив її, і

називав своєю рятівницею. І насміхався з діда: мовляв, ото дурний, що купив пляшку!

— Мені здалося, що це цілком достойний чоловік, — сказав Кеаве. — Проте ніколи не можна судити із зовнішнього вигляду. Навіщо цьому старому нечестивцеві здалася чудодійна пляшка?

— Можливо, у нього були добрі наміри, чоловіче мій, — смиренно заперечила Кокуа.

Але Кеаве сердито засміявся.

— Дурниці! — вигукнув він. — Кажу тобі, це старий шахрай, а на додачу ще й осел. І навіть за чотири сантими цю пляшку було важко продати, а за три й поготів ніхто не купить. Надто велика небезпека! Тут уже пахтить смаленим! — вигукнув він і знизав плечима. — Правда, я й сам придбав її за один цент, і [143] гадки не маючи, що існує ще дрібніша монета. А потім мучився як дурень. Але іншого такого дурня не знайдеться; той, у кого тепер ця пляшка, потягне її з собою в пекло.

— Чоловіче мій! — сказала Кокуа. — Хіба це не жахіття, рятуючи себе, засудити на вічні муки іншого? Мені здається, я не могла б з цього сміятися. Мене пік би сором. Мені було б гірко й тяжко, і я б стала молитися за горопаху, якому дісталася пляшка.

Кеаве, відчувши правду в її словах, розсердився ще дужче.

— Чи ба яка! — вигукнув він. — Ну й тужи на здоров'я, коли тобі так подобається. Тільки хіба це личить добрій дружиш? Якби ти хоч трохи співчувала мені, то посоромилася б своїх слів.

І, сказавши так, він пішов з дому, а Кокуа залишилась сама.

Як їй було сподіватись продати пляшку за два сантими? Та ніяк, і вона це розуміла. І навіть якби в неї ще світилася така надія, то чоловік підганяв її з від'їздом туди, де в обігу не було монети, дрібнішої за цент. Вона принесла себе в жертву, і що ж? Наступного ж ранку чоловік осудив її і пішов з дому.

Кокуа навіть не намагалась якось скористатися часом, що залишився в неї, вона просто сиділа сама в домі і то діставала пляшку і з незбагненним страхом дивилася на неї, то, здригаючись, ховала її.

Тут Кеаве розгнівався ще дужче. І на дружину розгнівався, вирішивши, що вона сумує, співчуваючи старому, і на себе, бо бачив її слушність і соромився своєї нестримної радості.

— Ось вона, твоя відданість! — вигукнув він. — Ось воно, твоє кохання! Чоловік твій ледве уник вічних мук, на які він прирік себе з любові до тебе, а ти навіть не тішишся. У тебе віроломне серце, Кокуа!

І Кеаве, розлючений, знову вибіг з дому й блукав містом цілісінький день. Він зустрів друзів і пиячив з ними. Вони найняли екіпаж і поїхали за місто й там пиячили знову. Але Кеаве увесь час було не по собі через те, що він так безтурботно гуляє, коли його дружина сумує. В душі він розумів, що правда на її боці, і від того, що він це розумів, йому ще дужче кортіло напитись.

А в компанії з ним був один старий гаоле, дуже ниций і брутальний чоловік. Колись він був за боцмана на риболовному судні, потім волочився по світах, потім мив золото на копальнях і сидів у в'язниці. У нього був брудний язик і ниця [144] душа; він любив пити й споювати інших і все підбивав Кеаве випити ще. Невдовзі ні в кого з усієї компанії не залишилося грошей.

— Гей, ти! — сказав боцман. — Ти ж багач — сам завжди хвалився. У тебе є пляшка з різними фокусами.

— Атож, — сказав Кеаве. — Я багач. Зараз піду додому й візьму грошей у дружини. Вони зберігаються в неї.

— Ну й дурний же ти, друже, що так чиниш, — сказав боцман. — Хто ж довіряє гроші жіноті! Вони всі невірні, всі підступні, як швидка вода. І твою теж треба не спускати з ока.

Слова ці запали Кеаве в душу, бо в нього, п'яного, все плуталося в голові.

"А звідкіля я знаю, може, вона й справді невірна? — думав він. — Чого вона засмутилася, коли я врятувався? Ну, я їй покажу; зі мною не жартуй! Піду, спіймаю її на гарячому".

З цією думкою Кеаве, повернувшися в місто, звелів боцманові чекати його на розі, біля старої в'язниці, а сам пішов до свого дому. Вже настала ніч, і у вікнах світилося, але з будинку не чути було ні звуку. Кеаве завернув за ріг, тихенько підкрався до тильних дверей, нечутно відчинив їх і зазирнув у кімнату.

На підлозі біля засвіченої лампи сиділа Кокуа, а перед нею стояла молочно-біла боката пляшка з довгою шийкою, і Кокуа дивилася на неї, заламуючи руки.

Кеаве приріс до порога і довго не міг зрушити з місця. Спочатку він просто сторопів і стояв як дурень, нічого не тямлячи, а потім його обійняв страх: він подумав, що угода чомусь зірвалася і пляшка повернулася до нього, як то було в Сан-Франциско; цю мить у нього підігнулися коліна й винні пари вивітрилися з голови, розтанувши, як річковий туман на світанку. Та потім йому спала на думку одна дуже дивна річ —і гаряча барва залила його щоки.

"Ану ж перевірю", — подумав він.

Кеаве обережно причинив двері, знову тихенько обійшов будинок, а потім, гучно тупаючи ногами, підступив до парадних дверей, наче оце щойно вернувся додому. І що ж! Коли він відчинив парадні двері, ніякої пляшки не було й близько, а Кокуа сиділа в кріслі й при його появі здригнулась і випросталась.

— Я цілий день гуляв-бенкетував, — сказав Кеаве. — Я був з моїми добрими друзями, а оце прийшов узяти грошей — ми хочемо пити-гуляти далі.

І обличчя, й голос його були похмурі й суворі, як страшний суд, але Кокуа нічого не помітила. [145]

— Ти чиниш правильно, чоловіче мій, адже тут усе твоє, — сказала юна, і голос її затремтів.

— Так, я завше чиню правильно, — сказав Кеаве, підійшов прямо до своєї скриньки й дістав гроші. Але він устиг зазирнути на дно скриньки, де зберігалася пляшка: там її не було.

І враз кімната попливла перед його очима, як клубок диму, і скринька загойдалася на підлозі, наче на морській хвилі, бо Кеаве зрозумів, що тепер загинуло все й порятунку немає.

"Так і є, цього я й боявся, — подумав він. — Це вона купила пляшку!"

Зрештою він прийшов до тями і зібрався йти, але по обличчю в нього котилися краплі поту, рясні, як дощ, і холодні, мов кринична вода.

— Кокуа, — сказав Кеаве. — Негоже мені було так говорити з тобою сьогодні. Зараз я повертаюся до своїх веселих друзів, щоб гуляти з ними далі. — Тут він стиха засміявся і додав: — Але мені буде веселіше пити вино, якщо ти пробачиш мені.

Вона кинулася до нього, обхопила його коліна руками і поцілувала їх, зросивши слізьми.

— Ох! — вигукнула вона. — Мені нічого не треба від тебе, крім ласкавого слова!

— Хай віднині жоден із нас не подумає погано про другого, — сказав Кеаве і пішов.

А тепер послухайте: адже Кеаве взяв лише кілька сантимів — з тих, якими вони запаслися, коли приїхали. Ніякої гульні в нього тепер і на думці не було. Його дружина заради нього занапастила свою душу, і тепер він заради неї мусив занапастити свою. Ні про що інше він не міг думати.

Боцман чекав його на розі, біля старої в'язниці.

— Пляшкою заволоділа моя дружина, — сказав Кеаве, — і якщо ти не допоможеш мені здобути її, не буде у нас із тобою сьогодні ні грошей, ні вина.

— Та ти що, не в жарт сказав про пляшку?

— Підійдімо до ліхтаря, — мовив Кеаве. — Поглянь: схоже, щоб я жартував?

— Що правда, то правда, — відповів боцман. — Вигляд у тебе серйозний, просто як у привида.

— То слухай, — сказав Кеаве. — Ось два сантими. Піди до моєї дружини й запропонуй їй продати за ці гроші пляшку, і вона —коли я хоч щось іще тямлю — одразу ж тобі її віддасть. Неси пляшку сюди, і я куплю її у тебе за один сантим. Бо такий уже тут діє закон: цю пляшку можна продати тільки зі збитком. [146]

Але дивися, не прохопися перед дружиною, що це я тебе прислав.

— А може, ти мене морочиш, голубе? — спитав боцман.

— Ну хай і так, то який тобі з цього збиток? — відказав Кеаве.

— Та й правда, голубе, — погодився боцман.

— Коли ти мені не віриш, — сказав Кеаве, — то спробуй перевір. Як тільки вийдеш із дому, побажай собі повну кишеню грошей, або пляшку найкращого рому, або ще чогось, що тобі більше до вподоби, — і тоді побачиш, яка сила в цій пляшці.

— Згода, канаку! Піду спробую. Але коли ти вирішив покепкувати з мене, я теж із тебе покепкую — кофюль-нагелем* по голові.

І старий китобій попрямував до будинку, а Кеаве залишився чекати. І було це недалеко від того місця, де Кокуа минулої ночі чекала діда; тільки Кеаве був більше сповнений рішучості і не вагався ні одної миті, хоч на душі в нього було чорно з великої розпуки.

Довго, як здалося Кеаве, довелося йому чекати, але ось із темряви долинула пісня. Кеаве впізнав боцманів голос і здивувався: коли це той устиг так нализатися?..

Нарешті в освіт вуличного ліхтаря вступив, заточуючись, боцман. Сатанинська пляшка була схована під бушлатом, застебнутим на всі ґудзики. А в руці він тримав другу пляшку, і, підходячи ближче, раз у раз прикладався до неї.

— Я бачу, — сказав Кеаве, — ти її дістав.

— Не чіпай! — гукнув боцман, відскакуючи назад. — Підступиш ближче — всі зуби тобі повибиваю. Хотів чужими руками жар загрібати?

— Що це ти кажеш! — здивувався Кеаве.

— Що я кажу? — повторив боцман. — Ця пляшка мені дуже подобається, от що. Оце я й кажу. Як дісталася вона мені за Два сантими, я й сам не второпаю. Але будь спокійний — ти її за один сантим не купиш.

— То ти не хочеш її продавати? — видихнув із себе Кеаве.

— Ні, сер! — вигукнув боцман. — Та ковтком рому я тебе, Бог з тобою, почастую.

— Але кажу ж тобі: той, хто володітиме цією пляшкою, попаде в пекло.

— А я так і так туди попаду, — відказав моряк. — Тільки Для подорожі в пекло кращого приятеля, як ця пляшка, я й*6 не зустрічав. Ні, сер! — вигукнув він знову. — Це тепер моя "ляшка, а ти йди собі звідціля, може, виловиш другу. [147]

— Та невже ти правду кажеш! — скрикнув Кеаве. — Заклинаю тебе, ради твого ж спасіння продай її мені!

— Чхав я на твої байки, — відповів боцман. — Ти мав мене за дурня, та ба — сам тепер бачиш, що мене не обморочиш. Ну та годі, кінець. Не хочеш хильнути рому — сам вип'ю. За твоє здоров'я, голубе, і бувай!

І він подався до середмістя, а разом з ним пішла з нашого оповідання і пляшка.

А Кеаве, наче на крилах вітру, полетів до Кокуа, і великої радості була сповнена для них ця ніч, і у великих гараздах проминали відтоді їхні дні в "Осяйному домі".

ОСТРІВ ГОЛОСІВ

Кеола був одружений з Легуа, дочкою Каламаке, чаклуна острова Молокаї, й жив разом із тестем. Не було людини, розумнішої за цього ворожбита: він умів читати по зорях, він міг провіщати майбутнє по тілах померлих і за допомогою лихих сил; він міг сам ходити в найвищі гори острова, царство демонів, і там наставляти пастки на духів старовини.

Через це ні до кого в усьому Гавайському королівстві не ходило так багато людей просити поради. Обачливі люди без його порад нічого не купували й не продавали, не одружувались і не планували свого життя, не порадившися з ним; і сам король аж двічі викликав його на Кону шукати скарбів Камегамега*. І нікого не боялися так, як його, бо з його ворогів декотрі зниділи у хворобах через його заклинання, а декотрі звітрились невідомо куди, так що й сліду не лишилось, і люди марно шукали бодай кісточки з них. Подейкували, що він володіє мистецтвом або хистом давніх героїв, Його бачили вночі в горах, як він переступає з бескида на бескид, і в лісі, як він там ходить, а голова й плечі видніють аж над деревами.

! на вигляд цей Каламаке був незвичайний. Він був чистокровний нащадок найкращих родів Молокаї й Мауї, а проте біліший на виду за будь-якого чужинця; волосся його мало колір сухої трави, а очі були червоні й майже сліпі, так Що на островах аж приказка з'явилася: "Сліпий, як той Каламаке, що може бачити крізь завтрашній день".

Про всі ці подвиги свого тестя Кеола знав дещо з чуток, ще про дещо здогадувався, а решта була йому невідома. Але йому [149] не давала спокою одна річ. Каламаке не ощадив ні на чому — ні на їжі, ні на трунках, ні на одежі — і за все платив новенькими блискучими

доларами. "Блищить, як Каламаків долар", — це була ще одна приказка на Вісьмох островах*. А проте він ніколи нічого не продавав, не вирощував, не позичав — хіба часом діставав плату за своє чаклування, — і годі було збагнути, звідки в нього стільки срібних монет.

І от якось склалося так, що Кеолина дружина подалася в гості до Каунакакаї, на завітряний бік острова, а чоловіки вирядились у море по рибу. Але Кеола був ледацюга, тож він лежав на веранді й дивився, як прибій накочується на берег, а над скелею кружляють птахи. А в голові стриміла невідчепна думка: думка про блискучі долари. Лягаючи спати, він дивувався з того, що їх так багато, а прокидаючись уранці — з того, що вони такі блискучі, але з думки вони йому не йшли ніколи. Але чомусь якраз того дня він у душі певен був, що дізнається щось. Бо він неначе постеріг, де Каламаке тримає свій скарб, — то була конторка з замками коло стіни у вітальні, під літографованим портретом Камегамега П'ятого та фотографією королеви Вікторії в короні; і ось не далі як напередодні ввечері він знайшов нагоду зазирнути туди й побачив, що торба лежить там порожня. А сьогодні якраз мав прийти пароплав: Кеола вже бачив його дим за Калаупапою, тож він скоро прибуде з запасами краму на цілий місяць, консервованою лососиною й джином та всілякими рідкісними розкошами для Каламаке.

"Отож якщо він сьогодні матиме чим платити за куплене, — міркував собі Кеола, — я напевне знатиму, що він чаклун, а ті долари — з чортової кишені".

І саме при цій думці ззаду підійшов до нього тесть із виразом досади на обличчі.

— То пароплав? — спитав він.

— Так, — відповів Кеола. — Йому лишається зайти до Пелекуну, а потім він буде в нас.

— Тоді нічого не вдієш, — сказав Каламаке, — доведеться поділитись із тобою таємницею, Кеоло, бо я не маю для цього когось кращого. Ходімо в дім.

Отож вони разом увійшли до вітальні, дуже гарно прибраної кімнати, обклеєної шпалерами й завішаної літографіями; там було крісло-гойдалка, стіл і софа європейського взірця. Крім того — полиця з книжками, родинна Біблія посеред столу й конторка з замками коло стіни, так що будь-хто міг бачити, що це дім людини заможної.

Каламаке загадав Кеолі позачиняти віконниці, а сам позамикав [150] усі двері й підняв стільницю конторки. Витяг звідти два разки намиста зі скойок та різних амулетів, жмут якогось сухого зілля, сухого листя з дерев і зелену галузку пальми.

— Те, що я збираюсь робити, — сказав він, — дивніше за будь-яке диво. В давнину були мудрі люди; вони творили дива і ще багато чого, але то було вночі, в темряві, під належними зорями й на відлюдді. А я хочу те саме зробити отут у своєму домі, під ясним оком дня.

По цих словах він поклав Біблію під подушку на софі, так, що всю книжку закрило, видобув теж із конторки мату напрочуд тонкого тканння й наклав купу зілля та листя на пісок у бляшаній жарівні. А потім вони з Кеолою понадівали намисто й поставали на протилежних ріжках мати.

— Надходить час, — сказав чаклун. — Не лякайся.

Тоді підпалив зілля та листя й щось замурмотів, помахуючи пальмовою гілкою. Спочатку в кімнаті, при зачинених віконницях, було тьмяно; та зілля яскраво розгорілось, аж омахи полум'я діставали до Кеоли, і освітило вітальню; потім піднявся дим, аж у Кеоли в голові запаморочилось, і у вухах забриніло мурмотіння Каламаке. І враз мата, на ріжках якої вони стояли, сіпнулась чи шарпнулася — швидше за блискавку, Ту ж мить кімната зникла, і весь дім теж, а з Кеоли неначе

геть вибило дух. На очі, на голову накотилися величезні хвилі світла, і він побачив, що його перенесло на плаский берег моря, під палюче сонце. У вухах ревів прибій, а вони з чаклуном стояли на тій самій маті, понімілі, захекані, вчепившись один в одного, і протирали рукою очі.

— Що це було? — вигукнув Кеола, що отямився перший, бо він був молодший. — Здушило так, наче смерть.

— Дарма, — відказав Каламаке. — Вже минулося.

— А де ж це ми, на Бога? — вигукнув Кеола.

— Не в цьому річ, — відказав чарівник. — Опинившись тут, ми Дістали потрібне у свої руки, й треба цим скористатися. Поки я відсапаюсь, збігай на узлісся й принеси по три жмені такої й такої трави й листя з такого й такого дерева — їх тут, як сам побачиш, росте вдосталь. Та поспішай. Треба вернутись додому, поки ще не прийшов пароплав; як нас не буде, це впаде людям у вічі. — І він, важко дихаючи, сів на піску.

Кеола подався вгору берегом по блискучому піску та уламках коралів, усипаних якимись дивними скойками, а йдучи, думав собі: "Як це так, що я не знаю цього берега? Треба буде °* прийти сюди та назбирати скойок". [151]

Попереду на тлі неба підносились цілою шерегою пальми — не такі, як на Восьми островах, а високі, свіжі, гарні; з-поміж зелені на них звисали пожовклі листки-віяла, неначе золоті, і він, ідучи, думав собі: "Дивно, що я досі не знаходив цього гаю. Треба буде приходити й спати тут у теплі дні". А далі зринула думка: "Як тепло раптом зробилося!" Бо на Гаваях саме була зима, і день був холодний. А ще він подумав: "Де ж поділися сизі гори? І де наш височенний бескид, що на ньому нависає над урвищем ліс, а над ним кружляють птахи?" І що довше він думав, то менше міг утямити, в яке ж це місце на островах він попав.

На узліссі з самого краю, понад піщаним берегом, росла сама трава, дерево було трохи далі. Простуючи до дерева, Кеола раптом побачив молоду жінку, що мала на собі тільки поясок із листя.

"Я бачу, вони тут у цих краях не дуже турбуються за одежу", — подумав Кеола. Він зупинився, чекаючи, що жінка помітить його й утече; але, бачачи, що вона дивиться просто себе й не розглядається, голосно заспівав щось без слів. Жінка, почувши те, схопилась. Обличчя в неї сполотніло, а рот з переляку роззявився. Але її очі — дивна річ! — не зупинились на Кеолі.

— Добридень, — промовив він. — Та не бійся так, я тебе не з'їм.

Але при перших звуках його мови, тільки-но він розкрив рота, жінка кинулась у куші.

"Дивна поведінка", — подумав Кеола. І, сам не тямлячи, що робить, кинувся за нею.

А жінка бігла й щось кричала не вживаною на Гаваях мовою, хоча декотрі слова були такі самі, і Кеола зрозумів, що вона кличе й остерігає інших. Потім він побачив ще людей — чоловіків, жінок, дітлахів, що кричали й бігли, наче з пожежі. Тоді він злякався сам і повернувся до Каламаке, несучи траву та листя. І розповів тестеві про те, що бачив.

— Не звертай уваги, — сказав Каламаке. — То все наче сновиддя й примари. Все воно щезне й забудеться.

— Мене ніхто з них наче й не побачив, — сказав Кеола.

— Таки ні, — відповів чарівник. — Ми тут ходимо серед білого дня невидимі через наші чари. Але вони нас чують, а тому краще говорити тихо, як оце я.

Тоді обклав мату колом камінців, а посередині поклав зілля та листя.

— Тобі я доручаю, — сказав він, — підпалити їх і підтримувати [152] вогонь потроху. Поки вогонь горітиме — а це буде недовго, — я мушу впоратися зі своїм ділом; і перше ніж почорніє попіл, та сама сила, що перенесла нас сюди, віднесе нас назад. Будь же напоготові з сірником; та гляди поклич мене вчасно, поки ще не згоріло все, а то я зостанусь тут назовсім.

Тільки-но листя зайнялося, чарівник вистрибнув, мов олень, із кола й почав бігати по берегу, наче собака-гончак, коли він скупається. А бігаючи, раз по раз нахилявся й підбирав скойки, і Кеолі здавалося, що вони зблискують, коли він бере їх. Листя й зілля горіло ясним полум'ям, що швидко жерло його; і ось у Кеоли зосталась одна жменя, а чарівник бігав та нахилявся далеченько.

— Назад! — гукнув Кеола. — Назад! Зілля вже мало! Каламаке почув, і якщо досі він гасав, то тепер летів. Та хоч як швидко він біг, зілля й листя горіло швидше. Воно вже зовсім догоряло, коли він великим стрибком досяг мати. Від того стрибка аж війнуло, і вогонь погас, а в ту ж мить зникли й берег, і сонце, і море: вони стояли в сутіні своєї вітальні з позачиненими віконницями, знову приголомшені й засліплені, а на маті між ними лежала купка блискучих доларів. Кеола кинувся відчиняти віконниці й побачив, що пароплав перевалюється з хвилі на хвилю вже зовсім близько.

Того вечора Каламаке відкликав зятя вбік, поклав йому в руку п'ять доларів і сказав:

— Кеоло, якщо ти маєш розум у голові (хоч я не певен цього), то гадатимеш, ніби ти сьогодні по обіді спав на веранді й тобі снився сон. Я людина не балакуча й у помічники собі беру тільки людей з короткою пам'яттю.

Більше Каламаке не сказав ні слова і ні разу не згадав про Цю справу. Але в Кеолиній голові снувалось одне: коли він і досі не любив перериватись, то відтепер і зовсім нічого не робитиме.

"Навіщо мені працювати, — думав він, — коли я маю тестя, Що вміє робити долари з морських скойок?"

Та скоро його пай був розтрачений. Він витратив його весь на гарну одіж. А тоді пошкодував:

"Краще б я купив собі маленьку гармонійку та й розважався нею цілі дні".

Далі він почав сердитись на Каламаке:

,З цього чоловіка собача душа, — думав він. — Може збирати долари на березі, коли йому заманеться, а мене змушує журитись за гармонійкою! Хай стережеться: я вже не дитина, [153] я не дурніший за нього і маю в руках його таємницю". Надумавши це, він заговорив зі своєю дружиною Легуа й почав нарікати на тестеву поведінку.

— Я б мого батька не займала, — відповіла Легуа, — З ним небезпечно сваритися.

— Чхав я на нього! — вигукнув Кеола. — Він у мене на гачку. Я можу з ним зробити що захочу. І розповів Легуа про всю пригоду. Але жінка похитала головою.

— Можеш робити що хочеш, — сказала вона, — але я тобі ручусь: як тільки ти зачепиш мого батька, про тебе ніхто більш і не почує. Згадай он про того, згадай про того; згадай про Гуа, що був ватагом у Домі виборних і щороку їздив до Гонолулу, а потім з нього не знайшли не те що кісточки, а й волосинки. Згадай про Камау, як він зсох на скіпку, так

що дружина піднімала його однією рукою. Кеоло, ти немовля в руках у мого батька; він візьме тебе двома пальцями й з'їсть, як креветку.

Кеола й сам дуже боявся Каламаке, але він був ще й марнолюбний, і дружинині слова запалили його.

— Гаразд, — сказав він, — коли ти так про мене думаєш, я ж тобі покажу, що ти прикро помиляєшся.

І зразу пішов до тестя, що сидів у вітальні.

— Каламаке, — сказав він, — я хочу мати гармонійку.

— Та невже? — відказав Каламаке.

— Так, — потвердив Кеола, — і скажу тобі у вічі: хочу мати й матиму. Людини, що збирає долари на березі, напевне стане на гармонійку.

— А я й не знав, що ти такий завзятий, — відказав чарівник. — Я думав, що ти боягузливий нікчема, і тепер я такий радий, що помилявся, — навіть сказати не годен, який радий. Отепер мені починає здаватися, що я знайшов собі помічника й наступника в своєму трудному ділі. А гармонійка? Матимеш найкращу, яка лишень знайдеться в Гонолулу. А ввечері, щойно стемніє, ми з тобою знов подамося по гроші.

— На той берег? — спитав Кеола.

— Ні, ті — відповів Каламаке. — Пора вже тобі спізнати більше моїх таємниць. Того разу я навчив тебе збирати скойки, цього разу — навчу ловити рибу: Ти маєш досить сили, щоб зіпхнути на воду човна Пілі?

— Певне, маю, — відказав Кеола. — Але чом не взяти твого — адже він уже на воді?

— На те є причина, — сказав Каламаке, — і ти ще сьогодні добре зрозумієш, яка. Човен Пілі краще надається для моєї [154] справи. Отож, будь ласкав, прийди туди, щойно стемніє; а тим часом хай усе це буде між нами: навіщо нам розповідати про наші справи всій родині?

Мед не буває солодший за ці слова Каламаке, і Кеола ледве міг приховати задоволення.

"Я міг би мати гармонійку ще місяць тому, — подумав він. —У цьому світі потрібно мати лише крихту відваги й більш нічого".

Та скоро він побачив, що Легуа плаче, і вже був наважився запевнити її, що все гаразд.

"Але ні, — подумав він, — краще зачекаю доти, поки зможу показати їй гармонійку, побачимо, що ця шмаркачка скаже тоді. Може, вона зрозуміє нарешті, що її чоловік має в голові трохи розуму".

Тільки-но стемніло, тесть із зятем зіпхнули на воду човна Пілі й розпустили вітрило. Хвиля була велика, і вітер з-за мису віяв дужий, але човен був швидкий, легенький, сухий і просто ковзав по воді. Ворожбит приніс із собою ліхтаря, засвітив його й тримав, просунувши палець у кільце. Обидва сиділи в кормі, й курили сигари, яких Каламаке завжди мав чималий запас, і розмовляли по-дружньому про чари, та про великі гроші, які вони можуть набути тими чарами, та про те, що вони куплять насамперед, а що потім; і Каламаке говорив з Кеолою, наче рідний батько.

Ось він розглядівся довкола, подивився вгору, на зірки над головою, назад на острів, що вже на три чверті запав за обрій, і, видно, більш-менш точно визначив, де вони опинилися.

— Поглянь! — сказав він. — Молокаї вже далеко позаду, а Мауї — наче хмарка, і оті он три зірки показують мені, що я доплив туди, куди

хотів. Цю частину моря називають Морем Мерців. Тут дуже глибоко, і все морське дно встелене людськими кістками, і саме тут у підводних печерах мешкають боги та злі духи. Течія тут прямує на північ, така швидка, що й акула проти неї пливти не здужає, і людину, скинуту з судна, вона виносить у чисте море швидко, як шалений кінь. Дуже скоро та людина знесилюється й тоне, і її кістки падають поміж іншими, а боги пожирають її душу.

Від тих слів Кеолу пойняв страх; він глянув на чаклуна й побачив при світлі зірок та ліхтаря, що той якось змінюється.

— Що тебе мордує? — пронизливо скрикнув Кеола.

— Це мордує не мене, — відказав ворожбит, — бо тут є інша людина, дуже хвора. [155]

Він перехопив ліхтар у другу руку, і — о страхіття! — коли витягав палець із залізного кільця, палець зачепився й кільце розірвалось, а його рука виросла така, як дерево, завбільшки.

Побачивши те, Кеола завив з жаху і затулив долонями обличчя.

Та Каламаке підняв ліхтар угору.

— Дивись краще на моє лице! — звелів він, і Кеола побачив, що голова в нього вже, як барило, а він усе росте й росте далі, як ото хмара росте на вершині гори, і Кеола сидів перед ним та завивав, а човен летів по великих хвилях.

— А що ти тепер думаєш про гармонійку? — спитав чародій. — Чи, може, ти вже волів би мати флейту? Ні? —спитав він. — Це добре, бо я не люблю, коли в моїй родині кидаються з одного на друге. Але я вже починаю думати, що мені краще зійти з цього нікчемного човна, бо тіло моє страшенно виросло, і як ми не будемо обачніші, він зараз потоне.

З тими словами він перекинув ноги через облавок, а щойно зробив це, як почав рости в тридцять чи сорок разів швидше, ніж летить погляд чи думка, так що він став на дно глибокого моря, і води було йому під пахви, а голова й плечі здіймались над нею, як гористий острів, і хвилі розбивались йому об груди, як вони розбиваються об скелю. Човна ще несло й несло на північ, але чаклун простяг руку, вхопив планшир* двома пальцями й переломив облавок, наче галету, і Кеолу змило в море. А уламки човна чарівник розім'яв у жмені й пожбурив у темряву далеко-далеко, за багато миль.

— Вибач, що я забираю ліхтаря, — сказав він, — бо мені треба дуже довго брести, до суходолу далеко, а морське дно нерівне, і я відчуваю під своїми підошвами кістки.

Він повернувся до Кеоли спиною й рушив назад, широко ступаючи. І щоразу, коли хвиля опускала Кеолу вниз, він думав, що більш не побачить велетня, та коли його підносило на гребінь, чаклун ще маячив удалині, хоча й меншав. Він так само широко ступав, тримаючи ліхтаря високо над головою, і хвилі розбивались об нього, аж біліло шумовиння.

Відколи виловлено з океану острови, там ще не було людини, такої переляканої, як тепер Кеола. Він, правда, плив, але так, як пливуть цуценята, коли їх кинуть у воду, щоб потопилися: плив, не знаючи, куди. Він міг думати тільки про те, як чаклун виростав на велетня, про його обличчя завбільшки з гору, про плечі, широкі, як острів, та про хвилі, що безсило розбивались об них. Згадував він і про гармонійку, [156] і тоді його охоплював сором; і про кістки мерців — і тоді його тіпало від страху.

Несподівано щось темне затулило зірки над обрієм, а під тим темним блиснув вогник, і забіліло шумовиння на розтинаній чимсь воді, й почулися людські голоси. Кеола гучно закричав, і один голос відгукнувся, а ще за мить над ним нависла на хребті хвилі прова корабля, тоді переважилась уперед і ковзнула вниз. Кеола обома руками

вчепився в котвичний ланцюг, а за мить його занурило в бурун, а ще за мить — матроси витягли його на палубу.

Йому налили джину, дали галету й суху одежину, тоді спитали, як він опинився тут і чи те світло, що вони бачили, —то маяк Лае-о-Ка-Лану. Та Кеола знав, що білі люди — наче діти, бо вони вірять тільки в те, що розповідають самі; тому про себе він набрехав, що йому заманулось, а щодо маяка (то був Каламаків ліхтар) запевнив, що ніякого маяка не бачив.

Корабель той був шхуною, що прямувала до Гонолулу й далі, на низькі острови — торгувати, і, на щастя для Кеоли, зона втратила одного матроса, який під час шквалу зірвався з бушприта* в море. Тут не було чого й балакати. Кеолі зовсім не кортіло лишатись на Вісьмох островах. Слово летить так швидко, а всі люди так люблять теревенити та розносити новини, що якби він навіть сховався на північному кінці Кауаї або на південному кінці Кау, чаклун менш як за місяць про те почув би й звів його зі світу. Тому він зробив те, що здавалось найрозважнішим, — найнявся матросом на місце того, котрий потонув.

З одного боку, корабель був непоганим місцем, їжа сита й досхочу, щодня галети й солона воловина, а двічі на тиждень юшка з гороху та бабка з борошна й лою, так що Кеола навіть розгладнув. І капітан був добрий чоловік, і матроси не гірші за інших білих. Біда була з помічником капітана; Кеола ще не стрічав людини, якій було б так важко догодити: помічник лаяв і бив його за діло й без діла. А бився він дуже болюче, бо був чоловік дужий, і лаявся словами, немисленними для Кеоли, що походив із доброго роду й звик до пошани. А що було найгірше з усього, так це те, що, як тільки Кеола знайде нагоду поспати, зразу де не візьметься помічник і розбудить його уривком линви. Кеола бачив, що цьому кінця не буде, й Уже наважився втекти.

Десь за місяць після відплиття з Гонолулу вони побачили суходіл. Була погожа зоряна ніч, і море гладеньке, і пасатний вітер віяв рівно, коли з навітряного борту з'явився острів — [157] смужечка пальм над

самою водою. Капітан і помічник подивились на острів у бінокль, сказали, як він називається, й почали говорити про нього, стоячи біля стерна, а стернував саме Кеола. Цього острова, мабуть, іще не навідували-торгівці. Капітан гадав, що на цьому острові взагалі нема людей, але помічник був іншої думки.

— Я б і цента не дав за той довідник. Я тут пропливав якось уночі на шхуні "Юджині"; ніч була достоту як оця, тубільці саме ловили рибу зі смолоскипами, і берег жарів вогнями, ніби яке місто.

— Ну що ж, — сказав капітан, — острів з навітряного борту, он великий мис, за мапою тут нема ніяких рифів, тож минімо його з завітряного боку. Гей ти, держи під вітер, кому сказано! — гукнув він до Кеоли, який так заслухався, що забув стернувати.

А помічник вилаяв його, сказав, що з Кеоли нема й не буде пуття і що як він почастує його шворнем, то Кеола й дуба вріже.

Тоді капітан із помічником зайшли до рубки, зоставивши Кеолу самого.

"Цей острів підходить для мене якнайкраще, — подумав він, — бо якщо тут нема торгівців, то помічник ніколи не з'явиться. Що ж до Каламаке, то навряд чи він може дістатись аж сюди".

І почав спрямовувати шхуну ближче до острова. Робити це треба було дуже помалу, бо з цими білими людьми, надто з помічником, ніколи не вгадаєш, чого від них чекати: наче міцно сплять, а чи тільки прикидаються, та тільки-но хоч одне вітрило лясне, вони зразу схоплюються і з уривком линви накидаються на тебе. Отож Кеола повертав шхуну потрошечку й пильнував, щоб вона не збавляла ходу. І ось земля вже опинилась недалечке за бортом, а шум прибою погучнішав.

І враз помічник вихопився на верх рубки.

— Ти що робиш!? — загорлав він. — Викинеш судно на берег!

І стрибнув на Кеолу, а Кеола теж стрибнув — тільки через поруччя — й плюснувсь у всіяне зірками море. А коли виринув, шхуна вже верталась на свій курс, за стерном стояв сам помічник, і Кеола почув, як він горлає прокльони. З завітряного боку острова море було зовсім спокійне, вода — тепла, акул Кеола не боявся, бо мав при собі матроського ножа. Недалеко попереду ланцюжок дерев переривався, там було щось схоже на війстя до гавані; Кеолу підхопила припливна течія і внесла [158] в те війстя. Щойно він був у морі, а за хвильку опинився в лагуні, вплив у широку мілку водойму, що яскріла тисячами зірок, а довкруг неї було кільце суходолу з ланцюжком кокосових пальм. І Кеола зчудувався, бо про такі острови він іще зроду не чув.

Той час, що його Кеола пробув на цьому острові, ділився на дві частини: першу — коли він був сам, і другу — коли він жив там із плем'ям. Спочатку він обходив увесь острів, шукаючи людей, і не знайшов ні душі — лише кілька хатин, що стояли купкою, та сліди вогнищ. Але попіл у тих вогнищах був уже холодний, майже позмиваний дощами, а вітри повалили декотрі з хатин. Там він і оселився: зробив лучок добувати вогонь, і гачок із скойки, й ловив та пік на вогні рибу, й лазив на пальми по недостиглі кокосові горіхи, щоб пити їхній сік, бо на всьому острові не було питної води. Дні тяглися довго, а ночі були суцільним страхіттям. Він зробив каганець із кокосової шкаралупи, а гніт — із жмутика волокна й добував олію з достиглих горіхів. Коли наставав вечір, він зачинявся в хатині, засвічував каганець і лежав, тремтячи, до самого ранку. Не раз йому спадало на думку, що краще було б лежати на дні моря, щоб його кістки там качались разом з іншими.

Весь цей час він пробув на внутрішньому березі острова, бо хатини стояли над лагуною, та й найкращі пальми росли саме там, а в лагуні було вдосталь риби. На морський берег він вийшов тільки раз, і тільки

раз оглянув той берег, і вернувся, тремтячи. Бо ясний пісок, і розкидані всюди скойки, і палюче сонце, і прибій збудили в ньому тяжкі спогади.

"Не може цього бути, — думав він, — а проте — як схоже! І звідки мені знати? Оті білі люди, хоча вони й кажуть, ніби завжди знають, де саме пливуть, теж, напевне, багато чого роблять навмання. Отож хіба не може бути, що ми пливли по колу і опинились недалечко від Молокаї, а це — той самий берег, де мій тесть збирає свої долари?"

Відтоді він поводився дуже обачно й тримався берега лагуни.

Десь через місяць прибули нарешті острів'яни — шість великих пірог, повних люду. Були вони поставні, доброї породи й говорили мовою, дуже відмінною від мови Гаванських островів, але й схожих слів було багато, так що Кеола досить легко розумів їх. Крім того, чоловіки були дуже чемні, а жінки Дуже приязні; вони ласкаво прийняли Кеолу, збудували йому хатину й дали дружину, але що дивувало його найдужче, [159] так це те, що його ніколи не посилали працювати разом з молоддю.

Ця частина Кеолиного життя на острові знов же поділилась на три відтинки. В першому він був дуже сумний, потім настав відтинок, у якому він був дуже веселий. А наостанці був третій, коли Кеола тремтів зі страху так, як більш ніхто на всіх чотирьох океанах.

Причиною смутку в першому відтинку була та дівчина, яку йому дали за дружину. Він не мав певності щодо острова, не був цілком певен і за мову, бо тоді, коли прилітав сюди з чаклуном на маті, чув ту мову зовсім недовго. Але щодо своєї дружини він не міг мати ніякого сумніву: це була та сама дівчина, що з криком утікала від нього в ліс. Отже, він стільки проплив морем, а міг би любісінько лишатись на Молокаї; він покинув дім, дружину й усіх друзів заради того, щоб утекти від свого ворога, і ось попав не абикуди, а саме на мисливські вгіддя того самого

чаклуна, на той берег, де колись ходив невидимий. Саме в ті дні він найбільше тримався берега лагуни й по змозі не виходив із хатини.

Другий відтинок був такий веселий для нього завдяки тому, що він почув від дружини та від острів'янських ватагів. Сам Кеола говорив небагато. Він не мав великої певності щодо своїх нових друзів — вони здавалися йому занадто чемними, як на людей з добрими намірами, а він, відколи ближче познайомився зі своїм тестем, став куди обачнішою людиною. Тому він не розповів їм про себе нічого, тільки сказав, як його звуть, та якого він роду, та що прибув сюди з Восьми островів, і що ті острови дуже гарне місце. І про палац короля в Гонолулу, і про те, що він найперший приятель короля та місіонерів. Але він багато розпитував і чимало довідався. Острів, де він опинився, називається Островом Голосів; він належить плем'ю, але живе воно на іншому, за три години морського шляху на півдні. Там плем'я живе й має постійні оселі, то багатий острів, там є яйця, кури, свині, торговельні судна привозять туди ром і тютюн. Саме до того острова пливла шхуна, коли Кеола втік із неї; там, на острові, помер помічник каштана, отой білий дурень. Бо на тому острові саме почалась пора хвороб, коли туди прийшла шхуна: в ту пору риба в лагуні стає отруйна, і кожен, хто її попоїсть, весь розпухає й помирає. Помічникові про те сказали; він бачив, як ладнають піроги, бо в цю пору люди покидають свій острів і пливуть сюди, на Острів Голосів; але ж він був дурний, як усі білі, бо вони вірять тільки в те, що кажуть самі, отож піймав таку рибину, зварив її, з'їв, розпух і помер. Це була [160] добра новина для Кеоли. Що ж до Острова Голосів, то він майже цілий рік безлюдний: тільки час від часу сюди припливають пірогою кілька чоловік по копру, а в погану пору, коли риба на головному острові стає отруйна, тут живе все плем'я. Острів дістав таку назву від однієї дивовижі: як видно, весь зовнішній — морський — берег заселений якимись невидимими чортами, вдень і вночі можна чути, як вони розмовляють між собою дивними мовами, вдень і вночі на березі спалахують і гаснуть невеличкі вогнища, і яка причина всіх тих подій, ніхто не може збагнути. Кеола спитав їх, чи буває таке й на їхньому головному острові, де вони живуть постійно, і вони відповіли, що ні, там такого нема, та й на жодному з сотні чи й більше островів, які лежать у

морі по сусідству, теж нема. Таке буває тільки на Острові Голосів. Йому сказали також, що ці голоси та вогні можна чути й бачити тільки на морському березі та на узліссі понад морем, а над лагуною можна прожити дві тисячі років (якби людина могла жити так довго), і ніщо тебе ні разу не потурбує. Та й на морському березі ті чорти нікого не кривдять, якщо їх не займати. Тільки одного разу один ватаг пожбурив списом на такий голос, а того ж дня ввечері впав з кокосової пальми й убився на смерть.

Кеола багато передумав на самоті. Він розумів, що буде в безпеці, коли плем'я повернеться на головний острів, та й тепер він, можна сказати, в безпеці, поки тримається над лагуною, а проте радий був би досягти ще більшої безпеки, якщо тільки зможе. Тому він сказав головному ватагові, що якось уже був на острові, ураженому таким самим лихом, і там острів'яни знайшли спосіб позбутись цього клопоту.

— Там у хащах росли певні дерева, — сказав він, — і ті чорти, як видно, прилітали сюди по їхнє листя. Отож острів'яни повирубували всі такі дерева, де лишень знайшли їх, і чорти більше не з'являлись.

Його спитали, які ж то були дерева, і він показав їм те дерево, що листя з нього палив Каламаке. Спочатку вони не дуже повірили, але думка засіла в їхніх головах. Вечір за вечором старійшини обговорювали її на своїй раді, але головний ватаг (хоча він був хоробрий чоловік) злякався такого діла й щодня нагадував їм про того ватага, котрий кинув списа на голоси й був убитий, і ця згадка не давала їм наважитись.

Та хоч Кеолі поки що не пощастило домогтися, щоб дерева винищили, йому однаково світ піднявся, і він уже почав Розглядатися круг себе й шукати якихось життєвих утіх. [161]

Поміж усім іншим, він став ласкавіший зі своєю дружиною, і вона дуже полюбила його. Якось він вернувся додому, а вона лежить у хатині на долівці й гірко ридає.

— Що таке? — спитав Кеола. — Що з тобою сталося?

— Нічого, — запевнила вона.

Тої ж ночі жінка розбудила його. Каганець ледве блимав, але Кеола бачив по її обличчю, що вона тяжко зажурена.

— Кеоло, — сказала юна, — нахили вухо до моїх губів, щоб я могла говорити пошепки, бо не можна, щоб нас хтось почув. Через два дні після того, як наші почнуть готувати піроги до плавби, ти підеш на морський берег і заляжеш там у хащах. Ми заздалегідь удвох виберемо місце, й заховаємо там їжу, а потім я щовечора проходитиму там і співатиму. А як настане такий вечір, що ти вже не почуєш мене, це означатиме, що ми відпливли геть із острова, і ти зможеш жити тут далі безпечно.

Душа в Кеоли завмерла.

— А це що таке? — вигукнув він. — Я не можу жити серед чортів. Я не хочу зоставатись на цьому острові. Мені до смерті кортить покинути його.

— Ти не покинеш його живим, бідний мій Кеоло, — сказала жінка. — Бо, скажу тобі правду, мій нарід — людожери. Вони тільки криються з цим. А вбити тебе ще на цьому острові вони хочуть тому, що до нашого острова приходять кораблі, буває в нас Донат-Кімаран і хвалить французів, а ще там живе білий торгівець у будинку з верандою і навчитель закону Божого. О, то гарне місце — наш острів! У торгівця стоять повні барила з борошном, а коли одного разу до лагуни приплив французький військовий корабель, то вони всіх пригощали вином і

галетами. Ох, бідний мій Кеоло, як я хотіла б забрати тебе туди, бо велика моя любов до тебе, і це найкраще місце в усіх морях, окрім Папеете.

Отоді Кеола почав тремтіти зі страху так, як більш ніхто на всіх чотирьох океанах. Він чув про те, що на південних островах живуть людожери, і його завжди лякало це; а тепер він зіткнувся з цим звичаєм ніс у ніс. Від мандрівників він чув також, що ці людожери, коли надумають з'їсти когось, починають годити йому та панькатися з ним, наче мати з улюбленим дитям. І він зрозумів, що саме так поводяться з ним, і що саме через це йому збудували житло, й годували його, й оженили, й звільнили від будь-якої роботи; а старі люди та ватаги розмовляли з ним, як із значною людиною. Отож Кеола лежав на своїй постелі й тужив над своєю долею, і кров холола в його жилах. [162]

Другого дня острів'яни були з ним дуже чемні, як завжди. Вони вміли красно говорити, й складали прегарні вірші, й жартували на учтах так, що котрийсь місіонер міг би померти зі сміху. Та Кеола вже не звертав уваги на їхні вишукані манери, він бачив тільки зуби, що біліли в їхніх ротах, і йому підступала до горла нудота. А коли вони скінчили їсти, він пішов і ліг у кущах, мов неживий.

Другого дня було так само, і його дружина пішла за ним.

— Кеоло, — мовила вона, — якщо ти не їстимеш, то, кажу тобі у вічі, тебе вб'ють і спечуть завтра. Дехто зі старіших ватагів уже шепочеться про це. Вони думають, що ти занедужав і будеш худнути.

Тоді Кеола схопився, і в ньому спалахнув гнів.

— Мені дарма, так буде чи так, — сказав він. — Я опинився між вогнем і полум'ям. І коли вже я маю померти, то нехай я помру чимскоріше; а коли вже мене мають після цього з'їсти, то краще хай

мене з'їсть нечиста сила, ніж люди. Прощавай, — сказав він і, покинувши її остовпілу, подався на морський берег того острова.

Берег лежав голий під палючим сонцем; ніде ні знаку людини, тільки пісок весь потоптаний, у ступаках, і всю дорогу навколо нього говорили й шепотіли голоси, спалахували й гасли невеличкі багаттячка. Всі мови світу лунали там: французька, голландська, російська, тамільська, китайська. В якій лишень країні вміли чаклувати, з усіх тих країн були тут люди, і їхній шепіт лунав у Кеоли в вухах. Тиснява на тому узбережжі була як на ярмарку, але ні душі не було видно; ідучи, він бачив, як перед ним на піску зникають скойки, хоча їх начебто ніхто не підбирає. Мабуть, сам диявол побоявся б опинитись одинцем у такому товаристві; проте Кеола вже відкинув будь-який страх і жадав смерті. Коли спалахували вогники, він кидався туди, мов розлючений бугай. Безтілесні голоси перегукувались, невидимі Руки засипали вогонь піском, і перше ніж він добігав туди, вони зникали з берега.

"Ясно що Каламаке тут нема, — подумав він, — а то я був би вже давно вбитий".

Тоді сів на узліссі, бо відчув утому, й зіперся підборіддям на руки. А ярмарковий гармидер перед його очима тривав; весь берег клекотів голосами, спалахували й гасли вогники, скойки зникали, й тут-таки на піску з'являлись нові. Видно, того разу ми потрапили сюди в будень, — подумав він, — бо нічого такого тоді не було".

В нього аж голова обертом пішла від думки про ці незліченні [163] мільйони доларів та сотні й сотні людей, що збирають їх на узбережжі, а тоді злітають у повітря вище й швидше за орлів,

"Подумати лишень, як мене дурили, розповідаючи про карбування, — сказав він собі, — про те, як роблять гроші. Адже ясно, що всі нові монети у світі збирають на цих пісках! Та іншого разу я вже знатиму, як воно насправді!"

І врешті — Кеола й сам не знав, як, і коли — його опав сон, і він забув і острів, і всі свої гризоти.

Другого дня вранці, ще до схід сонця, його розбудив гамір. Він прокинувся переляканий, бо подумав, що це його, оспалого, розшукало плем'я; але він помилявся. Бо насправді це на березі перед ним безтілесні голоси кричали, перегукуючись, і йому здалося, наче вони всі йдуть чи біжать повз нього вгору, до лісу.

"Що там коїться знову?" — подумав Кеола. Йому ясно було: сталося щось незвичайне, бо ніхто не запалював вогнів і не підбирав скойок, але безтілесні голоси всі рухались берегом угору, й щось вигукували, й завмирали в далині, а за ними сунули інші, і з голосів тих чаклунів ясно було, що вони сердяться.

"Але не на мене, — подумав Кеола, — бо проходять зовсім близько й не чіпають мене".

І достоту як гончаки в смику, або коні на перегонах, або городяни, що біжать на пожежу, а інші дорогою теж кидаються за ними, отак і Кеола, сам не тямлячи, що він робить і навіщо, незчувся, як побіг услід за голосами.

Так він оббіг один мис острова, й перед його очима з'явився другий. І тоді йому згадалося, що там окремим гайком росло кілька десятків чаклунських дерев. Саме звідти долітав страшенний гамір і крик. На ці звуки побігли й усі ті, з ким біг Кеола. Трохи наблизившись туди, він почав розрізняти поміж вигуками брязкіт багатьох сокир. І це нарешті навело його на думку, що головний ватаг таки погодився з його радою і острів'яни заходились вирубувати дерева, а звістка про це розійшлася між чаклунами, і тепер вони збігаються захищати свої дерева. Велика цікавість потягла його вперед. Він подався за голосами, перетнув піщаний берег, добіг до узлісся й зупинився в подиві. Одне дерево лежало зрубане, в інших біліли глибокі зарубки на стовбурах. І там

збилися купкою острів'яни. Вони стояли спиною до спини, а декотрі лежали долі, й кров червоніла в них під ногами. На всіх обличчях був вираз страху, а крик злітав угору, пронизливий, ніби вищання куниці. [164]

Вам траплялось бачити як дитина на самоті, з дерев'яною шаблею в руках, вимахує нею, стрибаючи й розтинаючи повітря? Саме так людожери, що збилися спиною до спини, підносили вгору сокири й рубали ними з пронизливим скриком, а тим часом не видно було жодного їхнього супротивника в тому бою, тільки час від часу Кеола бачив, як на них замахується сокира, що її не тримає ніхто, та ще час. від часу котрийсь із острів'ян падав з розрубаною головою чи грудьми, і його душа вилітала геть у крикові.

Якусь хвилину Кеола дивився на те чудо, ніби ввi сні, та враз його пронизав смертельний страх від того, що він бачить такі речі. І саме в ту мить головний ватаг острів'ян угледів його, показав на нього рукою й вигукнув його ім'я. Тоді все плем'я теж побачило його, і очі в острів'ян зблиснули, а зуби оскірились.

"Нічого мені тут робити", — подумав Кеола, вибіг з лісу й подався берегом, куди очі світять.

— Кеоло! — раптом покликав його голос звідкись поряд, де не було нічого, крім піску.

— Легуа! Це ти? — вигукнув він, із роззявленим ротом шукаючи її очима, але довкола не видно було нікого.

— Я бачила, як ти щойно пробігав тут, — відповів голос, — але ти не почув мене. Швидше принеси листя й зілля, та відлетімо звідси.

— Ти тут із матою? — спитав він.

— Ось тут, коло тебе, — відповіла вона, і Кеола відчув, як її руки обхопили його. — Швидше, листя й зілля, поки не вернувсь мій батько!

Кеола щодуху кинувся до узлісся й приніс чаклунське паливо; Легуа підвела його до мати, поставила на неї його ноги й розпалила вогонь. Поки він горів, із лісу весь час долітав гамір бою — там стиналися чаклуни з людожерами. Перші, невидимі, ревли на всю горлянку, немов розлючені бугаї, а острів'яни відповідали пронизливим, лютим, повним смертельного жаху вереском. І весь час, поки горів вогонь, Кеола стояв і слухав, і тремтів, і дивився, як невидимі руки Легуа підкладають у вогонь листя. Вона підкладала те листя швидко, і полум'я злітало високо, обпікало Кеолі Руки, а вона все підкладала та роздимала вогонь ротом. Ось догорів останній листок, полум'я опало, їх обох струснуло зі страшною силою, і Кеола та Легуа опинились удома, У вітальні.

Кеола дуже зрадів, нарешті побачивши дружину навіч, і не менше зрадів з того, що опинився вдома на Молокаї й може засісти за кухоль пої* — бо на кораблях не роблять пої*, [165] та й на Острові Голосів його теж не було, а вже й зовсім нетямився з радості, що ледве-ледве вислизнув із рук людожерів. Та була ще одна справа, не така ясна, і Легуа з Кеолою говорили про неї в тривозі цілу ніч. Адже на Острові Голосів зостався Каламаке. Якщо, дякувати Богові, він не зможе вирватися звідти, все буде добре; та коли він утече і вернеться на Молокаї, то буде нещасливий день для його дочки та її чоловіка. Вони говорили про його здатність виростати і про те, чи зможе він брести по морю таку відстань. Але Кеола вже знав, де лежить той острів — а саме, в Низькому, чи то Небезпечному архіпелазі*. Отож вони добули географічний атлас і виміряли на мапі відстань. Наскільки вони могли судити, то був надто далекий шлях для старого, щоб пройти його пішки. А втім, щодо такого чаклуна, як Каламаке, ніколи не можна бути надто певному, тому вони вирішили порадитися з білим місіонером.

І ось Кеола розповів про все першому, котрий завітав до них. І місіонер дуже насварив його за те, що він узяв собі другу жінку на тому

низькому острові; що ж до решти, то він запевнив, що не втямив з усього нічогісінько.

— Одначе, — сказав він, — якщо ви вважаєте, що ці гроші вашого батька добуті нечистим шляхом, я вам пораджу частину їх віддати на прокажених, а частину — до місіонерського фонду. Що ж до всієї отієї нечуваної маячні, то ви найкраще зробите, коли не розводитиметесь про неї ніде.

Проте він повідомив поліцію в Гонолулу, що, наскільки він зрозумів, Каламаке з Кеолою карбували фальшиві гроші, а тому варто було б постежити за ними.

Кеола й Легуа послухались його ради й віддали багато доларів на прокажених і до фонду. І та порада цілком напевне була добра, бо відтоді й до сьогодні про Каламаке більш ніхто нічого не чув. Та чи його вбито в бою коло дерев, а чи він і досі топче пісок на Острові Голосів — хто це може сказати?